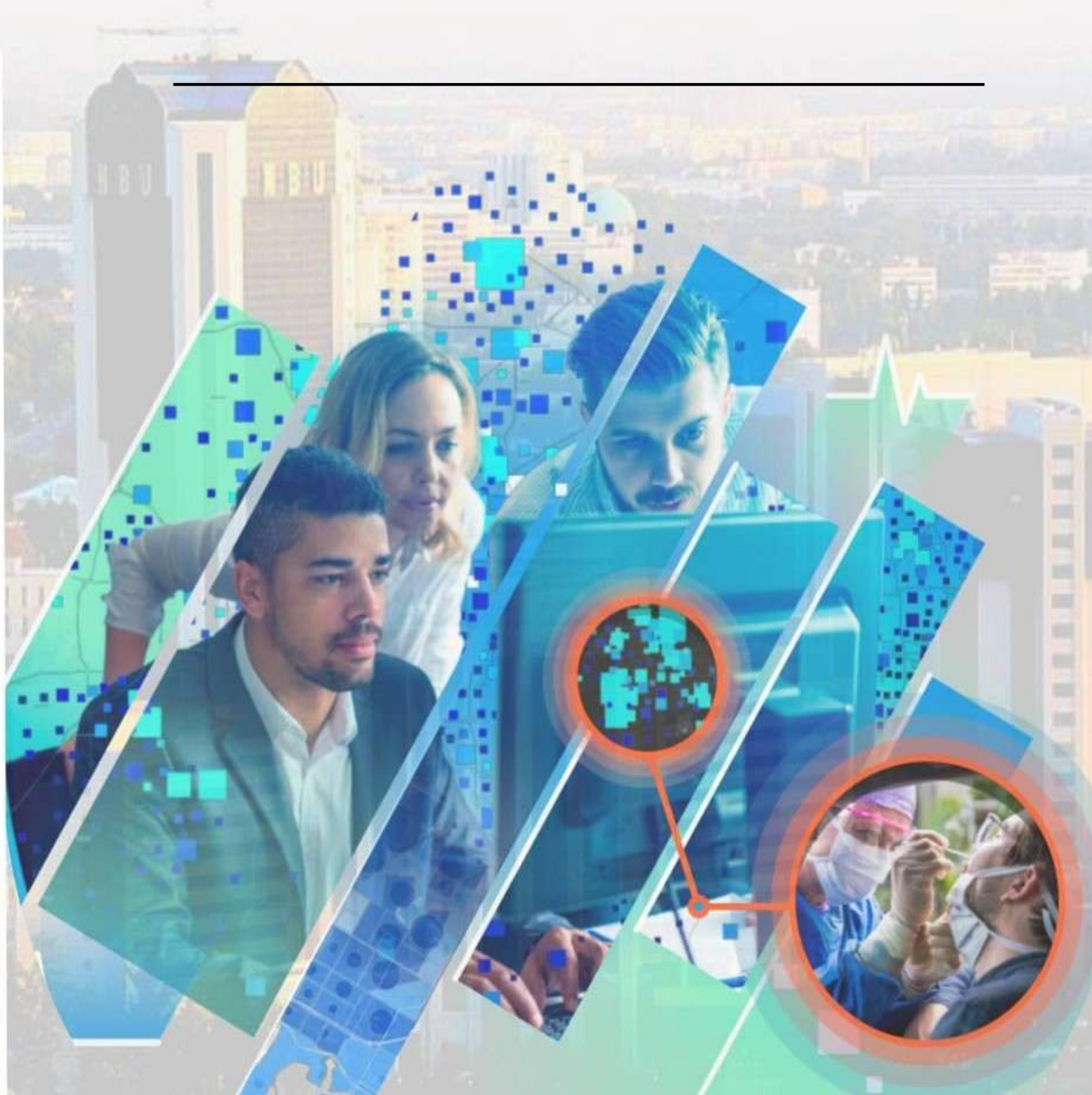

“ILM – FAN VA INNOVATSION YUTUQLARNI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MUAMMOLARI”

**Respublika ilmiy-amaliy
konferensiyasi**

"SCIENCES" OOO

**“Ilm - fan va innovatsion yutuqlarni
rivojlantirishning dolzarb muammolari”
Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi № 1.**

**«Актуальные проблемы развития науки и
инновационные достижения»
Республиканская научно-практическая
конференция № 1.**

**Republican scientific-practical conference "Actual
problems of development of science and innovative
achievements" № 1.**

Toshkent-2025

УУК 001 (062)

КБК 72я43

“Ilm - fan va innovatsion yutuqlarni rivojlantirishning dolzarb muammolari” [Toshkent; 2025]

“Ilm - fan va innovatsion yutuqlarni rivojlantirishning dolzarb muammolari” mavzusidagi respublika 1-son ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to'plami, 10 Yanvar 2025 yil. – Toshkent: «Sciences» MChJ, 2025.

Ushbu Respublika-ilmiy masofaviy konferensiya «Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi» va «Raqamli O'zbekiston - 2030» davlat dasturlarida ko'zda tutilgan vazifa – ilmiy izlanish yutuqlarini amaliyotga joriy etish bilan fan sohalarini rivojlantirishga bag'ishlab o'tkazilgan.

Ushbu Respublika-ilmiy konferensiyasida ta'lim sohasida faoliyat olib borayotgan professor- o'qituvchi va talaba-o'quvchilar tomonidan tayyorlangan ilmiy tezislarni kiritilgan bo'lib, unda ta'lim tizimida ilg'or zamonaviy yutuqlar, natijalar, muammolar, yechimini kutayotgan vazifalar va ilm-fantaraqqiyotining istiqboldagi rejalari tahlil qilingan.

TASHKILIY QO'MITA

- **S.Beknazarova** - texnika fanlari doktori (Dsc), dotsent, Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalar universiteti, Audiovisual texnologiyalari kafedrasini professori, Tashkiliy qo'mita a'zosi;

- **A.Maxmudova** - falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat tibbiyot instituti ijtimoiy va gumanitar fanlari kafedrasini mudiri, Tashkiliy qo'mita a'zosi;

- **Sh.Aktamov** – SCIENCES MCHJ rahbari, Beruniy nomidagi Davlat stipendiyasi sohibi, Toshkent axborot texnologiyalar universiteti magistranti, Tashkiliy qo'mita a'zosi;

- **D.Gafurova** - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktor PhD, Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti, menejment va marketing kafedrasini dotsenti;

- **G.Nazarova** - texnika fanlari nomzodi (Phd), dotsent, Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalar universiteti, Pochta aloqasi texnologiyalari kafedrasini, Tashkiliy qo'mita a'zosi;

- **Q.Xalikov** - tibbiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent, Samarqand Davlat tibbiyot universiteti biologik kimyo kafedrasini mudiri, tashkiliy qo'mita a'zosi;

- **I.Soliyev** - iqtisod fanlari nomzodi, dotsent, Namangan davlat universiteti Iqtisodiyot kafedrasini mudiri, Tashkiliy qo'mita a'zosi;

- **F.Nishonov** – (Phd) dotsent, Namangan muhandislik-qurilish instituti, Muhandislik kommunikatsiyalari qurilish va montaji kafedrasini mudiri;

- **L.Abduraximova** - tibbiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Toshkent tibbiyot akademiyasi, simulyatsion o'qitish kafedrası dotsenti, Tashkiliy qo'mita a'zosi;
- **D.Abdullayev** - Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalar universiteti Axborot xavfsizligini ta'minlash kafedrası kata o'qituvchisi, Tashkiliy qo'mita a'zosi;
- **L.Razikova** - pedagogika fanlari nomzodi, Pedagogika va psixologiya kafedrası dosenti. Samarqand davlat tibbiyot instituti, Tashkiliy qo'mita a'zosi;
- **N.Jo'rayeva** - fizika va matematika fanlari nomzodi, Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalar universiteti Samarqand filiali "Tabiiy fanlar" kafedrası dotsenti;
- **L.Garifullina** - tibbiyot fanlari nomzodi, dotsent. Davolash ishi fakulteti pediatriya kafedrasimudiri.

To'plamga kiritilgan tezislardagi ma'lumotlarning haqqoniyligi va iqtiboslarning to'g'riligiga mualliflar mas'uldir.

© Mualliflar jamoasi.

© Sciences.

PageMaker\Верстка\Sahifalovchi: Abdulaziz Ravshanov

Контакт редакций научных журналов
OOO Sciences, город Ташкент, Учтепа 14,
дом-7а.
E-mail: aktamovshohruhbekk@gmail.com
Тел: (+998-90) 620-08-08

Contact editors of scientific journals
OOO Sciences, Tashkent city, Uchtepa 14, house-7a.
E-mail: aktamovshohruhbekk@gmail.com
Tel: (+998-90) 620-08-08

Шоназаров Уразали Ғойибназарович	
Ўзбекистонда ерларни баҳолашнинг услубий асосларини такомиллаштириш	6
Xushvaqova Durdona Islom qizi	
Hududlarda kichik biznes sohasi rivojlanish tendensiyalarining ifodalaovchi ekonometrik modellarni tuzish va ularni kompleks baholash	12
Shodiyeva Gulnoza Akram qizi, Tilyavova Sitora Amirovna	
Konservativ miomektomiya o'tkazgan ayollarni pregravidar tayyorlash.....	17
Boboyev Temur	
The importance of phonetic sounds in comic poetry in english.....	21
Иногамов Хаёт Илясович	
Маҳаллий бюджетларнинг молиявий мустақиллигининг молиявий сиёсатдаги роли.....	24
Хусанов Отабек Нишонович	
Фуқаролик жамияти институтларининг иктисодий асослари.....	29
Abdiyeva Sayida Irisovna	
Exploring the impact of distance education on student engagement and academic achievement in higher Learning.....	37
Ergasheva Mohichehra	
Yer, osmon, suv - sevgi, nafrat, baxt.....	42
Jabbarova Dilafuz Sodiq qizi	
Davlatning soliq-byudjet siyosati.....	45
Ташматова М А Юнусова Х.М., Илхамова Н.Б	
Тавсия этилаётган гипогликемик таъсирли таблетка сифатини баҳолаш борасидаги тадқиқотлар...51	
Qurbonova Oftoboyim Husniddinovna	
Paradoksal fikrlash mohiyati va ularni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	54
Ғойибназарова Гулнора Норматовна	
Развитие пространственного мышления студентов на основе современных информационных технологий обучения	58
Mirzayeva Umidaxon Murodjon qizi	
Xalqaro baholash tadqiqotlari-tabiiy va fizika fanlarning rivoji uchun asosiy vosita.....	61
Mirzayeva Umidaxon Murodjon qizi	
O'quvchilarda tabiiy-ilmiy savodxonlikni rivojlantiruvchi asosiy kompetentsiyalar - PISA xalqaro baholash tadqiqoti topshiriqlari asosida.....	65
Imamdjanova Vasila Abdumalikovna	
Developments in Foreign Languages and Their Specific Features.....	69
Toshpo'latova Inobat	
San'at markazidagi faoliyat jarayonida tarbiyalanuvchilar kreativ kompetensiyasini rivojlantirish.....	72
Axrorova M.Sh, Pardayeva M.S	
Adenotomiya bo'lgan bolalarni ortodontik rehabilitatsiyasi.....	77
Абдуллаева Нодирабегим, Мухаммадова Кумуш, Эшназарова Малика, Насимова Н.Р.	
Гинекологическая хирургия у женщин: общие подходы и осложнения.....	80
Нуруллаева Бибисора, Омонова Шохсанам, Негмаджанов Б.Б.	
Психологические подходы к улучшению сексуального здоровья у женщин.....	83
Мамирова Хилола, Нарзуллаева Фарангиз, Эгамкулов З.Т.	
Гинекологический скрининг у женщин: значение и эффективность.....	85
Арабова Хамробону, Хужамкулова Нилюфар, Насимова Н.Р.	
Послеродовой уход у женщин и его важность.....	87
Tilyavova Sitora Amirovna, Djumayev Muxammadjon Djasur o'g'li, Manatov Firdavs	
Ayollarda reproduktiv sog'liqni saqlash	90
Tilyavova Sitora Amirovna, Bosimova Noila Ma'rifjon qizi, Majitova Nargiza	
Menstruatsiya tsikli va uning buzilishlari	93
Tilyavova Sitora Amirovna, Lutfullayeva Dilnoza Xayrullo qizi, Xayrullayeva Dilorom	
Ayollarning jinsiy sog'lig'i: oldini olish va davolash.....	97
Tilyavova Sitora Amirovna, Quyliyeva Maftuna Nuriddin qizi, Navruzova Dilshoda	
Politsistik tuxumdon sindromi (pcos): tashxis va davolash usullari	101
Tilyavova Sitora Amirovna, Xudoyberdiyeva Madina Tulqin qizi, Abdisamiyeva Charos	
Ayollarda gormonlar va ularning reproduktiv salomatlikka ta'siri	105
Tilyavova Sitora Amirovna, Saypillayeva Mexribonu Zokir qizi, Majidova Dilxavas	
Endometrioz: belgilari, tashxisi va davolash	109
Tilyavova Sitora Amirovna, Nagmatov Shamshod, Rustamova Umida Axmadjon qizi	
Miyomalar va ularning ayollarning sog'lig'iga ta'siri	113
Ataeva Farzona Nuriddinovna, Raxmonova Aziza Shodiyar qizi	
Tashqi genital endometrioz	117
Tilyavova Sitora Amirovna, Nagmatov Shamshod, Rustamova Umida Axmadjon qizi	
Miyomalar va ularning ayollarning sog'lig'iga ta'siri.....	120
Tilyavova Sitora Amirovna, Eshmamatova Zarina Ilxomjon qizi, Turayeva Azizaxon Komilovna	
Ayollarda jinsiy yo'l bilan o'tadigan kasalliklar (jyo'k) va ularning oldini olish.....	124
Tilyavova Sitora Amirovna, Amonova Nozima, Juraeva Parizod	
Menopauza va uning fiziologik o'zgarishlari.....	128
Adilova Fotima Muxamad anasovna	
Bolalar adabiyotidagi asosiy yo'nalishlar va vositalar.....	132

**ЎЗБЕКИСТОНДА ЕРЛАРНИ БАҲОЛАШНИНГ УСЛУБИЙ
АСОСЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ**

Shonazarov Urazali G'oyibnazarovich

**Yer islohotlari markazi, Yer resurslaridan samarali foydalanish loyihasi bosh
mutaxassisi, <u.shonazarov@imrs.uz>**

КИРИШ

Ер муносабатларини тартибга солиш борасида сўнги йилларда мамлакатимизда бир қатор ислохотлар амалга оширилмоқда. Жумладан, ерлардан самарали фойдаланиш тўғрисида қатор меъёрий ҳужжатлар қабул қилинган бўлиб, ер муносабатларида тенглик ва шаффофликни таъминлаш, ерга бўлган ҳуқуқларни ишончли ҳимоя қилиш ва уларни бозор активларига айлантириш, юридик ва жисмоний шахсларнинг барча тоифадаги ер участкаларига бўлган ҳуқуқларини ҳимоя қилмоқда.

Ушбу илмий ишда ерни баҳолашнинг амалдаги методологиясини ўрганиб чиқиб, унинг бозор қийматини ҳисоблаш алгоритми таҳлил қилинди.

I. Қишлоқ хўжалиги ерларини баҳолашнинг аҳамияти

Қишлоқ хўжалиги ерларини баҳолаш - бу ернинг **бозор нархини** ёки маълум ер участкасини ижарага беришнинг бозор қийматини ҳисоблашдан иборат.

Қишлоқ хўжалиги ерларини баҳолаш кўплаб омилларга боғлиқ бўлиб, бунда ернинг жойлашуви (марказ, бозор ёки инфратузилма объектларига яқин ёки узоқлиги), бозор шароитлари, эҳтимоллик қиймати, вақт ва тахминий давр учун рентабеллик даражаси каби омиллар ҳисобга олинади.

Қишлоқ хўжалиги ерларини баҳолаш маълум бир сана учун тегишли бўлади, яъни вақт ўтиши билан ўзгаради. Худди шундай, ер участкасидан фойдаланиш мақсади ёки унинг тоифаси ўзгарганда ернинг бозор қиймати ҳам ўзгаради.

Қишлоқ хўжалиги ерларини баҳолашда ернинг унумдорлик даражаси, унга экиладиган экинларининг ҳосилдорлиги, пичанзорлар, яйловлар, кўп йиллик дарахтзорлар ҳосилдорлиги тўғрисидаги маълумотлар алоҳида эътиборга олинади.

Бундан ташқари баҳолашда қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари учун минтақадаги нархларнинг жорий ҳолати ва етиштириш харажатларининг миқдори (таннарх) ҳисобга олинади. Бироқ бу бир мунча мураккаброқ бўлиб тизимли маълумотлар базасини талаб қилади.

Қишлоқ хўжалиги ерларини комплекс баҳолашга оид илмий ёндашувлар таҳлили

Ерни баҳолашга оид барча илмий ёндашувлар табиий ресурсларни авайлаб фойдаланиш (табиатга зарар етказмаслик) парадигмасининг умумий талабларига асосланади. Шу сабабли қишлоқ хўжалиги ерларини иқтисодий баҳолашда табиий ландшафтни ўзгаришини аниқ ифодаловчи, ўсимликлар, ҳайвонлар ва одамлар учун яшаш муҳити бўлиб хизмат қилувчи асосий восита сифатида мукамал иқтисодий баҳолашни ишлаб чиқиш долзарб аҳамиятга эга.

Ерни баҳолаш бўйича шу давргача бўлган устун ғоялар “табиатни забт этиш” даврида шаклланган ва бутунлай истеъмолчи фойдасига йўналтирилган эди. 1992 йилда Атроф-муҳит ва ривожланиш бўйича Рио декларациясининг қабул қилиниши ва атроф-муҳитни бошқаришнинг мослашувчан парадигмаси яшил иқтисодиётнинг муайян экологик шароитларга нисбатан табақалаштирилган вазифаларини қўйди. Ишлаб чиқаришни интенсивлаштириш ва табиий ҳолатни сақлаб қолиш ўртасида мувозанатни излаш бошланди. Шу сабабли, баҳолашда ҳисобга олиш зарур бўлган табиий омиллар ва индикаторлар доираси кенгайди. Олдинги ерларни табақалаштирилган баҳолаш талаблари ортди, аслида бундай баҳолар қишлоқ хўжалигини интенсивлаштириш суръатларининг ўсишига мос келмайди.

Жумладан, 1960-йилларда тупроқни бонитетларга ажратиш усуллари ва тупроқларни агропродуктив гуруҳларга бўлиш йўлга қўйилди ва улар ерни баҳолашда бошланғич нуқта бўлиб хизмат қилди. Бироқ, 1990-йилларнинг охирида адаптив ландшафт деҳқончилик тизимларининг ривожланиши билан вазият ўзгарди. Ўша пайтда ернинг агроэкологик типологияси ва ерларни таснифлаш тамойиллари таклиф қилинган эди [1].

Ҳозирги вақтда табиатни бошқариш масалалари экологик устуворлик нуқтаи назардан кўриб чиқилиб, тупроқ унумдорлиги ва потенциал унумдорлик тушунчаси кенгайтирилмоқда.

Ерни баҳолаш муаммоси узоқ ва мураккаб тарихга эга бўлиб турли ёндашув ва усуллар таклиф қилинган. Ерни баҳолашни ривожлантиришнинг энг фаол даври 1960-1970 йилларда бўлиб, турли мамлакатларда тупроқ ва ерларни баҳолашнинг кўплаб гуруҳлари, таснифлари ва усуллари таклиф қилинган. Мисол учун, Америка Қўшма Штатларида ерларни баҳолашнинг бир нечта тизимлари, жумладан, учта тоифага эга ер қобиляти таснифи қўлланилган. Бунда ер қобиляти синфлари, кичик синфлар ва бирликлар баллга асосланган баҳолаш ҳам қўлланилади [2].

XX асрнинг 70-йилларда БМТнинг Озиқ-овқат ва қишлоқ хўжалиги ташкилоти (ФАО) томонидан тавсия этилган ерларнинг қишлоқ хўжалигида фойдаланишга яроқлилигини баҳолаш усули хорижда кенг қўлланилади. Ушбу усулга кўра, ҳар бир баҳолаш кўрсаткичи маълум балл (рейтинг) олади ва ерни баҳолаш индекси умумий баллар сонининг ўртача арифметик қиймати сифатида ҳисобланади (ЛУИ-ердан фойдаланиш интенсивлиги индекси). Ушбу индекс асосида ернинг яроқлилиги тўртта тоифада баҳолаш тавсия қилинган [3].

(ЛУИ-ер бирлиги индекси)

Россияда 1967 йилда қишлоқ хўжалиги ерларни баҳолаш учун тупроқни тоифаларга ажратиш услубиёти ишлаб чиқилган. Бу тоифалар экинларни етиштириш учун яроқлилигини аниқлашда, экинларни оқилона жойлаштиришда, экинларни режалаштириш ҳамда маҳсулотларни сотиб олиш нархларини аниқлашда асос бўлган. Тупроқ тоифаларини аниқлаш тизими табиий

ва деҳқончиликни районлаштириш, ерларни агроэкологик гуруҳлашга олиб келган. Ҳудудий табиий-географик зоналар каби экин майдонлари ареаллари (диапазон) шакллана бошлаган. Ерни баҳолашга қўйиладиган турли талаблар табиий равишда ландшафтларнинг экологик барқарорлиги ва деградацияга

қарши туриш қобилиятига қўйиладиган талаблар билан тўлдирилади. Бу талаблар ердан фойдаланишни режалаштириш, ҳудуд иқтисодиётини оқилона ташкил этиш, энергия ва масса алмашинуви ҳамда биологик хилма-хилликни сақлашда ҳисобга олиниши керак.

Тупроқларнинг физик, физик-механик ва технологик хусусиятларининг кўрсаткичлари эса шу жумладан, қаттиқлик, ёпишқоқлик, пластиклик, каби кўрсаткичлари ҳаммаси тупроқ бонитетида мужассамлашади.

Ерни баҳолашнинг натижавий мезонлари унумдорлик ва ердан фойдаланишнинг иқтисодий самарадорлиги ҳисобланади. Одатда ердан олинадиган фойда ёки даромад **ер рентасида** акс эттирилади.

Ер рентаси — ер эгасининг ер участкаларини ижарага олувчилардан оладиган даромади ҳисобланади. Ер рентаси мутлақ рента, дифференциал рента ва монопол рента шаклида намоён бўлади.

Мутлақ рента- ердан фойдаланиш даражасидан, шунингдек, ернинг унумдорлигидан қатъий назар, тўловларни ўз ичига олади. Тўловчи ердан мажбурий тўловларни қоплаш учун етарли бўлган миқдорда даромад олиши керак.

Монопол рента - маълум ер участкасида ноёб экинлар етиштирилса (бошқа ердан нисбий устунликка эга бўлса) ёки юқори нархда сотилиши мумкин бўлган минераллар қазиб олинса пайдо бўлади. Бу ерда шартнома шартлари якуний харажат билан боғлиқ.

Дифференциал рента-тўловлар миқдори нафақат ернинг майдони ва жойлашган жойига, балки якуний фойдага таъсир қилувчи қўшимча харажатларга ҳам боғлиқлигини тахмин қилади.

Ренталарни шаклланишига қуйидаги омиллар таъсир қилади. Улар орасида:

- иқлим шароити (тупроқ, ёғингарчилик ва бошқалар);
- тупроқнинг унумдорлиги даражаси;
- жойлашув (ернинг маҳсулот сотиладиган жойидан қанчалик узоқ ёки яқинлиги. Шунингдек, сув ҳавзаларининг яқинлиги туфайли жойнинг қийматини ошириш мумкин).

Замонавий иқтисодиётда ер иқтисодий баҳолашнинг энг қийин объектларидан бири бўлиб, бу қуйидаги сабабларга боғлиқ:

- қишлоқ хўжалиги ерларининг ўзига хос хусусиятлари;
- норматив-ҳуқуқий базанинг ривожланмаганлиги;
- мамлакатда ер бозорининг ривожланмаганлиги.

Ўзбекистонда амалиёт шуни кўрсатадики, ерларни бозор баҳосининг ривожланмаганлиги қишлоқ хўжалигида ердан самарасиз фойдаланишни келтириб чиқармоқда.

Ернинг бозор қиймати биринчи навбатда табиий иш шароитида нархни белгилайдиган усул натижаси билан аниқланиши керак.

Қишлоқ хўжалиги ерларини баҳолашда норматив қиймат ҳисобга олинади. Бироқ бу амалда сотиш объекти эмаслигини ва уларда бошқа кўчмас мулк объектлари (бино ва иншоотлар) йўқлигини ҳисобга олсак, қиёсий (сотиш таҳлили ёки бозор усули) ва харажатларга асосланган ёндашувлар каби баҳолаш усулларидан фойдаланиш амалда истисно қилинади..

Юқорида қайд этилганидек, ер рентасини аниқлашнинг ушбу усули **ер рентасининг** ўзига хос элементларини ҳисобга олади, улар мазмуни, шартлари

ва таълим сабаблари билан фарқланади. Қишлоқ хўжалиги ерларини ижарага беришда таклиф қилинган кадастр баҳолаш усули кенг қамровли, бироқ амалда экин тури бўйича даромад, таннарх ҳамда ердан олинган маҳсулотнинг экиннинг **бозор нархи** каби аниқ маълумотларни талаб қилади.

Ўзбекистоннинг қишлоқ хўжалиги ерларида тупроқ бонитировкаси амалиётга жорий этилган (Бонитировкага қараб ҳосилдорлик белгиланади, бироқ бу ерда бошқа омилларни ҳам эътиборга олиш керак).

Тупроқни бонитировкаси баҳоланган участканинг турли хил сифат кўрсаткичларини **100 балли шкала** бўйича мос ёзувлар билан таққослаш орқали амалга оширилади. Натижада ернинг унумдорлигига қараб бонус балларини шакллантириш ва баҳоланган майдонларни ҳудудий районлаштириш мумкин.

Тупроқ бонитетини таснифлаш **100 балли** шкала бўйича баҳоланадиган участканинг турли хил сифат кўрсаткичларини мос ёзувлар участкаси билан таққослаш орқали амалга оширилади.

Натижада тупроқ бонитети, яъни унумдорлик даражасига қараб баҳоланган мамлакатда ерни ҳудудий районлаштириш мумкин. Баҳоланган хусусиятлар тупроқ хоссаларининг стандарт хусусиятларига нисбати сифатида балларга айлантрилади ва энг юқори унумдорлик **100 баллга** тенг.

Амалда **100 балл** одатда энг яхши, анча кенг тарқалган тупроқларнинг хусусиятлари ёки уларнинг оптимал қийматлари кўрсаткичлари сифатида қабул қилинади.

Шу билан бирга, ер участкасидан олинадиган прогнозли даромад миқдори таъсир қилувчи энг муҳим омилларга технологик ва иқлим омиларини киритиш мумкин.

Фикримизча, экинларнинг ҳосилдорлик даражаси ва уларни ишлаб чиқариш харажатлари ҳажмига бевосита таъсир кўрсатадиган ушбу компонентлар **тупроқни таснифлаш жараёнида** баҳоланиши керак.

Хўжалик юритувчи субъектлар қишлоқ хўжалиги ерларининг технологик хоссалари тупроқларнинг ишлов бериш асбобларига чидамлилиги, энергия сарфи каби хусусиятларни баҳолаш **коэффициентининг тузатиш** омили сифатида ҳисобга олиш керак.

Технологик хусусиятларнинг физик қийматлари балл ёки коэффициентларга айлантрилади. Қуйидаги асосий қийматлар мос ёзувлар шартлари сифатида қабул қилиниши мумкин: контур ва энергия интенсивлиги балл — **100**; ернинг релъефи ва тошлоқлик рейтинги — **1,0**.

Қишлоқ хўжалиги экинлари ҳосилдорлигини шакллантиришда иқлим омиллари мажмуаси муҳим рол ўйнайди: етарли ёғингарчилик миқдори, иссиқлик, совуқсиз даврдаги кунлар сони ва бошқалар маҳаллий иқлимни тавсифлайди.

Қишлоқ хўжалиги ерларини баҳолашда агроиқлим шароитларини ҳам ҳисобга олиш зарур. Жумладан, мамлакатимизнинг жанубий ҳудудларида вегетация муддати узок давом этади ва бир **мавсумда уч марта экин экиб олиши** мумкин. Аксинча, шимолий ҳудудларда бир марта экин экиб олинади. Шу сабабли, йиллик ёғин миқдори (ернинг жойлашувига қараб **200 мм** дан **800 мм** гача ўзгариб туради) ҳамда ўртача йиллик ҳаво ҳарорати (ўртача **20°C**) (Ўзгидромет маълумотлари) кўрсаткичларини баҳолашда фойдаланиш мумкин.

Қишлоқ хўжалиги ерларининг норматив қийматини аниқлашнинг жорий ҳолатини таҳлили.

Ўзбекистон шароитида қишлоқ хўжалиги ерларига солиқ солиш ва уларни аукцион савдоларига чиқаришда норматив қиймат қўлланилади.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 24 ноябрдаги “Қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ер участкаларини ижарага бериш тартибига доир норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни тасдиқлаш тўғрисида” 709-сон қарори билан тасдиқланган Низомнинг 3-банд олтинчи хатбошида “ер участкасини ижарага олиш ҳуқуқининг бошланғич нархи - савдога қўйилаётган ер участкасини ижарага олиш ҳуқуқини электрон онлайн-аукцион савдо орқали реализация қилиш учун ушбу ер участкасининг норматив қиймати бўйича аниқланган нархи” деб кўрсатилган.

Маълумот учун: Вазирлар Маҳкамасининг 2024 йил 19 апрелдаги “Қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ер участкаларининг электрон онлайн-аукцион савдолари орқали ижарага берилиши муносабати билан Вазирлар Маҳкамасининг айрим қарорларига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш, шунингдек, баъзиларини ўз кучини йўқотган деб ҳисоблаш тўғрисида” ги 223-сон қарорнинг 1-иловасига асосан ўзгартириш ва қўшимчалар киритилган.

Бугунги кунда қишлоқ ерларининг норматив қийматини аниқлаш тартиби Вазирлар Маҳкамасининг 2014 йил 18 августдаги “Қишлоқ хўжалиги экин майдонларининг норматив қийматини аниқлаш тизимини такомиллаштириш тўғрисида” 235-сон қарори билан тасдиқланган низомга мувофиқ амалга оширилмоқда.

Ушбу Низомга асосан 1 га майдондаги асосий қишлоқ хўжалиги экинларининг норматив унумдорлиги тегишли маъмурий минтақадаги норматив қийматни аниқлаш давридан олдин юзага келган қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини реализация қилишнинг ўртача йиллик нархларига боғлиқ равишда қиймат ифодасида қуйидаги формула бўйича аниқланади:

$H_{пск} = H_y \times Ц_{рк}$, бунда:

$H_{пск}$ — 1 га қишлоқ хўжалиги экинларининг норматив унумдорлиги, минг сўм;

H_y — қишлоқ хўжалиги экинларининг норматив ҳосилдорлиги, ц/га;

$Ц_{рк}$ — деҳқон бозорларида сотиладиган қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари тегишли турига ўртача йиллик нарх, минг сўм/ц, пахта хом ашёси ва бошоқли дон экинларининг харид нархи минг сўм/ц;

Суғориладиган 1 га ҳайдов ердан олинадиган ҳисоблаб чиқилган фойдани аниқлашда ҳар бир қишлоқ хўжалиги товар ишлаб чиқарувчиси бўйича қишлоқ хўжалиги экин майдонларининг норматив қийматини аниқлашнинг шу йилдан олдинги йилда шаклланган экин майдонлари тузилмаси қўлланилади.

Ҳар бир қишлоқ хўжалиги товар ишлаб чиқарувчиси бўйича олдинги йил учун қишлоқ хўжалиги экин майдонлари тўғрисидаги маълумотлар давлат статистика маълумотлари асосида аниқланади. Маълумотлар статистика органлари томонидан «Ергеодезкадастр» давлат қўмитасига ҳар йили 1 апрелгача тақдим этилади.

Ўтган йилдаги экин майдонлари тўғрисидаги маълумотлар мавжуд бўлмаган тақдирда Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ хўжалиги вазирлигининг ҳудудий бўлимлари томонидан тақдим этилган маълумотлари бўйича жорий

йилда қишлоқ хўжалиги экинларини жойлаштириш режасига мувофиқ экин майдонлари тузилмаси қўлланилади.

ТАКЛИФЛАР

Қишлоқ хўжалиги ерларини баҳолашда, яъни норматив қийматини ҳисоблашда қуйидаги кўрсаткичларни эътиборга олиш мақсадга мувофиқ:

1. Тупроқ унумдорлигини тавсифловчи кўрсаткичларни ягона коэффициентини баҳолаш амалиётига киритиш (тупроқ балл бонитети индекси кўринишида **0,1** дан **1** гача);

2. Худуднинг агроиклим кўрсаткичларини жамланма коэффициентини баҳолаш амалиётида қўллаш (**0,1** дан (қоникарсиз) **1 гача** (қоникарли));

3. Истеъмол бозоридан яқин ёки узоқлиги ва инфратузилма кўрсаткичларининг жамланма коэффициентини баҳолаш амалиётига киритиш (Шу билан бирга, технологик хусусиятларнинг тўртта белгисидан ер сифатининг маҳаллий белгиларига таъсирини баҳолаш учун фақат ишлаб чиқариш харажатлари билан бевосита боғлиқ бўлган ернинг **рельефи** ва тошлоқлик олинади, бу эса пировардида мумкин бўлган даромад миқдорига таъсир қилади).

4. Экинни суғориш учун муҳим бўлган сув билан таъминланганлик даражаси кўрсаткичини баҳолаш амалиётида қўллаш (**0,1** дан **1** гача).

Юқорида қайд этилган омилларни ернинг қийматига таъсири кучлигига қараб ўртача вазн берувчи ва тузатиш коэффициентларга ажратиш мумкин. Масалан, **тупроқ унумдорлигини** тавсифловчи кўрсаткичларни жамланмасини **ўртача вазн берувчи коэффициент** қилиб олинса, қолган барча кўрсаткичларни (сув, агроиклим ва ернинг технологик ҳолати) **тузатиш коэффициент**и сифатида олиш тавсия этилади. Бу коэффициентлар қишлоқ хўжалиги ерларининг **норматив қийматини нисбатан** аниқ ҳисоблашга хизмат қилади.

5. Қишлоқ хўжалиги ерларини комплекс баҳолаш тизимини яратиш учун маълумотлар базасини шакллантириш тавсия қилинади. Бунда бошланғич нуқтаси сифатида агротехника ва навларнинг биологик талаблари реестри ва қишлоқ хўжалиги технологиялари реестри шаклида баҳолаш талабларини расмийлаштириш мақсадга мувофиқ.

6. Ерларни норматив қиймат аниқлашда хўжалик юритиш ва қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариши интенсивлиги даражаси ҳисобга олинган минтақавий коэффициент, ер балл бонитети, тупроқ иқлим шароити, ернинг бозор ва транспорт йўллари яқин ва қулай жойлашуви, бозор инфратузилмаси ҳолати, сув таъминоти, туман ёки вилоят маркази ўртасидаги масофа ва шунга ўхшаш омилларни ҳисобга олиб, базавий ҳисоблаш миқдорига боғлаган ҳолда аниқлаш мақсадга мувофиқ.

7. Маълумотлар базасида қишлоқ хўжалиги ерларининг агроиклимий ва агроэкологик гуруҳлари бўйича баҳолаш намуналари реестри ишлаб чиқилиши керак. Экстенсив, нормал ва интенсив қишлоқ хўжалиги технологиялари учун ерларнинг агроэкологик турлари ва уларнинг иқтисодий самарадорлиги кўрсаткичлари регистрларини ишлаб чиқиш тавсия қилинади.

Фойдаланилган манбалар.

1. Kiryushin, Ecological Basis of Arable Farming (Kolos, Moscow, 1996) [in Russian].
2. Soil Survey Staff, Soil Taxonomy: A Basic System of Soil Classification for Making and Interpreting Soil Surveys, 2nd ed. (USDA Natural Resources Conservation Service, Washington, DC, 1998).
3. Soil Resources Management and Conservation Services, Land and Water Development Division, FAO Soils Bulletin Series no. 32 (Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome, 1976).
4. Вазирлар Маҳкамасининг 2014 йил 18 августдаги **“Қишлоқ хўжалиги экин майдонларининг норматив қийматини аниқлаш тизимини такомиллаштириш тўғрисида”** 235-сон қарори.
5. Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 24 ноябрдаги **“Қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ер участкаларини ижарага бериш тартибига доир норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни тасдиқлаш тўғрисида”** 709-сон қарори

**HUDUDLARDA KICHIK BIZNES SOHASI RIVOJLANISH
TENDENSIYALARINING IFODALAOVCHI EKONOMETRIK
MODELLARNI TUZISH VA ULARNI KOMPLEKS BAHOLASHSH**

Xushvaqova Durдона Islom qizi
ISFT Instituti “Iqtisodiyot va kompyuter injiniring”
kafedrası katta o‘qituvchisi

E-mail: durdonaxushvaqova0@gmail.com

Jahon iqtisodiyotining globallashuvi va raqobat sharoitida ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni ilmiy jihatdan tadqiq etishda, avvalo, makroiqtisodiy va hududiy iqtisodiy ko‘rsatkichlarni statistik tahlil qilish, ularning yillar bo‘yicha dinamikasini o‘rganish va mazkur yillardagi o‘zgarishlarga ta’sir qiluvchi omillarni aniqlash, ta’sir darajasini statistik baholash asosida ularning ijobiy ta’sirlarini kuchaytirish va aksincha salbiy ta’sirlarini kamaytirishga e’tibor qaratiladi. Boshqacha aytganda, ma’lumotlarning asosiy statistikasi (descriptive statistics), ya’ni ko‘rsatkich va xususiyatlarini o‘rganish lozim.

Shuni inobatga olgan holda biz tadqiqotimizning oldingi boblarida Navoiy viloyatining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ifodalovchi bir qator dinamik ko‘rsatkichlarining statistik tahlilini amalga oshirgan holda rivojlanish tendensiyalari hamda ko‘rsatkichlar o‘rtasidagi o‘zaro ta’sirlar baholab o‘tishga harakat qildik. Bunda asosiy e’tibor dastlab iqtisodiy ko‘rsatkichlarning yillar bo‘yicha dinamikasini statistik o‘rganishga, keyinchalik esa mazkur ko‘rsatkichlarni tashkil qiluvchi tarkibiy qismlaridagi tendensiyasini aniqlashga qaratildi. Buning natijasida ular o‘rtasida umumiylik mavjudligiga qarab, ularning o‘zaro ta’siri qanchalik past yoki kuchli ekanligi aniqlandi.

Amalga oshirilgan statistik tahlillar natijalari Navoiy viloyatining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi hamda asosiy iqtisodiy ko‘rsatkichlari dinamikasi o‘zgarishi, ular o‘rtasidagi bog‘liqliklar to‘g‘risidagi statistik ma’lumotlarni aniqlash imkonini berdi. Tadqiqotimizning mazkur qismida olingan natija va xulosalarga asoslanib, Navoiy viloyatini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning ekonometrik modellarini ishlab chiqqan holda kelgusi yillar statistik prognozini amalga oshirish maqsad qilib belgilab olindi.

Kichik biznes jarayonlarini modellashtirish bu sohada olib borilayotgan

tadqiqotlarda doimo muhim masalalardan biri hisoblangan.

Kichik biznes jarayonini yuzaga kelishi va uni rivojlanishi ko'plab omillarga, o'zgaruvchilarga bog'liq bo'lib, u murakkab tizim sifatida qaraladi: ilmiy tadqiqotlarda bu kabi tizimlar tizimli yondashuv asosida tadqiq qilinadi, ya'ni tizimli tahlil va sintez usullari asosida o'rganiladi.

Iqtisodiyotda bunday murakkab tizimlar ko'p omilli korrelyatsion-regression tahlilga asoslanib, tuziladigan ekonometrik modellar yordamida modellashtiriladi.

Kichik biznes sohasini iqtisodiy rivojlanish jarayonini mamlakat miqyosidami, tarmoq va sohalar miqyosidami yoki MHT institutsional sektorlarida tadqiq qilishda unga ta'sir qiluvchi omillar to'plami e'tiborga olinadi. Shu sababli tadqiqot qaysi darajada bo'lmasin uning ekonometrik modeli ko'p omilli regressiyasiga asoslanib tuziladi. Ana shunga asoslanib, hududlar yoki milliy iqtisodiyotda kichik biznes sohasini rivojlanish jarayonini ekonometrik modellashtirish uchun ko'p omilli regression ekonometrik modellarni tuzish nazariyasidan foydalanish taklif etiladi.

Korrelyatsion-regression tahlil nazariyasiga asosan kichik biznes sohasining iqtisodiy rivojlanishini ifodalovchi ko'rsatkichlar natijaviy va omil ko'rsatkichlarga ajratib olinadi.

Tahlil qilinayotgan iqtisodiy jarayonda kichik biznes sohasini yalpi hududiy mahsulotdagi ulushi ko'rsatkichi –natijaviy ko'rsatkich (belgi) va uning o'zgarishiga ta'sir etuvchi tarmoq, soha hamda xo'jalik yurituvchi sub'ektlardagi biznesni ulushi omil ko'rsatkichlar (belgilar) deb olinadi. Omil ko'rsatkichlarning soni kichik biznes yurituvchi sub'ektlarning soniga tengligi e'tibordan chetda qolmasligi kerak.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatining yalpi hududiy mahsulotdagi ulushini shakllanishini akslantiruvchi ko'p omilli regressiya tenglamasini umumiy ko'rinishi quyidagicha bo'lsa:

$$Y = a + b_1y_1 + b_2y_2 + \dots + b_ny_n + \varepsilon \quad (3.1)$$

Tanlab olingan omillarni e'tiborga olgan holda ushbu tenglama quyidagicha ifodalanadi:

$$\hat{Y}_x = a + b_1y_1 + b_2y_2 + \dots + b_my_m + \varepsilon, \quad (3.2)$$

ushbu tenglamada omillarni saralash natijasida ikkinchi darajali omillar chiqarib tashlangan bo'lsa $i > i'$ bo'ladi, agar qo'shimcha omil kiritilgan bo'lsa $i < i'$ bo'ladi. Bu tenglamada y_i – tarmoqdagi kichik biznesning ulushi, $b_1, b_2, \dots, b_n$ - regressiya

koeffitsientlari. Ular mos ravishda har bir tarmoqda kichik biznes sohasidan tushgan tushum miqdori bir birlikka o'zgarganda, boshqa tarmoqlarda kichik biznes tushumlari miqdori o'zgarmagan holda, umumiy biznes miqdorini qanchaga o'zgarishini bildiradi. a parametr esa umumiy biznes miqdorida hali e'tiborga olinmagan tarmoqlardagi biznesning ulushiga teng. ε – yo'l qo'yilishi mumkin bo'lgan tasodifiy xatolik.

Tenglama parametrlarining qiymatlari tenglamalar sistemasini yechishda foydalanadigan “eng kichik kvadratlar usuli”ni qo'llab yoki Excel, Stata, Eviews10 dasturiy mahsulotining maxsus “Regressiya” buyrug'i yoki boshqa dasturiy mahsulotlar yordamida aniqlanadi.

Hisob-kitoblar barchaga qulay bo'lishi uchun regressiya tenglamasini tuzish, tuzilgan tenglama va uning parametrlarini statistik ahamiyatligini baholashda Excel, Stata, Eviews10 dasturiy mahsulotidan foydalanilishi maqsadga muvofiq sanaladi.

Ekonometrik modellashtirishning navbatdagi masalasi tuzilgan regressiya tenglamasini muhimligi va uning parametrlarini statistik ahamiyatligini baholashdan iborat.

Tuzilgan ko'p omilli regressiya tenglamasining muhimligi Fisherning F – mezonini yordamida baholanadi.

$$F = \frac{D_{\text{xak}}}{D_{\text{qol}}} = \frac{R^2}{1-R^2} \cdot \frac{n-m-1}{m}, \quad (3.3)$$

bu yerda: D_{haq} -omilning bir erkinlik darajasi bo'yicha kvadratlar yig'indisi, $\sum(\hat{y}_i - \bar{y})^2$;

D_{qol} -qoldiqning bir erkinlik darajasi bo'yicha kvadratlar yig'indisi, $\sum(y_i - \hat{y}_i)^2$;

R^2 –ko'p omilli determinatsiya koeffitsienti;

m – mustaqil o'zgaruvchilar soni;

n – kuzatuvlar soni.

Fisherning F –mezoniga asosan F ning yuqoridagi formula bilan hisoblangan qiymatining jadval qiymatidan katta bo'lsa, ya'ni $F_{\text{haq}} > F_{\text{jad}}$ shartni bajarilsa regressiya tenglamasi statistik ahamiyatga ega bo'ladi.

Ko'p omilli regressiyada nafaqat regressiya tenglamasining statistik ahamiyatligi, balki regressiya modeliga kiritilgan har bir omilning muhimligi baholanadi.

Umumiy holda x_i omilning xususiy F-mezoni quyidagicha aniqlanadi,

$$F_{x_i} = \frac{R_{yx_1 \dots x_i \dots x_p}^2 - R_{yx_1 \dots x_{i-1} x_{i+1} \dots x_p}^2}{1 - R_{yx_1 x_2 \dots x_i \dots x_p}^2} \cdot \frac{n-m-1}{1}. \quad (3.4)$$

Ularning har biri jadvaldagi qiymatlari bilan taqqoslanib, statistik ahamiyatliligi baholanadi va har bir omilni modelga kiritish ketma-ketligi masalasi yechiladi.

Ko‘p omilli regressiyada xususiy regressiya koeffitsientining muhimligini Student F –mezoni bilan baholashda har bir omil uchun quyidagi formula qo‘llaniladi:

$$t_{b_i} = \sqrt{F_{x_i}}, \quad (3.5)$$

bu yerda F_{x_i} - omilning xususiy F-mezoni.

Agar t_{b_i} ning haqiqiy qiymati uning jadval qiymatidan katta bo‘lsa, α omil statistik ahamiyatli deyiladi va regressiya tenglamasi prognoz masalasini yechishga tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullaev A.M., Xodiev B.Yu., Ishnazarov A.I. Ekonometrika. – T.: Fan va texnologiya, 2007. – 612 s.
2. Лыsenko, S.N. Общая теория статистики: учебное пособие / S.N. Лыsenko, I.A. Dmitrieva. – M.: Vuzovskiy uchebnyk, 2019. – 216 c.
3. Murodova N.Q. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni davlat tomonidan qo‘llab - quvvatlashning iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish. Iqt.fan. dokt. diss.avtoref. – T.: TDIU, 2016-74b;.
4. Ulashev I.O., Baqoev H.N. Navoiy viloyatida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik rivojlanishini hududiy qiyosiy va ekonometrik tahlillash. // “Iqtisodiyot va ta’lim” ilmiy jurnali, 2009 y, № 6, B. 39–41. (08.00.00. №11)

KONSERVATIV MIOMEKTOMIYA O‘TKAZGAN AYOLLARNI PREGRAVIDAR TAYYORLASH

1-kurs magistratura rezidenti: Shodiyeva Gulnoza Akram qizi,

Ilmiy rahbar: Tilyavova Sitora Amirovna

Annotatsiya

Konservativ miomektomiya – bachadon miomasiga chalingan, kelajakda farzand ko‘rishni istagan ayollar uchun keng qo‘llaniladigan jarrohlik usuli. Biroq, miomektomiyadan keyin muvaffaqiyatli homiladorlik va tug‘ruq bir qator omillarga bog‘liq bo‘lib, homiladorlikdan oldingi tayyorgarlikning muhimligini ko‘rsatadi. Ushbu tadqiqot miomektomiyadan keyingi ayollarda homiladorlikdan oldingi davrda amalga oshiriladigan asosiy tayyorgarlik bosqichlarini o‘rganadi. Xususan, homiladorlik uchun optimal vaqt, jarrohlikdan keyingi asoratlarni boshqarish, bachadonning tiklanishi va zarur tekshiruvlarni o‘z ichiga oladi. Adabiyotlar sharhi va bemorlar natijalarini tahlil qilish orqali ushbu tadqiqot homiladorlikka qadar salomatlikni yaxshilash, homiladorlik ehtimolini oshirish va tug‘ruq asoratlarini kamaytirish uchun ilmiy asoslangan strategiyalarni aniqlaydi. Olingan natijalar, har bir bemorning o‘ziga xos xavf omillariga moslashtirilgan homiladorlikdan oldingi maslahatlar berish, miomektomiyadan keyingi muvaffaqiyatli va sog‘lom homiladorlik ehtimolini oshirish uchun muhimligini ta’kidlaydi. Tadqiqot, ushbu bemorlar guruhini homiladorlikka tayyorlash uchun muhim qadamlarni ko‘rsatib beradi va klinik amaliyot uchun xulosalar taqdim etadi.

Kalit so‘zlar: Pregravidar tayyorlash, Konservativ miomektomiya, Bachadon miomasi, Fertillik, Homiladorlik, Tug‘ruq natijalari, Bachadonning tiklanishi, Homiladorlikdan oldingi parvarish, Reproduktiv salomatlik, Akusherlik asoratlari

Kirish

Bachadon miomasi, yoki leiomioma, reproduktiv yoshdagi ayollarda keng tarqalgan bachadonning benign o‘smalari hisoblanadi. Ko‘p ayollarda mioma hech qanday alomat bermasada, ba’zilarida qon ketishi, tos suyagi sohasida og‘riq va bosim belgilari kabi bir qator alomatlar kuzatiladi. Kelajakda farzand ko‘rishni istagan ayollar uchun konservativ miomektomiya (bachadonni saqlab qolgan holda miomani olib tashlash) ko‘p hollarda tanlangan davolash usuli hisoblanadi. Ammo,

miomektomiyadan keyingi homiladorlik va tug‘ruq muvaffaqiyati kafolatlanmagan. Jarrohlik yondashuvi, mioma hajmi va joylashuvi, bachadon chandiqlanishi hamda ayolning o‘ziga xos omillari reproduktiv natijalarga ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shuning uchun, konservativ miomektomiya o‘tkazgan ayollarda homiladorlikdan oldingi tayyorgarlik o‘ta muhimdir

Pregravidar tayyorlash, homiladorlikdan oldingi parvarishning asosiy qismi bo‘lib, homiladorlik natijalarini yaxshilash va asoratlarni kamaytirish uchun ayolning salomatligini homiladorlikdan oldin optimallashtirishni o‘z ichiga oladi. Miomektomiya o‘tkazgan ayollar uchun bu jarayon bir qancha sabablarga ko‘ra muhim ahamiyatga ega. Birinchidan, jarrohlik amaliyoti bachadon anatomiyasi va fiziologiyasini o‘zgartirishi, implantatsiya jarayoniga ta’sir qilishi va homiladorlik vaqtida bachadon yorilishi xavfini oshirishi mumkin. Ikkinchidan, yopishqoqlik, chandiqlanish va gematoma kabi jarrohlik asoratlari, reproduktiv salomatlikka ta’sir qilib, homiladorlik asoratlari xavfini oshirishi mumkin. Uchinchidan, yosh, surunkali kasalliklar va avvalgi tug‘ruqlar tarixi kabi bemorning o‘ziga xos omillari ham reproduktiv muvaffaqiyatga ta’sir qilishi mumkin. Shuning uchun, individual maslahat, xavflarni baholash va ularni boshqarish, homiladorlikning ijobiy natijalari uchun juda muhim

Hozirgi adabiyotlar homiladorlikka optimal vaqtni belgilash, bachadon tiklanishini nazorat qilish, oziqlanish yetishmovchiligini bartaraf etish, mavjud kasalliklarni boshqarish va tegishli tekshiruvlarni o‘tkazish kabi pregravidar aralashuvlarning ahamiyatini ta’kidlaydi. Ammo, miomektomiyadan keyingi ayollarni pregravidar tayyorlash bo‘yicha aniq ko‘rsatmalar mavjud emas. Ushbu tadqiqot, ushbu guruhda homiladorlik ehtimolini oshirish, tug‘ruq asoratlarini kamaytirish va onaning umumiy salomatligini yaxshilaydigan ilmiy asoslangan yondashuvlarni aniqlashni maqsad qiladi. Bizning asosiy maqsadimiz — jarrohlik omillari va har bir bemorning individual ehtiyojlarini inobatga olgan holda, yondashuvni qo‘llab, ushbu sohada mavjud bo‘shliqni to‘ldirish.

Materiallar va metodlar

Ushbu tadqiqot adabiyotlar sharhi va klinik ma’lumotlarni tahlil qilishga asoslangan aralash usuldan foydalanadi.

- Adabiyotlar sharhi:

- PubMed, Embase, Scopus va Web of Science kabi yirik ma'lumotlar bazalarida “pregravidar tayyorlash,” “homiladorlikdan oldingi parvarish,” “konservativ miomektomiya,” “bachadon miomasi,” “miomektomiyadan keyingi homiladorlik,” va tegishli kalit soʻzlar yordamida qidiruv olib boriladi.

- Konservativ miomektomiya oʻtkazgan ayollarda homiladorlikdan oldingi tayyorgarlikka oid tadqiqotlar tanlab olinadi (randomizatsiyalangan nazorat ostida oʻtkazilgan tadqiqotlar, kohort tadqiqotlari va tizimli sharhlar).

- Tadqiqot metodologiyasidagi kamchiliklari tufayli asossiz deb topilgan yoki homiladorlikdan oldingi parvarishga aloqador boʻlmagan tadqiqotlar chiqarib tashlanadi.

- Tanlab olingan maqolalardan asosiy ma'lumotlar (tadqiqot dizayni, bemorlar demografiyasi, aralashuv turlari, klinik natijalar) tizimli ravishda ajratib olinadi.

- Cochrane Risk of Bias tool va Newcastle-Ottawa Scale kabi belgilangan vositalar yordamida dalillar sifatiga baho beriladi.

- Ajratib olingan ma'lumotlar asosida dalillarning sintezi taqdim etiladi va amaliyot uchun muhim maslahatlar taqdim qilinadi.

- Klinik ma'lumotlarni tahlil qilish (mavjud boʻlsa):

- Miomektomiya oʻtkazgan ayollarning klinik ma'lumotlari retrospektiv tahlil qilinadi.

- Tahlilga bemorning yoshi, tibbiy va jarrohlik tarixi, mioma xususiyatlari, jarrohlik usuli (laparotomiya, laparoskopiya, gisteroskopiya), miomektomiya va homiladorlik orasidagi vaqt va homiladorlik natijalari kabi ma'lumotlar kiritiladi.

- Olingan ma'lumotlarga homiladorlikka erishish vaqti, homiladorlik ehtimoli, abort, muddatidan oldingi tugʻilish, bachadon yorilishi, preeklampsiya, gestatsion diabet, tugʻruq usuli, ona va chaqaloq asoratlari kiradi.

- Bemorlar xususiyatlarini tavsiflash uchun tavsifiy statistika, homiladorlik asorati xavfiga ta'sir qiluvchi omillarni aniqlash uchun regression tahlili, homiladorlikka erishish vaqtini tahlil qilish uchun esa omon qolish tahlili metodlaridan foydalaniladi.

- Etik talablar: Barcha klinik ma'lumotlar yig'ishdan oldin Institutsional nazorat kengashidan (IRB) etik ruxsatlar olinadi. Barcha bemorlarning shaxsiyligi va maxfiyligi ta'minlanadi.

Xulosa

Ushbu tadqiqot natijalariga ko'ra, quyidagi xulosalarga kelindi:

- Konservativ miomektomiyadan keyingi ayollarni pregravidar tayyorlash muhim ahamiyatga ega va bu homiladorlik natijalariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.
- Homiladorlikdan oldingi parvarish, homiladorlikning optimal vaqtini aniqlash, asoratlarni boshqarish, bachadonning tiklanishini nazorat qilishni va ushbu guruhga moslashtirilgan individual maslahatlarni o'z ichiga oladi.
- Shifokorlar, ushbu bemorlar guruhiga xos ehtiyojlarni inobatga olgan holda, homiladorlikdan oldingi tayyorgarlik uchun har bir bemorning individual xususiyatlarini hisobga olishlari zarur.
- Kelgusida ushbu sohada yanada ko'proq izlanishlar olib borish talab etiladi. Xususan, homiladorlikdan oldingi davrda optimal tayyorgarlik protokollarini ishlab chiqish va ularning uzoq muddatli ta'sirini o'rganish zarur.

THE IMPORTANCE OF PHONETIC SOUNDS IN COMIC POETRY IN ENGLISH

Boboyev Temur,

Uzswlu

Annotation

In this thesis, it is emphasized with the help of examples that phonetic phenomena have an important place in comic poems in English. Alliteration in English poems differs mainly from the appearance of consonants, but it is carried out in relation to the sounds they represent.

Key words: alliteration, rhyme, stanza, phonetic phenomenon

Annotatsiya

Ushbu tezisda ingliz tilidagi hajviy she'rlarda fonetik hodisalar o'zining muhim o'rniga ega ekanligi misollar yordamida ta'kidlab o'tilgan. Ingliz tilidagi she'rlardagi alliteratsiyada asosan undoshlar ko'rinishidan turlicha bo'lsada, lekin ular ifodalagan tovushlarga nisbatan amalga oshadi.

Kalit so'zlar: alliteratsiya, qofiya, band, fonetik hodisa

Аннотация

В данной диссертации с помощью примеров подчеркивается, что фонетические явления занимают важное место в комических стихотворениях на английском языке. Аллитерация в английских стихах отличается главным образом от внешнего вида согласных, но осуществляется по отношению к обозначаемым ими звукам.

Ключевые слова: аллитерация, рифма, строфа, фонетический феномен

Another characteristic of alliteration is that in the process of repetition of sounds, the author's idea, which he wants to convey to the addressee, is related to the keywords expressed through alliteration. What kind of idea is raised in a poem or text can be understood through alliteration. Also, attracting the listener's attention can be said to be one of the functions and characteristics of alliteration. In addition, while alliteration is outwardly considered a stylistic tool that raises the mood, sometimes the sounds that make up alliteration express an inner meaning. For example, the sound [s] in the words "sea" and "silver" usually expresses mystery and solemnity. For example:

The seahorses grazed in a field undersea,

The jellyfish wobbled at the party

For all cases, euphonic rhyme is important, it provides rhyming, melodiousness and expressive effect in the poem. In addition, the sound [r] has its own meaning as a symbol of speed, intensity, and the sounds [m] and [n] as a symbol of delicacy.

The letters or sounds that represent these situations necessarily refer to phonosemantics, depending on the connotative meanings that each speaker wants to express in the context. Alliteration is also important in creating rhyme in English poems with its rhythm and musicality.

Also, based on the phonetic-phonological and acoustic-articulatory characteristics of words in English poems, it is worth noting that there is echo/identity rhyme in the verses. In this type of rhyme, the words at the end of the verse are considered to be used repeatedly due to the presence of an unstressed sound and its almost imperceptible pronunciation. For example:

*Sweet and Sour hectic **sign**,*

*Love me, trust me, the stars **align**.*

In the poem, the words that come at the end of the stanza are adapted to each other only to create a rhyme, their etymology is not related to each other, and they do not require each other in terms of origin. In the science of poetry, we know that words can be used only to create mutual harmony and rhyme, in addition to covering content that has a certain meaning in the formation of rhymes in verses. The word "align" in the second line of the poem is pronounced [ə'laɪn] in the transcription, and the sound of [laɪn] is mostly heard as a result of the almost lost pronunciation of [ə] without an accent. In this case, the above word "sign" [saɪn] is pronounced almost identically, resulting in an echo (identity) rhyme.

Mainly, homonyms, homophones and homographs can be found as the most common form of rhyming in verses. In this case, the words at the end of the line form a homonymic line, forming a rhyme of words that are identical in form but different in meaning. In English, rhyming words based on homonyms are usually puns and require careful attention from the reader. At the same time, the addressee is required to think critically and know the connotative meanings of words when determining the semantic meaning that the addressee wants to express through homonymic lines. Because homophones embody the author's views on language culture and the purpose

he wants to express in the process of creating rhyme in the lines of the poem. So, the semantic-stylistic features of comic poems are not only related to the words used in the poem, but also the rhyme that forms the basis of the poem and its phonetic-phonological composition, language units that form the rhyme, homonymic and polysemic words. It is also expressed by the functional properties of z. Therefore, the poet uses homonyms as puns in comic poems to create a comic effect. For example:

Faces, orations, battles, bait our will,

Ad questionable forms and noises will.

The words that come at the end of the stanza are considered to be homonymous words and are shown as the poet's skill in creating a word game in the poem. The word "will" in the first line of the poem expresses the modality in the meaning of "desire, desire", and in the second line it forms a simple future tense verb and serves as an auxiliary verb. In addition, polysemantic words with many meanings, in addition to creating rhyming in the poem, also create a contextual connotative meaning and serve to increase the comic effect.

References

- 1) <https://pun.me/funny/poems/>
- 2) Muhamed S. A Stylistic Study of English Limericks//Arts Journal / No.110, 2014, 20 p
- 3) <https://www.ifioque.com/figures-of-speech/scheme/alliteration>
- 4) <https://www.songsforteaching.com/nurseryrhymes/georgieporgie.php>

**Маҳаллий бюджетларнинг молиявий мустақиллигининг молиявий
сиёсатдаги роли**

Иногамов Хаёт Илясович

**Ўзбекистон Республикаси Банк-молия академияси мустақил
изланувчиси**

Давлатчилик вужудга келгандан буён ҳукуматларнинг молиявий сиёсати ҳам эволюцион ривожланиш жараёнларини бошидан кечириб келмоқда. Шу боисдан, давлатчиликнинг шаклланишига монанд равишда молиявий сиёсат ҳам ўз ташкилий хусусиятига эга бўлмоқда. Молиявий сиёсатнинг шаклланиши мамлакат марказий бошқарув органи ва ҳудудий бошқарув органлари ўртасидаги ўзаро молиявий ваколатларнинг тақсимланиши нуктаи назаридан моҳиятга эга бўлади, десак тўғри бўлади. Натижада эса, молиявий сиёсатни амалга ошириш миллий иқтисодиётни барқарорлаштирилиши муҳим аҳамият касб этиб боради. Ҳозирги кунда жаҳон иқтисодиётининг кўплаб мамлакатларида ҳукуматларнинг молиявий сиёсатларини амалга оширишда давлатчилик тамойиллари ўзига хос аҳамият касб этаётган бўлсада, уларда ҳудудий молиявий сиёсатнинг ҳам сезиларли таъсир эга бўлмоқда.

Ҳудудий молиявий сиёсат мамлакатларда турлича хусусият билан амалга оширилаётган бўлсада, уларнинг моҳияти бир мақсадга йўналтирилганлигини кузатиш мумкин. Бу ҳам бўлса миллий иқтисодиётнинг барқарорлигини таъминлаш ва аҳолининг турмуш фаровонлигини оширишга қаратилганлиги билан ифодаланади. Шу нуктаи назардан, молиявий сиёсатни ҳар бир фуқарога етиб бориши ва уларнинг ҳаёт тарзларини қулайлаштирилиши муҳим касб этиши билан ажралиб қолмоқда. Бу борада, ҳудудий ҳокимият органларининг молиявий сиёсатларни амалга оширишдаги роли алоҳида аҳамиятга эга бўлмоқда. Шу боисдан, молиявий сиёсатни ишлаб чиқиш ва ҳаётга татбиқ этишда маҳаллий молия субъектларнинг иқтисодий характери эътиборга молик бўлмоқда.

Федератив ҳукумат молиявий сиёсатга доир бўлган умумий ёндашувлар ва мамлакатни ривожлантиришга қаратилган устуворликларга доир бўлган мақсадларни ишлаб чиқади. Ушбу тенденциялардан келиб чиққан ҳолда ҳудудларда молиявий сиёсатни мустақил белгилаш ва амалга оширишга

йўналтирилган йўналишлар уйғунлаштирилишини таъкидлаш лозим.

Н.Юлдашева томонидан айрим федератив давлатларда инқирозга қарши бошқарув юзасидан молиявий сиёсатнинг хусусиятларини таҳлил этилиб ўтилади (1-жадвалга қаранг) ¹.

1-жадвал

Хорижий давлатларда инқирозга қарши бошқарув фаолияти

Амалга оширилган тадбирлар	Давлатлар					
	АҚ Ш	Б.Британи я	германи я	Норвеги я	Япони я	Ж.Коре я
Молиявий секторни барқарорлаштири ш	+	+	+	+	+	+
Пул-кредит сиёсати	+	-	-	+	+	+
Аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш	+	+	+	+	+	+
Солиқ сиёсати	+	+	+	+	+	+
Бюджет сиёсати	+	+	+	-	+	+
Реал секторни қўллаб-қувватлаш	+	+	+	+	+	+

1-жадвал маълумотларидан кўриниб турибдики, федератив давлатларнинг кўплаб тажрибаларида молиявий сиёсат алоҳида аҳамият касб этмоқда. Бу эса, уларда инқирозга қарша курашда ҳам федератив давлатлар молиявий сиёсатдан кенг фойдаланаётганлиги ва ундаги эркинлик даражасининг сезиларли аҳамиятга эга бўлганлигини таъкидлаш лозим.

Федератив давлатларда ҳудудий молиявий мустақиллик унитар давлатлардаги тажрибаларга кенгроқ характер касб этишини қайд этиш лозим.

¹ Юлдашева Н. А. Инқирозга қарши бошқарувда давлат томонидан тартибга солишнинг асосий йўналишлари //Экономика и финансы (Узбекистан). – 2020. – №. 2 (134). – С. 170-177.

Бу эса, молиявий мустақиллик категориясига нисбатан ёндашувда давлатчилик тузилишини инобатга олиш заруратини ифодалаб беради. Шу боисдан, молиявий мустақилликни ривожлантиришда марказий ва ҳудудий ҳокимият органлари ўртасидаги молиявий ваколатларни мувозанатли тақсимлаш муҳим аҳамиятга эга ҳисобланади.

Доц. М.Ҳайдаров ўзининг илмий мақоласида бюджет-солиқ сиёсатининг устувор йўналишлари борасида фикрларини билдириб ўтади². Унга кўра, маҳаллий бюджетларнинг молиявий мустақиллиги омили сифатида ўз даромадларига барқарор эгалик қилиши эканлигини таъкидлаб ўтади. Бу борада, сотув солиғи тўғрисида ўзининг илмий изланишларини олиб борган ва унга доир илмий хулосаларини асослашга эътибор қаратган.

Доц. У.Ўроқов ўзининг илмий ақоласида маҳаллий бюджетларнинг молиявий мустақиллигини таъминлашга қаратилган изланишларни олиб боради³. Бунда у бюджетлараро муносабатлар, бюджетларнинг барқарорлигини таъминлаш муҳим аҳамиятга эканлигини таъкидлаб ўтади. Шунингдек, бюджет даромадлари ва харажатларини тартибга солишга нисбатан ўзининг илмий ёндашувларини бериб ўтади.

П.Усмонов маҳаллий бюджетларнинг молиявий мустақиллиги борасида илмий хулосаларни шакллантиришга ҳаракат қилади⁴. Унинг фикрича, молиявий мустақиллик борасида илмий тадқиқотлар олиб бориш, аҳоли ўртасида кенг тарғибот тадбирларини амалга ошириш, маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг молиявий мустақиллиги билан асосий йўналишлар ҳал бўлишини қайд этиб ўтади. Шунингдек, бюджет тизимида номарказлаштириш ишларини тезлаштириш ва уларни тизимлаштириш муҳим эканлигини таъкидлаб ўтади.

Н.Эрназаров маҳаллий бюджетларнинг маблағларидан самарали фойдаланиш борасида илмий изланишлар олиб боради⁵. Унинг фикрича,

² Хайдаров М. Т. Маҳаллий бюджетлар мустақиллигини ошириш масалалари //Экономика и финансы (Ўзбекистан). – 2017. – №. 6. – С. 21-30.

³ Ўроқов У. Маҳаллий бюджетлар мустақиллигини оширишнинг устувор йўналишлари//Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 8. – С. 250-257.

⁴ Усмонов П. Маҳаллий бюджетлар молиявий мустақиллигини таъминлашнинг услубий жиҳатлари //Iqtisodiyot va ta'lim. – 2023. – Т. 24. – №. 2. – С. 260-265.

⁵ Эрназаров Н. Э. Маҳаллий бюджет маблағларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш йўналишлари //Ta'lim va rivojlanish tahlili onlayn ilmiy jurnali. – 2023. – Т. 3. – №. 12. – С. 189-192.

ортикча даромадларни ҳудуд кесимида қайтадан тақсимлашга эътибор қаратиш, тартибга солувчи даромадларини янада оптималлаштириш ва орттириб бажарилган даромадларни бошқаришда маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг молиявий ваколатларини янада такомиллаштириш мақсадга мувофиқ эканлиги ифодаб берилади.

Ўзбекистонлик олимлар томонидан амалга оширилган тадқиқотларда кўриниб турибдики, маҳаллий бюджетларнинг молиявий мустақиллиги муҳим йўналишлардан бири бўлмоқда. Бунда ҳам солиқ сиёсатини, ҳам харажатларни тақсимлаш билан боғлиқ сиёсатни тартибга солиш устуворлик касб этиши асослаб берилмоқда.

Бизнингча, маҳаллий бюджетларнинг молиявий мустақиллигини таъминлашда қуйидаги жиҳатларга эътибор берилаётганлигини алоҳида ажратиб кўрсатиш мумкин бўлади.

Биринчидан, ўз даромадлар базасига эга бўлиш. Бунда ҳудуднинг даромадларни шакллантириш манбаларига эга бўлиш салоҳиятини аниқлаш ва уни баҳолашга эътибор бериш зарурлиги кўрсатиб ўтилмоқда.

Иккинчидан, бюджет харажатлари борасида молиявий мустақиллик бюджетлараро муносабатлар, бюджет харажатларини бошқаришда очиқликнинг таъминланиши каби устувор йўналишлар эътиборга молик эканлиги асослаб берилмоқда.

Учинчидан, ҳудудий бюджет сиёсатининг молиявий мустақиллигини таъминлашда фуқаролар иштирокини янада такомиллаштириш. Бунда бюджет харажатларини тақсимлашда аҳолининг роли ва унинг ўзига хос хусусиятлари тўғрисида кенг тушунтириш тадбирларини амалга ошириш зарурлиги таъкидланганлигини кўриш мумкин.

Бизнингча, маҳаллий бюджетлар харажатларини тақсимлаш ва улардан самарали фойдаланишни таъминлашда ҳудудларнинг иқтисодий характерини шакллантириш мақсадга мувофиқ ҳисобланади. Бунда қуйидаги жиҳатларга эътибор бериш лозим:

Биринчидан, умумий молиявий ваколатларни марказий ва ҳудудий нуқтаи назардан тизимлаштириш, уларни такрорланмаслик хусусиятини эътиборга олиш. Шунингдек, уларнинг тақсимотида давлатчиликнинг вертикал

тузилишини инобатга олиш ўзига хос хусусият касб этади.

Иккинчидан, маҳаллий бюджетларнинг харажатларини тақсимлашда ҳокимият органларининг молиявий ваколатларини молиявий мустақилликни тўлиқ, қисман ва чегараланган тамойили асосида жорий этиш. Бунда тўлиқ молиявий мустақиллик тамойили – маҳаллий бюджет маблағларидан фойдаланишда молиявий қарорлар қабул қилиниши тўлиқ мустақил ҳолда амалга оширилишини назарда тутиш.

Қисман молиявий мустақиллик тамойили жорий этилишида фуқаролар ёки бошқа манфаатдор субъектнинг молиявий қарор қабул қилишдаги иштирокини назарда тутиш. Чегараланган молиявий ваколатда юқори турувчи ташкилотнинг кўрсатмалари асосида молиявий фаолиятни амалга оширишни ўзида ифода этишини эътиборга олиш зарур, деб ўйлаймиз.

Умумий хулоса қилиб айтганда, маҳаллий бюджетларнинг молиявий мустақиллиги унитар давлатларда маълум молиявий мезонлар асосида иқтисодий характери либераллаштириш каби жиҳатларни ифодалаши муҳим аҳамият касб этади экан.

ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТИ ИНСТИТУТЛАРИНИНГ ИҚТИСОДИЙ АСОСЛАРИ

Хусанов Отабек Нишонович

Тошкент давлат иқтисодиёт университети ҳузуридаги “Ўзбекистон

иқтисодиётини ривожлантиришнинг

илмий асослари ва муаммолари”

илмий-тадқиқот маркази

Замонавий босқичда давлат ҳаётининг барча соҳаларида демократик ўзгаришларни амалга оширишда нодавлат нотижорат ташкилотлари ҳамда фуқаролик жамияти бошқа институтларининг роли ва аҳамиятини ошириш бўйича тизимли чора-тадбирлар кўрилди. Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотлари фаолиятининг самарадорлигини оширишга қаратилган 200 дан ортиқ норматив-ҳуқуқий ҳужжат қабул қилинди, уларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш учун зарур институционал база яратилди. Бугунги кунда фаолият кўрсатаётган 9 200 дан зиёд нодавлат нотижорат ташкилоти жисмоний ва юридик шахсларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини, демократик қадриятларни ҳимоя қилишда, ижтимоий, маданий ва маърифий мақсадларга эришишда муҳим роль ўйнамоқда

Шу билан бирга ННТларнинг институционал базаси ҳам шакллантирилди. Жумладан, Олий Мажлиснинг Демократик институтлар, нодавлат ташкилотлар ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари кўмитаси, Инсон ҳуқуқлари бўйича вакили, Инсон ҳуқуқлари бўйича Ўзбекистон Республикаси Миллий маркази, Республика байналмилал маданият маркази, Олий Мажлис ҳузуридаги Нодавлат нотижорат ташкилотларини ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтларини қўллаб-қувватлаш жамоат фонди, Ўзбекистон нодавлат нотижорат ташкилотлари миллий ассоциацияси каби давлат миқёсида катта мақомга эга бўлган ижтимоий институтлар ташкил топди. Давлат томонидан нодавлат нотижорат ташкилотларнинг қулай фаолият кўрсатиши учун барча имтиёзлар яратилмоқда. Берилган имкониятлар асосида ННТлар ижтимоий сиёсатини амалга оширишда давлатнинг тенг ҳуқуқли ҳамкорига айланди.

“Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва

фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси”да белгиланган ислохотлар натижасида ННТ тизимини кенг ривожлантириш, уларни ташкил этиш ҳамда фаолиятини йўлга қўйиш имконияти яратилди. Шунингдек, ННТлар учун қонунчиликдаги айрим ташкилий-ҳуқуқий механизмлар ҳамда тартиб-таомилларни такомиллаштириш ва соддалаштириш мақсадида 2013 йил 12 декабрдаги “Фуқаролик жамияти институтларини ривожлантиришга қўмаклашиш борасидаги қўшимча чора тадбирлар тўғрисида”ги, 2018 йилнинг 4 майдаи “Мамлакатни демократик янгилаш жараёнида фуқаролик жамияти институтларининг ролини тубдан ошириш чора тадбирлари тўғрисида”ги Фармони ва 2024 йил 26 августдаги “Фуқаролик жамияти институтларини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПФ-124-сон қабул қилинди.

Қабул қилинган барча ҳуқуқий-норматив ҳужжатлар ННТларнинг давлат ва жамият ҳаётидаги мақоми, роли ва иштирокининг ҳуқуқий асосини мустаҳкамлашга хизмат қилади. Бундан ташқари ННТларнинг ижтимоий соҳадаги ҳуқуқий мақоми билан бирга фаолият турлари ҳам параллел ҳолда ортиб борди. Масалан, нодавлат нотижорат ташкилотларини ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтларини янада ривожлантириш ҳамда уларнинг мамлакатда демократик ўзгаришларни амалга оширишда ва жамиятни эркинлаштиришда фаол иштирок этиши, уларни молиялаштириш манбаларини шакллантириш учун объектив шароитлари яратилди.

ННТлар учун Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджети маблағларини ажратилиши, ижтимоий, иқтисодий, гуманитар масалаларни ҳал этишда уларнинг иштирок этишига қаратилган дастурларни амалга ошириш учун тақсимланиш механизмлари ишлаб чиқилди. . Ҳозирда нодавлат нотижорат ташкилотлари ҳудудларнинг аниқ ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш, фуқароларнинг ижтимоий фаоллигини янада оширишга қаратилган истиқболли, ижтимоий ва умумреспублика аҳамиятга молик дастурлари амалга оширмоқда. Хорижий ноҳукумат ташкилотлари ва халқаро ташкилотлар билан алоқаларни ривожланмоқда. Давлат ижтимоий сиёсатини амалга оширишда улар билан биргаликда турли шаклларда тадбирлар, дастурлар ва лойиҳалар, грантларини амалга оширмоқда.

ННТлар давлатнинг муҳим устувор дастурлари ва лойиҳаларини, ижтимоий ва умумреспублика аҳамиятига молик бошқа дастурлар ва лойиҳаларни амалга оширишда маҳаллий давлат ҳокимияти органлари билан ҳамкорлигини чуқурлаштириш ҳамда ижтимоий ҳаётни демократлаштириш жараёнларида етакчи роль ўйнамоқда. Халқаро ҳуқуқда нодавлат нотижорат ташкилотларининг ҳуқуқий мақомини тадқиқ қилиш муҳим аҳамиятга эга. 1910 йилада ташкил этилган биринчи Конгрессида ННТлар “халқаро ассоциациялар уюшмаси” номи остида бирлашди. Ўша йилдан бошлаб, ННТларнинг халқаро мақоми устида муттасил иш олиб борилди.

1950 йилга келиб ННТлар тўғрисида халқаро конвенция лойиҳаси ишлаб чиқилди. Лойиҳага кўра, ННТлар «associations d'initiative privée» (фран. - хусусий ташаббуслар ассоциациялари) ёки «nongovernmental organizations brought into being by private initiative» (ингл. - ўз ташаббусига кўра ташкил этилган нодавлат ташкилотлар) деб номлана бошланди. ННТлар мақомига кўра икки турга бўлинади: халқаро ноҳукумат ташкилотлар ва миллий мақомга эга бўлган ННТлар. Ўз низомига ва Ўзбекистон Республикасининг қонун ҳужжатларига мувофиқ Ўзбекистон Республикаси ҳудудида ҳамда битта ёки ундан кўпроқ чет эл давлати ҳудудида фаолият олиб бориши мумкин бўлган халқаро ташкилот халқаро нодавлат нотижорат ташкилоти, деб ҳисобланади. Бундан шундай хулоса келиб чиқадики, хорижий адабиётларда келтирилаётган “ноҳукумат ташкилотлар” тушунчасини “халқаро нодавлат нотижорат ташкилоти” тушунчаси ёрдамида фойдаланса бўлади.

Халқаро ННТларга: Халқаро Қизил Ярим Ой жамияти, халқаро амнистия, Хьюман Райтс Вотч, Мемориал, Чегарасиз врачлар, Чегарасиз репартёрлар, АҚШ халқаро ривожлантириш агентлиги (USAID) ва АҚШ миллий демократик институти (NDI), БМТнинг Болалар жамғармаси (ЮНИСЕФ) ваколатхонаси, Халқаро ривожланиш бўйича АҚШ агентлиги ваколатхонаси, «Британия Кенгаши» («British Council»), Конрад Аденауэр, Фридрих Эберт, DVV International (ГФР) бошқа қатор халқаро ноҳукумат ташкилотлари киради. Миллий ННТларга: Ўзбекистон нодавлат нотижорат ташкилотлари миллий ассосицияси, Ўзбекистон Республикаси оммавий ахборот электрон воситалари миллий уюшмаси, Ўзбекистон мустақил босма

оммавий ахборот воситалари ва ахборот агентликларини қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш жамоат фонди, “Маҳалла”, “Нуроний” жамғармалари, Ўзбекистон Савдо-саноат палатаси, Ўзбекистон ёшлар ҳаракати, Ўзбекистон фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши, “Тараққиёт стратегияси” маркази, “Эзгу мақсад” жамғармаси, Маданият вазирлиги қошидаги Маданият ва санъатни ривожлантириш жамғармаси ва бошқалар) мувофиқлаштирувчилар бўлиши мумкин.

Ўзбекистондаги ННТ фаолиятларини ҳудудий мансублигига кўра қуйидаги даражаларга бўлинади: умуммамлакат, минтақавий ННТлар, маҳаллий ННТлар. Бугунги кунда, нотижорат ташкилотига халқаро мақом бериш масаласи етарлича ишлаб чиқилмаган. Айтайлик, ННТ рўйхатдан ўтказилаётганда мазкур мақомни олади, лекин кейин ўз амалий фаолияти давомида бошқа мамлакатларда филиаллар ва ваколатхоналар очмайди, у ерда ўз фаолиятини олиб бормайди. Шунга қарамай, у барибир ўз номида “халқаро” тушунчасидан фойдаланаверади, чунки адлия органларида тегишли назорат қилиш механизми йўқ ва улар ННТни бошқа мамлакатларда фаолият олиб бормаётгани учун халқаро ташкилот мақомидан маҳрум қилиш тўғрисида қарор қабул қила олмайди. Шу тариқа, ҳар қандай нотижорат ташкилоти, агар истиқболда фаолиятини халқаро майдонга чиқаришни назарда тутган бўлса, рўйхатдан ўтиш чоғида ўз номида “халқаро” сўзидан фойдаланиши мумкин. Айтиб ўтиш жоизки, халқаро ҳуқуқ нормалари нодавлат нотижорат ташкилоти тушунчасини назарда тутмайди. Масалан, муҳим халқаро ҳужжат бўлмиш Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Низоми турли халқаро ва миллий ташкилотларни ноҳукумат ташкилотлари жумласига киритади. БМТ Иқтисодий ва Ижтимоий Кенгаши 1996 йилда қабул қилинган ўз резолюциясида таъриф берадики, “ноҳукумат ташкилоти” деганда давлат органи ёки ҳукуматлараро битимга биноан ташкил этилмаган ҳамда, бундан ташқари, вакиллик тузилмасига, назорат ва ўз аъзолари олдида ҳисобот бериш тизимига эга бўлган ташкилот тушунилади.

Ўз навбатида, БМТ Котибиятининг Ижтимоий ахборот департаменти ноҳукумат ташкилотини фуқароларнинг маҳаллий, давлат ёки халқаро даражада ташкил этилган ҳар қандай ихтиёрий нотижорат иттифоқи сифатида

таърифлаган. Халқаро нодавлат нотижорат ташкилоти - демократик жамиятнинг барқарорлиги ва фуқароларнинг жамият ҳаётида фаол иштирок этиши орқали ривожлантириш, давлат ижтимоий сиёсатини амалга оширишда муҳим аҳамият касб этади. Шу маънода, Ноҳукумат ташкилотлар БМТ Низоми ва Европа Кенгаши Низомининг мақсадларига эришиш ҳамда тамойилларни бажарилишига ўз ҳиссасини қўшади.

“Ноҳукумат ташкилотлар” тушунчаси халқаро ҳуқуқда кенг ишлатилмоқда. Агар, БМТнинг шаклланиши тарихига назар ташласак, 1945 йил июнида имзоланган Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Низомининг 71моддасида БМТ ўз ваколатига кирган масалалар юзасидан “ноҳукумат ташкилотлар билан маслаҳат қилишга ҳақлидир”, - деб таъкидлаган. Ҳозирги кунда Бирлашган Миллатлар Ташкилоти билан ҳамкорлик қиладиган ноҳукумат ташкилотларига асосан икки статусини беради: “консультатив” ва

“аккредитация субъекти”. Бундан ташқари, БМТнинг фуқаролик жамияти билан аъзо давлатлар делегацияси сифатида ҳамкорлик қилиш асосий мақсадларидан бири ҳисобланади.

Халқаро нодавлат нотижорат ташкилотларининг ҳиссаси жамиятнинг турли қатламлари ва давлат ҳокимияти органлари ўртасидаги боғловчи ахборот бўғини ролини бажариш, қонун ҳужжатларидаги ва давлат сиёсатидаги ўзгаришларни жадаллаштириш ҳамда мухтожларга ёрдам кўрсатишдан то техник ва профессионал стандартларни ишлаб чиқиш, миллий ва халқаро қонун ҳужжатлари бўйича олинган мажбуриятларнинг бажарилишини текшириш, ўзини намоён этиш учун имкониятлар бериш, шунингдек умумий манфаатларни кўзлаш, олға суриш ва ҳимоя қилишгача бўлган ғоят хилма-хил фаолият турлари орқали амалга оширилади.

Халқаро нодавлат нотижорат ташкилотининг кўплиги ва ранг-баранглиги жамият аъзоларининг ҳуқуқ ва эркинликларини таъминланиши, давлатнинг демократик тамойиллар асосида ривожланишини таъминлайди. Халқаро нодавлат нотижорат ташкилотлари моҳиятига кўра, кўнгилли ўзини ўзи бошқарувчи ташкилотлар бўлиб, улар бирор давлат ҳокимияти органларига бўйсинмайди.

Уларни тавсифлаш учун миллий қонун ҳужжатларида қўлланиладиган

атамалар турлича бўлиши мумкин, булар уюшмалар, хайрия жамиятлари, фондлар, жамоат, нотижорат ташкилотлари, жамиятлар ва трестлар каби тушунчалар қўлланилади. Илмий адабиётларда келтирилишича, сиёсий партиялар амал қиладиган тамойиллар бўйича фаолият кўрсатувчи тузилмалар ноҳукумат ташкилотлари жумласига кирмайди. Алоҳида (жисмоний ёки юридик) шахслар ва шахслар гуруҳлари томонидан тузилган ташкилотлар ноҳукумат ташкилотлар киради. Улар таркиби ва фаолият доирасига кўра ҳам миллий, ҳам халқаро бўлиши мумкин. Халқаро нодавлат нотижорат ташкилоти аъзолик ҳам аъзоликка бадалларига асосланган бўлиши мумкин. халқаро нодавлат нотижорат ташкилотининг асосий мақсади фойда олиш эмас. Улар ўз фаолиятини амалга ошириш жараёнида оладиган фойда аъзолари ёки муассислари ўртасида тақсимланмайди, балки ташкилот устувор вазифаларини бажаришга йўналтирилади. Ноҳукумат ташкилотлари норасмий ташкилотлар ҳам, ҳукукий субъектликка эга тузилмалар ҳам бўлиши мумкин. Ҳукукий субъектликка қўшимча равишда ноҳукумат ташкилотлар оладиган молиявий ва бошқа қўллаб-қувватланишдаги фарқларни акс эттириш мақсадида, улар миллий қонун ҳужжатларига мувофиқ турлича мақомдан фойдаланиши мумкин.

Халқаро нодавлат нотижорат ташкилоти фаолиятининг асосий тамойиллари: - халқаро нодавлат нотижорат ташкилотлари алоҳида шахслар ёки шахслар гуруҳлари ташаббуси билан тузилади. Шу сабабли бундай ташаббус миллий ҳуқуқ ва молия тизимининг тегишли қоидалари доирасида қўллабқувватланиши керак. Барча ноҳукумат ташкилотлари эркин фикр билдириш ҳуқуқидан фойдаланилади.

- ҳукукий субъектлик мақомига эга бўлган халқаро нодавлат нотижорат ташкилоти бошқа юридик шахсларда бўлгани сингари имкониятларга эга бўлиши, одатда юридик шахсларга нисбатан қўлланиладиган маъмурий, фуқаролик ва жиноят ҳуқуқи нормаларига мувофиқ фаолият кўрсатиши ҳамда санкцияларга дучор этилиши керак.

- давлат ҳокимияти органининг халқаро нодавлат нотижорат ташкилотига нисбатан ҳар қандай ҳаракати ёки ҳаракатсизлиги маъмурий тартибда, шунингдек мустақил, холис ва тўлиқ юрисдикцияга эга бўлган судда

кўриб чиқилиши керак. Халқаро нодавлат нотижорат ташкилотларининг мақсад ва вазифалари қуйидагиларда кўринади:

- халқаро нодавлат нотижорат ташкилоти вазифаларининг ўзи ҳам, уларга эришиш воситалари ҳам қонуний бўлиши шарти билан ўз вазифаларини эркин шакллантиради ва бажаради.

- халқаро нодавлат нотижорат ташкилотининг мумкин бўлган вазифалари орасида, ташкилотнинг нуқтаи назари давлатнинг расмий сиёсатида мослиги ёки мос эмаслигидан қатъи назар, ижтимоий манфаатларни ифодаловчи масалалар бўйича тадқиқотлар, таълим ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш фаолияти бўлиши мумкин.

Бундан шундай хулоса қилиш мумкинки, халқаро нодавлат нотижорат ташкилотлари давлатнинг ижтимоий сиёсатидаги долзарб муаммоларга бевосита очикдан-очик муносабат билдириши, уни танқид қилиши, тегишлар таклиф ва тавсияларни ишлаб чиқишда катта имкониятларга эга. Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотлари қонун ҳужжатлари билан тақиқланмаган ҳар қандай фаолият турини ўз низомларида белгиланган мақсадлари доирасида амалга ошириши мумкин. Нодавлат нотижорат ташкилотлари ўз фаолиятида давлат ҳокимияти ва бошқаруви органларидан мустақилдир, қонунларда назарда тутилганидан бошқа ҳолларда уларга ҳисобот бермайди ҳамда уларнинг назорати остида бўлмаслиги белгилаб қўйилган. Давлат нодавлат нотижорат ташкилотларининг қонун ҳужжатларига мувофиқ ахборотни излаш, олиш, тадқиқ этиш, тарқатиш, ундан фойдаланиш ва уни сақлашга бўлган ҳуқуқини таъминлайди. Нодавлат нотижорат ташкилотларининг мулки дахлсиз ва қонун билан муҳофаза қилинади. Нодавлат нотижорат ташкилотларининг мол-мулки национализация, реквизиция ва мусодара қилинмайди, қонунда назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно. Нодавлат нотижорат ташкилоти ўзининг ишчанлик обрўсига путур етказувчи маълумотлар юзасидан раддия берилишини суд тартибида талаб қилишга ҳақли. Агар нодавлат нотижорат ташкилотининг ишчанлик обрўсига путур етказувчи маълумотлар оммавий ахборот воситаларида тарқатилган бўлса, айти шу оммавий ахборот воситаларида раддия берилиши лозим. Агар бундай маълумотлар ташкилотдан юборилган ҳужжатда учраса, бундай ҳужжат алмаштирилиши ёки чақириб

олиниши керак. Ўзининг ишчанлик обрўсига путур етказувчи маълумотлар тарқатилган нодавлат нотижорат ташкилоти бундай маълумотларга раддия берилиши билан бир қаторда уларни тарқатиш натижасида етказилган зарарларнинг ўрни қопланишини талаб қилишга ҳақли. Нодавлат нотижорат ташкилотлари давлат органларининг ғайриқонуний қарорлари, улар мансабдор шахсларининг ғайриқонуний ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) устидан бўйсунув тартибида юқори турувчи органга ёки судга шикоят қилиш ҳуқуқига эга.

Нодавлат нотижорат ташкилотлари ўз ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини бузадиган давлат органларининг ғайриқонуний қарорлари, улар мансабдор шахсларининг ғайриқонуний ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) устидан судга шикоят қилганда давлат божи тўлашдан озод этилади. Давлат органларининг ғайриқонуний қарорлари, улар мансабдор шахсларининг ғайриқонуний ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) натижасида нодавлат нотижорат ташкилотига етказилган зарарнинг ўрни суднинг қарори асосида қопланиши керак.

EXPLORING THE IMPACT OF DISTANCE EDUCATION ON STUDENT ENGAGEMENT AND ACADEMIC ACHIEVEMENT IN HIGHER LEARNING

Abdiyeva Sayida Irisovna

Abstract

This thesis explores the impact of distance education on student engagement and academic achievement in higher learning institutions. As technology and online platforms have become integral to modern education, distance learning has evolved from an alternative to a mainstream method of instruction. The rapid shift to online education during the COVID-19 pandemic further accelerated this trend, highlighting both the advantages and challenges associated with distance learning. While online education offers greater flexibility, accessibility, and affordability, concerns about its effectiveness in fostering student engagement and promoting academic success persist. This research investigates how online learning environments influence students' levels of engagement, motivation, and academic performance. By examining the design of online courses, the role of social interaction, and the availability of support resources, the study aims to provide a comprehensive understanding of the factors that contribute to successful online learning experiences. Findings indicate that well-designed online courses, active student participation, and strong academic support systems can enhance both student engagement and academic achievement. The results offer valuable insights for higher education institutions seeking to improve the quality and effectiveness of distance education.

Keywords: Distance Education, Student Engagement, Academic Achievement, Online Learning, Higher Education, Motivation, Course Design, Academic Support

In recent years, distance education has evolved from an alternative form of learning to a mainstream method of instruction in higher education. With advances in technology, online platforms, and a growing demand for flexible learning options, institutions have increasingly embraced distance education as a viable way to deliver courses. The COVID-19 pandemic accelerated this transition, forcing many educational institutions to shift their traditional face-to-face classes to online formats. While distance education offers numerous advantages such as accessibility, flexibility, and affordability, there are concerns regarding its impact on student

engagement and academic achievement. This thesis explores the relationship between distance education, student engagement, and academic achievement in higher education. Specifically, it investigates how online learning environments affect students' ability to stay motivated, engaged in coursework, and perform academically.

Student engagement is a crucial element of academic success. According to Trowler (2010), engagement encompasses the emotional, cognitive, and behavioral dimensions of a student's involvement in learning activities. In the context of distance education, engagement refers to students' interactions with course materials, instructors, and peers, as well as their overall involvement in learning processes. Previous research indicates that students in online courses often face unique challenges related to engagement, such as feelings of isolation, lack of personal interaction, and limited opportunities for collaborative learning (Jaggars, 2014). However, studies also suggest that when distance education programs are designed effectively, with interactive tools and strong support systems, engagement can be fostered even in an online environment.

Academic achievement, on the other hand, is commonly measured by grades, test scores, and overall course completion rates. In distance education, academic performance can be influenced by several factors, including the structure of the course, the availability of resources, and students' time-management skills. Research by Allen and Seaman (2017) highlights that students in online courses may experience lower retention rates and lower academic performance compared to those in traditional face-to-face classes. However, other studies have shown that online education can yield comparable academic outcomes. Therefore, understanding how distance education influences both engagement and academic achievement is critical for improving the quality of online learning experiences.

Methodology

This thesis adopts a mixed-methods approach to explore the impact of distance education on student engagement and academic achievement in higher learning. Data will be collected from both quantitative and qualitative sources to provide a comprehensive understanding of the subject. The quantitative data will come from surveys administered to undergraduate and graduate students enrolled in online courses at various universities. The survey will include questions related to students'

experiences with online learning platforms, their level of engagement, and their academic performance. Additionally, academic achievement data will be gathered from university records, including final grades, course completion rates, and retention rates.

The qualitative data will be collected through semi-structured interviews with students and instructors involved in distance education programs. These interviews will explore participants' perceptions of the online learning experience, challenges they face, and factors that influence their engagement and academic outcomes. The combination of quantitative and qualitative data will allow for a deeper analysis of the factors that contribute to student engagement and academic success in distance education.

One of the key factors influencing student engagement in distance education is the design of the online learning environment. Courses that are well-structured, interactive, and offer a variety of multimedia learning resources tend to foster higher levels of engagement. According to Moore (2013), course design should emphasize active learning, collaborative activities, and opportunities for feedback. Technologies such as discussion boards, video lectures, and synchronous chat sessions can enhance the learning experience by promoting communication and collaboration between students and instructors.

However, despite these advantages, distance education often faces challenges related to student engagement. A significant concern is the lack of social interaction, which can lead to feelings of isolation and disengagement (Bawa, 2016). In traditional classrooms, students benefit from direct face-to-face communication with their peers and instructors, which fosters a sense of community. In an online environment, this interaction is often limited to asynchronous discussion posts or email correspondence. Consequently, students may struggle to form connections with their classmates or feel disconnected from the course material.

To address these challenges, online instructors can implement strategies to create a more engaging and interactive learning environment. For example, incorporating group projects, virtual study sessions, and peer feedback can help simulate the social aspects of learning that are prevalent in traditional classrooms. Additionally, providing timely and constructive feedback on assignments and

encouraging participation in online discussions can help students feel more connected to the course and more motivated to engage with the material.

When it comes to academic achievement, distance education has shown both positive and negative effects. Some studies suggest that students enrolled in online courses tend to perform at a lower level compared to their peers in traditional classrooms. A study by Xu and Jaggars (2013) found that students in online courses had lower success rates, with many struggling to complete assignments on time and maintain a high level of academic performance. One reason for this may be the lack of immediate support and accountability that is often present in face-to-face courses. Without regular in-person meetings, students may find it more difficult to stay on track and motivated throughout the course.

However, it is important to note that the impact of distance education on academic achievement is not solely negative. Several studies have shown that online courses can be equally effective as traditional face-to-face instruction when students have access to adequate support and resources. For example, online tutoring, virtual office hours, and clear communication from instructors can all contribute to improved academic performance. Additionally, some students may thrive in an online environment, as it offers more flexibility in terms of when and where they can complete their coursework.

A key factor influencing academic achievement in distance education is time management. Without the structured schedule of a traditional classroom, students must be self-disciplined and able to manage their time effectively to succeed. Research by Artino (2008) suggests that students who exhibit high levels of self-regulation and time management skills are more likely to perform well in online courses. Therefore, offering students guidance on effective time-management strategies and providing support for self-regulated learning can enhance their academic outcomes in distance education.

The growing prevalence of distance education in higher learning institutions has sparked important discussions about its impact on student engagement and academic achievement. While distance education offers numerous benefits, such as flexibility and accessibility, it also presents challenges related to student engagement and performance. The findings of this thesis suggest that the design of online courses,

the level of social interaction, and the availability of academic support all play critical roles in determining students' engagement levels and academic success in distance education. By adopting strategies to enhance engagement, such as interactive course materials and collaborative activities, and providing students with the necessary resources and support to manage their learning effectively, institutions can improve both student engagement and academic achievement in online learning environments.

In conclusion, while distance education may not be a one-size-fits-all solution, it can provide valuable opportunities for students to engage with their coursework and achieve academic success when the right conditions are in place. Continued research into the effectiveness of various online learning strategies and the experiences of students in distance education will be essential for further enhancing the quality of online education in higher learning.

Kalit so‘zlar: muhabbat va nafrat, teatr, spektakl, yosh ijodkorlar.

Annotatsiya:

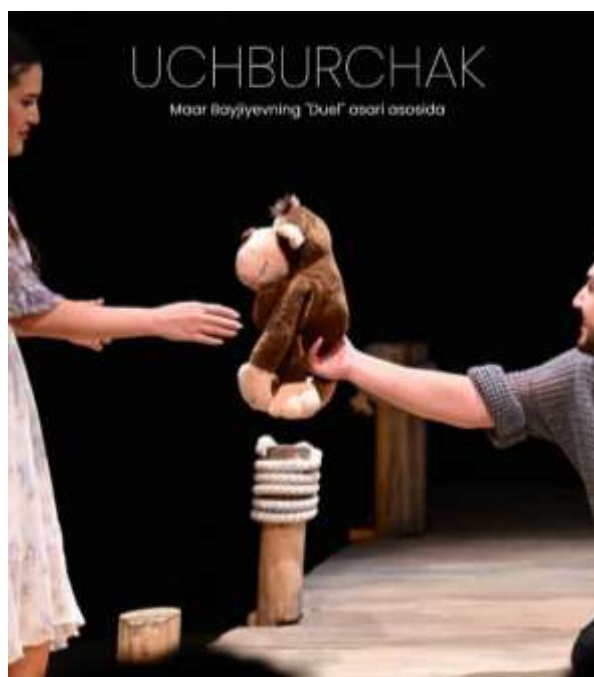
Ushbu maqolada hozirgi kunda teatr san‘atining ijtimoiy hayotda tutgan o‘rni, biz bilgan teatr arboblari va talabalar san‘atga intiluvchan ijodkorlarni ma‘naviy-axloqiy tarbiyalaydigan, ular qalbida o‘z kasbiga mehr va hurmat tuyg‘ularini uyg‘otadigan spektakllarni tanlashga intilishi haqida mulohazalar keltirib o‘tilgan.

O‘zbek san‘ati juda ham maftunkor, ko‘p qirrali, nodir va o‘zgacha samimiyatni ichiga qamrab olgan badiyatdir. Barcha san‘at turlarining o‘ziga xos xususiyatlari hamda qiyinchiliklari mavjud. O‘zbek san‘atining boy merosi hozirgi kunda chet davlat vakillarining qiziqishiga sabab bo‘lmoqda. Bu yurtimizda O‘zbek san‘ati, milliy qadriyatlari, udum va an‘analari, hunarmandchiligi, milliy liboslari va madaniyatini namoyish etish va dunyoga tanitishga qaratilgan festivallardan anglasak bo‘ladi.

Qorishma, ya‘ni sintetik san‘at turi hisoblangan teatr san‘ati menga juda yoqadi. Teatr deganda, avvalo, san‘atning buyuk turini anglash kerak. Shu bilan birga, teatr tomosha, spektaklning o‘zi, – deydi O‘zbekiston xalq artisti, “Xalq hurmati” ordeni sohibi Rixsi Ibrohimova. Inson ma‘naviy olamini yuksaltirishda, ong va tafakkurini teranlashtirishda teatr san‘atining o‘rni beqiyos. Zero, san‘at odamlarni ezgulikka chorlaydi, yaxshilikka undaydi, eng go‘zal his-tuyg‘ularni in‘om etadi. Teatr shunchaki oddiy tomoshaxona emas, balki tarbiya, madaniyat, ma‘naviyat va ma‘rifat maskanidir. O‘zbek teatr asoschilaridan biri Mahmudxo‘ja Behbudiy ta‘biri bilan aytganda, “Teatr ibratxonadir”. U o‘zining “Padarkush” dramasini sahnalashtirib, xalqning ma‘naviyatini yuksaltirishga chog‘langan. Aslida esa bu ko‘hna olamning san‘atsevar odamlari ibratxona atalmish tarbiya maskanini juda qadimdan oq kashf qilgan. Biz bolaligimizda “Kelinlar qo‘zg‘oloni”, “Suyunchi”, “Temir xotin”, “Mahallada duv-duv gap”, “Shum bola” kabi badiiy filmlarni ko‘rib, zavq olib ulg‘ayganmiz. Bu nodir asarlarning haligacha o‘lmasligiga zamin yaratgan Yodgor Sa‘diyev, To‘ti Yusupova, Jumadulla Rametov, Saida Rametova, Rihsi

Ibrohimova, Abduraim Abduvahobov, Baxtiyor Ixtiyorov, Dilbar Ikromova, Dilorom Egamberdiyeva va boshqalardir. Bu buyuklar tirik tarixga aylandilar. Aynan hozirgi paytda men “San’atshunos” talaba sifatida qaraydigan bo’lsam, teatr san’ati juda murakkab hisoblanadi. Biz bilamizki, kino san’atida o’xshamagan kadrlarni, aktyorlar o’z maromiga yetqizib, professional darajada ijro etmagunga qadar qayta-qayta dubllar qilib videoga yozsa bo’ladi. Ammo teatr san’ati bundan mustasnodir. Shunday gap borki, “- Teatrda pishgan har bir aktyor va aktrisa boshqa har qanday sohada ishlab keta oladi”.

Yaqinda, Bahodir Yo’ldoshev nomidagi “Diydor” teatr-studiyasida rejissyor va aktyor Bobur Yo’ldoshev tomonidan qirg’iz dramaturgi Maar Bayjiyevning “Duel” asari asosida sahnalashirilgan “Uchburchak” spektaklini tomosha qildim. “Diydor” teatr-studiyasida o’quv jarayoni va ijodkorlik chambarchas holda uyg’unlashgan bo’lib, bu spektakl buning yana bir tasdig’idir. Talabalar ijodga intiluvchan ijodkorlarni ma’naviy-axloqiy tarbiyalaydigan, ular qalbida o’z kasbiga mehr va hurmat tuyg’ularini uyg’otadigan spektakllarni tanlashga intiladi. Spektakl menda juda ham o’zgacha va ajoyib taasurol qoldirdi. Aktyor va aktrisalar yosh bo’lishiga qaramay juda professional tarzda o’z rollarini ijro etishdi. Go’yoki ular shu asarning jon-joniga singib ketgan va qahramonlarning tuyg’ulari ila kuylayotgandek hissiyot uyg’otadi. Ularni ijro etayotgan paytdagi ko’rinishi, mimikasi, ko’z yoshlari, his-tuyg’ulari barcha-barchasi shundoqqina ko’z o’ngimda gavdalanib turadi. O’z ishining ustasi bo’lmish haqiqiy aktyorgina mana shunday tomoshabinning qalbidan joy ololadi. Bosh qahramonlar Aziz, Iskandar va Nozi, ularning uchchallasida ham juda ayanchli taqdir xotiralari mavjud. Iskandar uylangan, farzandlari bor, ammo Nozi bilan shunchaki ko’ngilhushlik uchun

yonida birga olib yuradi. U o’tmishda otasidan keyin, barcha qarindoshlari ulardan yuz o’girgani, odamlarning hammasi yomon niyatli ekanligi, onasini ko’z o’ngida haqoratlashgani va yer bilan bitta qilishgani uchun yaxshi insonlar ham uning

nazarida pastkash bir hayvondek tuyulardi. Nozi esa hayotdan alamzada, xo‘rlangan va baxt nimaligini bilmay yashab kelayotgan bir sho‘rpeshona qiz edi. Ular ikkisi ham hayotni faqat oq va qora ranglarda ko‘radi. Ammo Aziz bundan mustasno. Aziz bir oddiy dengiz soldati bo‘lib, shunchaki aylanib yurgan paytda Nozini ko‘rib qolib, sevib qoladi. Iskandar o‘tmishda Noziga shu qadar jirkanch ishlar qilgan bo‘ladiki, u majburlikdan, huddi uning Iskandar bilan baxtsiz bo‘lib yashab yurishdan boshqa yo‘l yo‘qdek tuyuladi. Ammo u Azizni uchratgandan so‘ng, inson bir-birini hech qanday manfaatlarsiz, zararsiz, hiyonatsiz va beg‘ubor sevishtirish va sevilish aslida qanday bo‘lishini anglab yetadi. Iskandar har safar baliq ovlashga dengizga chiqib ketganda, Aziz kelar edi. Shu holat 3-4-kun takrorlandi. Atiga shu vaqt ichida ular bir-biriga ko‘ngil berishdi. Nadomatlar bo‘lsinkim, taqdir oqimiga qarshi Aziz kasal va juda kam umri qolgan edi. To‘rtinchi kuni ular bir-birlariga dil ishorini aytishdi va kechqurun Nozi beixtiyor Iskandar kelganda undan ajralishi haqida aytishni o‘yladi. Shunday ham bo‘ldi. Iskandar jon-jahdi bilan hamon Nozini o‘ziniki qilib, olib qolish uchun har xil nayranglar qilar edi. Noziga esa baribir, u endigina baxt nimaligini his qildirgan insoni bilan bir daqiqa bo‘lsa birga bo‘lish hayolida edi. Shunday oxiri yo‘q janjal va gap-so‘zlar bilan tong otdi. Erta tongda Azizdan xat keldi. Unda, endi Nozining hayotida yo‘q ekanligi, lekin butun umr uning hayollarida uniki bo‘lishini juda ta’sirli qilib yozgandi. Nozi shunday bo‘lsa ham Iskandarni tark etdi. Bukrini go‘r tuzatadi deganlaridek, Iskandar hamshira qizning qo‘lidan tutib ketdi. Nozi sevgisini endi topganda undan ayrilgan bo‘lsa ham xafa emasdi. U endi olamni borligicha go‘zalligini ko‘ra boshlagan edi. Asar muallifi Maar Bayjiyev “Duel” deb nomlagan bo‘lsa, rejissyor Bobur Yo‘ldoshev spektaklga “Uchburchak” deya nom bergan. Asar nomi o‘zgartirilishi, uch qahramonning turlicha va ayanchli o‘tmishi, uch xil dunyo, uch xil xarakter, uch xil his-tuyg‘ular va uch tomonlama sevgi deb o‘ylayman. Aktyorlar Iroda Qosimova, Otabek Iskandarov va Umid Uzoqovlar yosh bo‘lishsalarida, rollarini maromiga yetkazib ijro etishdi. Mazkur asar rejissyor Bobur Yo‘ldoshevning yana bir sara asarlari qatoriga kirdi.

“Uchburchak” spektakli badiiy kengash tomonidan iliq qarshi olindi va ular tomonidan kelgusi rejalar uchun omad va muvaffaqiyatlar tilandi.

Siyosat – juda nozik va murakkab masala. Uning oddiy ko‘z ilg‘amaydigan yoki aql bovar qilmaydigan tomonlari juda ko‘p.

Moliyaviy munosadatlarni boshqarishning barcha tizimi davlatning moliyaviy siyosatiga asoslangan. Shuning uchun ham moliyaviy siyosat moliyaviy boshqaruv tizimida eng asosiy element hisoblanadi. Moliyaviy siyosat davlatning moliyaviy munosabatlar sohasidagi mustaqil faoliyatidir. Bu faoliyat davlatning u yoki bu iqtisodiy va sotsial rivojlanish dasturini amalga oshirish uchun tegishli resurslar bilan ta‘minlashga qaratilgan, Iqtisodiyotning erkinlashuvi, bozor mexanizmini real harakatlanishi ko‘p jihatdan shu davlatda budjet-soliq siyosatining qay daraja ekanligiga bog‘liq. Bu esa o‘z navbatida budjet-soliq mexanizmini takomillashtirishga qaratilgan davlat siyosatini dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Davlatning budjet siyosatini asosiy belgisi budjet mablag‘laridan samarali foydalanish orqali mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishga erishish soliqlik siyosatining asosiy belgisi bo‘lib soliqlik yukining iste‘molchilar bilan ishlab chiqaruvchilar o‘rtasida optimal nisbatini belgilashdir. Iqtisodiyotni modernizatsiyalash va diversifikatsiyalashni ta‘minlash, iqtisodiyot sektorlarining investitsiyaviy jozibadorligi va faolligini oshirish bo‘yicha chora-tadbirlarni izchillik bilan amalga oshirilishi makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar yuqori sur‘atlarda o‘shishiga va aholi farovonligi oshishiga erishishda qo‘shimcha turtki bo‘ldi. Buning natijasida qator yillar mobaynida Davlat byudjeti profitsit bilan ijro etib kelinmoqda, shu jumladan iqtisodiyotga soliqlik yuki izchil kamayib borayotgan bir sharoitda uning daromad qismi bajarilishi ta‘minlanmoqda, shuningdek, uning xarajat qismini ijtimoiy yo‘naltirilganligi saqlab qolinmoqda.

Davlatning asosiy vazifalaridan biri iqtisodiyotni barqarorlashtirish hisoblanadi. Bunday barqarorlashtirishga monetar siyosat bilan birga byudjet-soliqlik siyosati orqali ham erishiladi. Byudjet-soliqlik siyosati deganda noinflyatsion YAIM ishlab chiqarish sharoitida iqtisodiyotda to‘liq bandlilikni, to‘lov balansining muvozanatini va iqtisodiy o‘shishni ta‘minlashga qaratilgan davlat xarajatlari va soliqlarini o‘zgartirishni o‘z ichiga olgan chora tadbirlar tushuniladi. Iqtisodiyot

turg'unlik yoki pasayish davrida bo'lgan vaziyatlarda davlat tomonidan rag'batlantuvchi byudjet-soliq siyosat - fiskal ekspansiya olib boriladi. Ya'ni, davlat qisqa muddatda iqsodiyotning pasayishi muammosini davlat xarajatlarini oshirish yoki soliqlarni kamaytirish, yohud ikkalasini bir vaqtning o'zida olib borish evaziga hal etadi. Uzoq muddatda davlat xarajatlarining yuqori bo'lishi va soliqlarni kamaytirish ishlab chiqarish omillarining o'sishiga va natijada, iqtisodiy salohiyatning ko'tarilishiga olib kelishi mumkin. Ammo, bunga Markaziy bank tomonidan olib boriladigan pul-kredit siyosatidan samarali foydalanish va davlat xarajatlari tarkibini maqbul holatga olib kelish orqaligina erishish mumkin. Iqtisodiyotda to'liq bandlik va ortiqcha talab natijasida inflyatsiya kelib chiqishi mumkin bo'lgan vaziyatlarda cheklovchi byudjet-soliq siyosat- fiskal restriksiya olib boriladi. Cheklovchi byudjet-soliq siyosat davlat xarajatlarini kamaytirish yoki soliqlarni oshirish yoki bo'lmasa ikkala tadbirni bir vaqtda olib borish orqali iqtisodiyotning davriy o'sishini chegaralashdan iborat.

Byudjet-soliq siyosatini pul mablag'larining harakatidan ajralgan holda tasavvur etib bo'lmaydi. Bordi-yu, shunday qilinsa, u o'z kuchini va ta'sirchanligini yo'qotib, siyosatdan uzoqlashadi.

Eng umumiy va sodda tarzda byudjet-soliq siyosati bir tomondan, byudjet daromadlarini (oqilona) shakllantirish va ikkinchi tomondan, byudjet xarajatlarini (samarali) sarflash bilan bog'liq. Aslida byudjet siyosati tom ma'noda o'z ichiga soliq siyosatini ham qamrab oladi. Biroq amaliyotda ko'pchilik hollarda, byudjet daromadlarini shakllantirishga qaratilgan siyosatni, odatda, soliq siyosati va byudjet xarajatlarini sarflashga qaratilgan siyosatni esa byudjet siyosati, deb yuritiladi. Shu ma'noda byudjet-soliq siyosatini shartli ravishda bir-biridan va nisbiy jihatdan mustaqil bo'lgan byudjet va soliq siyosatlarning majmuyi sifatida ham e'tirof etish mumkin. Biroq bu siyosat bekordan-bekorga yagona nom bilan atalib, byudjet-soliq siyosati, deb yuritilmaydi. Buning o'zi ga xos sababi bor. Bu sababning negizida ularni bir-biridan mutlaqo ajratib bo'lmazligi yotadi. Byudjet siyosatidan absolyut mustaqil bo'lgan hamda unga bevosita bog'liq bo'lmagan holda ishlab chiqilgan soliq siyosati mavjud emas va aksincha. Navbatdagi moliya yilida soliq siyosatining asosiy yo'nalishlari va unda sodir bo'lishi mumkin bo'lgan ba'zi bir o'zgarishlar, boshqa ba'zi bir sabablar bilan bir qatorda, oxir oqibatda, o'sha yilga daxldor bo'lgan byudjet

xarajatlari ko‘lamining qanday ekanligiga borib taqaladi. O‘z navbatida, shu yildagi byudjet siyosatining asosiy yo‘nalishlarini va unda sodir bo‘lishi mumkin bo‘lgan ayrim o‘zgarishlarni asosan, shak-shubhasiz, byudjet daromadlari hajmi (miqdori)ning qanday ekanligi belgilab beradi. Shu ma’noda byudjet siyosatisiz soliq siyosatini va aksincha, soliq siyosatisiz byudjet siyosatini to‘g‘ri tasavvur etib bo‘lmaydi. Ular ikkalasining o‘zaro mushtarakligi, bir-birini taqozo etishi va bastaligi byudjet-soliq siyosatining yagonaligidan dalolatdir.

Byudjet-soliq siyosati to‘g‘ri va oqilona yurgizilsa, bir so‘mlik mablag‘ni sarflab, ba’zi hollarda o‘n so‘mlik samarani kutsa bo‘ladi. Aksincha bo‘lganda esa, milliard-milliard so‘mlik mablag‘lar samarasiz, “qumga suv singib ketgandek” g‘oyib bo‘lishi mumkin. To‘g‘ri va oqilona yurgizilayotgan byudjet-soliq siyosati (albatta, boshqa sharoitlar teng bo‘lgan taqdirda) ishlab chiqarishning rivojlanishiga, aholi turmush darajasining yaxshilanishiga, soliqqa tortish bazasining kengayishiga, mablag‘larning samarali sarflanishiga va h.k.larga olib kelsa, aksincha bo‘lganda esa, bu siyosat iqtisodiy taraqqiyotga to‘siq, xufyona iqtisodiyot ko‘lamini kengaytirish, mablag‘larni talon-taroj qilish va shu kabi salbiy holatlar vujudga kelishining omiliga aylanishi turgan gap.

Hukumat mamlakatning sharoitlaridan kelib chiqqan holda, byudjet siyosatini olib boradi. Bunday siyosat mamlakatni pul potentsiali doirasida hukumatni moliyaviy ishlarini aniq dasturiga ega bo‘lishi, byudjet taqchilligi ustidan nazorat o‘rnatilishi va uni qoplash manbalarini qidirishni, juda katta samara beradigan iqtisodiy dasturlarga byudjetdan mablag‘ ajratishni talab etadi.

Byudjet taqchilligining kelib chiqish sabablari quyidagilar bo‘lishi mumkin: ♦ taqchillik davlatning kredit qo‘yilmalarini ko‘payishida iqtisodiyotni rivojlantirish zaruriyati yuzasidan kelib chiqishi mumkin, bunday holat iqtisodiyotda krizis holatini bildirmaydi, balki davlatni iqtisodiy konyukturasini tartibga solish, progressiv odimlanishini ta‘minlashga qaratilgan harakatidan kelib chiqadi;

♦ taqchillik favqulodda holatlar natijasida kelib chiqishi mumkin, bunday holatlarda byudjetdagi zaxiralar yetarli bo‘lmaydi va ortiqcha mablag‘lar manbasiga ehtiyoj tug‘iladi;

♦ taqchillik krizis holatidan kelib chiqadi, bunda iqtisodiyot parokanda holatda bo‘ladi, moliya-kredit aloqalari samarasiz bo‘lib, hukumat mamlakatdagi moliyaviy

holatni o'z nazorati ostiga ololmaydi. Byudjet taqchilligi uzoq davrlar mobaynida vujudga kelgan va iqtisodiyotimizga katta ta'sir ko'rsatdi.

Bular o'z navbatida davlat byudjeti va pul muomalasida o'z ifodasini topdi. Byudjet taqchilligi inflyatsiya jarayonining kuchayganligini, savdo shoxobchalarida aksariyat mahsulotlarning kamayib ketganligini, moddiy boylik ishlab chiqarish va ijtimoiy-madaniy jabhalarda ta'minot muammolarining kuchayganligini ham bildiradi.

Chunki amaliyotda ayrim hollarda, byudjet-soliq siyosati makroiqtisodiy siyosatning tarkibiy qismi sifatida qaralsa, boshqa hollarda esa, u moliyaviy siyosatning ajralmas qismi sifatida talqin qilinadi. Shu munosabat bilan ushbu masalaga aniqlik kiritishda bizningcha, uning quyidagi jihatlariga e'tibor bermoq lozim:

- makroiqtisodiy siyosat iqtisodiy siyosatning tarkibiy (bir) qismi. Uning bunday ko'rinishi iqtisodiy siyosat tur(ko'rinish)larining ma'lum bir belgilarga (iqtisodiy siyosatning qaysi darajada ketayotganligiga) qarab turkumlarga ajratish natijasi hisoblanadi;

- moliyaviy siyosat ham iqtisodiy siyosatning tarkibiy (bir) qismi. Uning bunday ko'rinishi iqtisodiy siyosat tur(ko'rinish)larining boshqa bir belgilarga (iqtisodiy siyosatni amalga oshiruvchi instrumentlarga) qarab turkumlarga ajratish natijasidir;

- ma'lum ma'noda va ba'zi bir istisnolarni hisobga olgan holda bir vaqtning o'zida moliyaviy siyosatni iqtisodiy siyosatning va makroiqtisodiy siyosatning ham tarkibiy qismi sifatida e'tirof etish mumkin;

- xalqaro amaliyotda makrodarajada fiskal siyosat to'g'risida gap ketganda uning konkret mazmuni byudjet-soliq siyosati orqali namoyon bo'layotgan bo'lishiga qaramasdan, bu narsa byudjet-soliq siyosatining faqat va faqat makroiqtisodiy siyosatning tarkibiy qismi sifatida e'tirof etilishiga yetarli darajada asos bo'la olmaydi. Chunki aslida, o'shanda ham makrodarajadagi fiskal siyosatni moliyaviy siyosatdan ajratib bo'lmaydi.

Ko'p hollarda, haqiqatdan ham xorij amaliyotida "fiskal siyosat" deyilganda "moliyaviy siyosat" nazarda tutiladi va aksincha;

- byudjet-soliq siyosati moliyaviy siyosatdan ajralgan holda mustaqil ravishda,

iqtisodiy siyosatning ham va makroiqtisodiy siyosatning ham tarkibiga bevosita (to'g'ridan to'g'ri) kira olmaydi;

- iqtisodiy siyosat doirasida byudjet-soliq siyosati xus usida gap ketayotganda moliyaviy siyosat to'g'risida gap ket mayapti, deb bo'lmaydi;

- makroiqtisodiy siyosat doirasida ham byudjet-soliq siyosati to'g'risida gap ketganda uni moliyaviy siyosatdan ajralgan holda tasavvur etish mumkin emas.

Yuqoridagi mulohazalardan “aylanganda ham, o'rgilgan da ham” byudjet-soliq siyosatining “start” oladigan “joyi” yoki “tayanch nuqta”si moliyaviy siyosatdir, byudjet-soliq siyosatining makroiqtisodiy siyosatdagi o'rni umumiy moliyaviy siyosatning doirasi bilan belgilanadi (amalga oshiriladi), degan mantiqiy xulosaning kelib chiqishi, tabiiy.

Xulosa qilib aytganda, 2024 yil uchun huddularni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishga qaratilgan soliq-byudjet siyosatining asosiy yo'nalishlari va byudjet loyihasi mamlakatni yangilash va modernizatsiya qilishga, makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga, barqaror yuqori iqtisodiy o'sish sur'atlariga erishiga, iqtisodiyot va jamitya ijtimoiy hayotini muvozanatli rivojlantirishga, aholining farovonligi va turmush darajasini oshirishga yo'naltirilgan mamlakatda yuritilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy siyosat doiraisda ishlab chiqilgan. Xulosa qilib aytishimiz mumkinki, respublikamizda soliq siyosati davlatning maxsus vakolatli organlari tomonidan ishlab chiqiladi va amalga oshiriladi. Soliqlar bo'yicha har bir hokimiyat organi maxsus vakolatlarga ega bo'lib, ularning har biri o'z faoliyatlarini samarali olib borishda ushbu vakolatlardan foydalanadi. Bunda vakolatli organlar sifatida barcha hokimiyat organlari, jumladan, qonun chiqaruvchi ijro etuvchi va sud hokimiyatlari birgalikda faoliyat ko'rsatadi va unda Davlat soliq qo'mitasi soliq siyosatini amaliyotga joriy etishda muhim ahamiyatga ega bo'lgan vazifalarni bajaradi. Byudjet daromadlarini shakllantirishda yana bir muammo soliqlarni to'g'ri hisoblanmasligidir. Bu muammolarni hal etishda soliq nazorati va xorij tajribasidan foydalangan holda amaliyotga tatbiq etilayotgan soliq maslahatining ahamiyatini kuchaytirish lozim. Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida davlat byudjeti nafaqat xarajatlari orqali, balki daromadlarini shakllantirish jaryonida ham iqtisodiyotni boshqaradi va tartibga soladi.

ТАВСИЯ ЭТИЛАЁТГАН ГИПОГЛИКЕМИК ТАЪСИРЛИ ТАБЛЕТКА СИФАТИНИ БАХОЛАШ БОРАСИДАГИ ТАДКИКОТЛАР.

Ташматова М.А. , Юнусова Х.М., Илхамова Н.Б.

Тошкент Фармацевтика институти, Ташкент ш., Узбекистан Республикаси

e-mail: madinamalikova23@gmail.com

Долзарблиги: Бугунги кунда қандли диабет касаллигини кўплиги ва уларни даволашда ишлатилаётган препаратлар кўплиги ва маҳаллий фармацевтика бозорида айнан бу дориларнинг катта қисми хорижий препаратлар ҳисобига эканлиги кузатилди. Таблетка дори турига нисбатан афзаллиги ва ишлаб чиқаришнинг қулайлиги ҳисобига тайёр дори препаратлари орасида 70-80% эканлигини курсатди.

Адабиётлар таҳлилида қандли диабет касаллигининг турлари ва уларни ишлатишда қўлланиладиган дори шакллари, улардаги дастлабки хом ашёлар ўрганилиб олинган.

Мақсад: тавсия этилаётган таркиб ва технологияда олинган метформин гидрохлорид дастлабки хом ашёсидан олинган таблетканинг сифатини баҳолашдан иборат бўлди.

Усул ва услублар: тадқиқот объекти биз тавсия этган таркиб ва технологияда олинган “Энформин” таблеткаси. Энформин таблеткасининг сифатини баҳолашда ташқи кўриниши қуролланмаган кўз билан кузатиб аниқланди. Таблеткаларнинг баландлиги микрометрдан фойдаланилган ҳолда 0,01 мм аниқликда улчанди. Таблеткаларнинг баландлиги ва диаметри маълум мутаносибликда бўлиши бу ТСТ (ОСТ) 64-7-170-75 да келтирилган икки томони ясси таблеткалар баландлиги ва диаметрининг мутаносиблиги учун берилган махсус жадвал бўйича белгиланди. Таблеткаларнинг оғирликдаги фарқларини аниқлаш учун 20 та таблеткани биргаликда 0,001 г аниқликда тортиб, ўртача оғирлиги аниқланди. Сўнг ҳар бир таблетка шу аниқликда алоҳида тортилиб, ўртача оғирликдан фарқи, фоиз миқдорда топилди. XIII ДФ га биноан таблеткаларнинг ишқаланишга бўлган каттиқлиги думбирали ишқалагич асбобида аниқланди. Асбоб қопқоғи очиладиган, диаметри 200 мм бҳўлган, ички деворларига 200 бурчак остида 12 та куракча жойлаштирилган дўмбира, соатли механизм ва дўмбирани дақиқасига 20 марта айланишини

таъминловчи электр юритгичдан иборат. Текшириш учун 10 дона таблетка 0,001 г аникликда тортиб олиниб, дўмбирага солинди. қопқоғи ёпилгач, 5 дақиқа электр тармоғига уланди. Белгиланган вақт ўтгач таблеткалар чангдан тозаланди ва уларнинг массаси 0,001 г аникликда тортилди. Сунгра таблетканинг ишқаланишга булган қаттиқлиги тенглама буйича хисобланди. Таклиф этилган таблеткаларнинг синишга бўлган қаттиқлиги «ERWEKA» фирмасининг «ТВН-30» русумли асбобида аникланди. XIII ДФ курсатмасига биноан, парчаланиш кўрсткичи махсус асбоб - идентификатор ёрдамида аникланди. Аниклаш учун 18 та таблетка намунаси олинди. Таблеткаларнинг сувда парчаланиш муддати асбобларнинг тузилишига, ишлаш жараёнига, суюқлик микдорига, хароратга, тебраниш тезлигига боғлиқлиги ўрганилди. Таблетка таркибидан таъсир этувчи модда ажралиб чиқиш тезлигини аникловчи асбобда “Айланувчан кажава” усули билан урганилди. Дори турлари тургунлиги табиий шароитда ва тезлаштирилган усулларда И 42-2-82 йуриқномаси асосида ўтказилди.

Натижалар: олиб борилган тадқиқот натижаларидан келиб чиқиб, Таблеткаларнинг ишқаланишга булган қаттиқлиги 98,9% эканлиги аникланди. Бунда таблеткалар думалок ёки бошқа шаклда эканлиги, ясси ёки икки томонлама қабарик юзали, четлари бутун эканлиги кузатилди. Шунингдек, олинган тадқиқот натижаларига кўра, «Энформин» таблеткалари ижобий таъки кўринишга эгаллиги, ўртача оғирлигидан четланиш, парчаланиш ва қаттиқлиги буйича XIII ДФ талабларига жавоб бериши аникланди.

Синишга булган қаттиқлиги 50 дан 68 Н гача бўлди. Таблеткалар 15 дақиқагача парчаланиши кузатилди.

Хулосалар: шундай қилиб, олинган натижалар танлаб олинган таркиб, технология туғри эканлигидан дарак берди.

Адабиётлар:

1.Шарипова С.Т., Юнусова Х.М., Комилов Х.М., Муллажонова М.Т. Результаты изучения качественных и количественных показателей рекомендуемых таблеток «Мелифлос». Фармацевтический вестник Узбекистана. 2011. №4. 13-14 с.

2.Хамдамов М.М., Усуббоев А.М., Назаров Э.А., Усуббоев М.У. Декспантенол

таблеткасини таркиби ва технологиясини ишлаб чиқиш (Хабарнома-2)
Farmatsevtika jurnali 2012 №3. 65-66 б.

3. Antje N., Yingfen H., Lolkje T.W .et al. Comparison of anti-diabetic drug prescribing in children and adolescents in seven European countries // British J. Clini. Pharmacol. - 2011. - V.72, Iss.6. - P. 969-977.

Paradoksal fikrlash mohiyati va ularni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari

Qurbonova Oftoboyim Husniddinovna

Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti Qishloq xo'jaligi muhandisligi va texnologiyasi kafedrası dotsenti, tel. +998973178585, elektron pochta: oqurbonova1992@mail.ru

Annotatsiya: Agar odam fikrlay boshlasa miyaning energiya iste'moli yigirma besh foizgacha ortadi, ya'ni yegan, ichgan va havo yutishdan olinadigan energiyamizning to'rtidan bir qismi fikrlashni ta'minlashga sarflanadi. Shuning uchun ham miya yalqovlikni va aqlni ishlatmasdan niyatlarga erishishni rag'batlantiradi. Demak, fikrlashga o'rganish uchun kuchli iroda zarur bo'ladi. Buning uchun esa o'quvchilarni ijodiy fikrlashning aniq uslublariga o'rgatish kerak.

Kalit so'zlar:

Tafakkur, ong, taqlid, mantiqiy, fikrlash, intuitsiya, tasavvur, nostandart analitik, paradoks, nutq, tafakkur, ong, taqlid, iqtidor.

Kirish

Paradoksal fikrlash esa insonlarning odatiy fikrlash tarziga nomutanosib, g'ayrioddiy, noodatiy fikrlash usuli bo'lib, noodatiy yullar bilan xulosalar chiqarish jarayoni. Paroksal tafakkur muammoli vaziyatdan chiqishning g'ayritabiiy, ammo eng optimal alternativini izlab topish, masalalar va jarayonlarga nisbatan xar doim ijodiy fikrlash orqali yondashish ko'nikmasidir. Inson paradoksal fikrlashga uzoq vaqt davomida fikrlash tarzini doimiy mashq qildirish natijasida erishishi mumkin.

Paradoks – bu [so'zning](#) o'zini o'zi qarama-qarshilik ko'rsatadigan nutq namunasidir. Kundalik aloqada, H.F. Plattning ta'kidlashicha, “paradoks” odatda g'alati yoki kutilmagan holatda hayratni ifodalash uchun ishlatiladi. Talabalarning mantiqiy fikrlashini shakllantirish – yaxlit tizim sifatida ta'limning maqsadi, o'qituvchi faoliyati, o'quvchi faoliyati, ta'lim natijasi, ta'lim mazmuni, shakl, metod va vositalarni o'z ichiga qamrab oladi.

- “Men paradoksni topdim, agar u xafa bo'lmagani uchun sevsangiz, bundan ortiq zarar bo'lmaydi,

Paroksal fikrlash kuchli iqtidorni yuzaga chiqarishga xizmat qiladi. Odatiy tafakkur iqtidorni yuzaga chiqarmaydi, insonning ijodkorligiga, intellektual va ilmiy salohiyati rivojlanishiga yo'l bermaydi. Bunday insonlar bilimlarni boricha o'zlashtiradi xolos.

Parodoksal tafakkur yuritishga o'rgatishda ta'lim jarayonidagi quyidagi pedagogik shart-sharoitlar mavjudligi muhimdir:

- mantiqiy va parodoksal tafakkur yuritish uchun imkon berish lozim;
- mantiqiy fikrlash insonning intellektual salohiyati bilan bog'liqligini inobatga olgan holda, bilimni boyitish imkoniyatini berish;

Muammoli ta'lim o'quv materialini muammolarni vujudga keltirish va ularni yechish tarzida o'rgatish uslubidir. Qo'yilgan muammoni yechish uchun o'quvchi izlanishga, fikrlashga va mantiqiy-ilmiy xulosalar chiqarishga majbur bo'ladi

Muammoli ta'lim texnologiyasi nazariy jihatdan amerikalik pedagog D. Dyui tomonidan asoslangan

Muammoli ta'lim o'quvchilarni faol izlanish, o'z bilimini orttirishi va ijodiy fikrlashini rivojlantirishiga yo'naltirilgan. Ijodiy fikrlash natijasida mashg'ulotlarda kashfiyotlar qilinadi va ular xotirada umr bo'yi saqlanadi.

Ijodiy fikrlaydigan kishilar quyidagi xususiyatlarga ega bo'ladilar: rejalashtirishga tayyorlik – ijodiy fikrlaydigan kishining eng zarur sifatidir. Doimiy ravishda mashq qilgan kishi o'ziga shunday ko'nikmani shakllantira oladi; moslashuvchanlik – ijodiy fikrlaydigan kishi yangicha fikrlashga tayyor bo'lib muammo yechilmaguncha chekinmaydi; tirishqoqlik – ta'limda muvaffaqiyatga erishishning zarur omillaridan biri hisoblanadi; fikrlash – juda qiyin ish, kishidan chidam va matonat talab qiladi. U jismoniy mehnatdan ko'ra ko'proq charchatadi, lekin undan ko'ra ko'proq qoniqish ham keltiradi; xatolarni tuzatishga tayyorlik – muammoning asl mag'zini va uni yechishning maqbul yo'lini tez topa bilish ijodkor uchun muhim ahamiyatga ega.

Ta'lim oluvchilarda o'rganadigan fanlariga qiziqish uyg'otish ta'lim beruvchining muhim vazifalaridan biridir. Qiziqish ijodiy fikrlashga bo'lgan ichki motivatsiyani vujudga keltiradi va shuning uchun ham ta'lim oluvchilarda qiziqishni orttirishga va barqarorlashtirishga alohida e'tibor berish kerak. Bilimga qiziqish aqliy faoliyatning yangi qirralarini egallashga imkon beradi.

Insonlarning fikrlash tarzi uning jamiyatda tutgan o'rni va darajasiga nisbatan to'g'ri proporsionaldir. Odatiy fikrlash tarziga ega insonlar odatdagi insonlar kabi hayot kechiradilar. Aksincha, qaysi sohadaki muvaffaqiyatga erishgan insonlarning barchasi odatdagi insonlardan ko'ra boshqacha fikrlaydilar. Ulardagi paradoksal fikrlash tarzi insoniyat uchun hali ma'lum bo'lmagan yechimlarni topishiga sabab bo'lgan va buning natijasida ular biznesda, ilm-fanda yoki san'atda ulkan muvaffaqiyatlarga erishganlar.

Inson hayotida duch keladigan muammolarning ko'plab yechimlari mavjud. Aksariyat insonlar muammoga aks kelganlarida uning yechimini topishda shu paytgacha mavjud bo'lgan tajribalarga tayanadilar. Ya'ni shunday muammolar yechimida qo'llanilgan usullardan foydalanadilar. Paradoksal tafakkur yurita oladigan insongina muammo yechimida yangi usullarni qo'llab ko'radilar. Ularda bu jarayonda tavakkalchilik xususiyati ham yordam beradi. Muammoning yechimidagi yangicha usul yoki yondashuv barcha uchun maqbul bo'lmisligi mumkin, ammo u yangiligi va optimal usul ekanligi bilan muallifga qadrli bo'ladi.

Diqqat ongni ma'lum narsa yoki aniq faoliyatga qaratishdir. U biror narsani boshqalaridan ajratishdir. Soddaroq qilib aytganda, diqqat sezgi organlarimizga kelayotgan ko'plab ma'lumotlar orasidan bittasini tanlash va boshqalarini inkor etishdir.

Diqqat qilish natijasida ongning bir nuqtada to'planishi ong darajasining torayishiga, ya'ni diqqatning tig'izlashib doiraning go'yoki yanada yorqinroq

yoritilishiga olib keladi. Diqqat markazida bo'lgan nuqta eng yorqin bo'ladi va tasavvurda aniq akslanadi. Diqqat aqliy jarayonlarning sifati va samaradorligini ta'minlovchi faoliyatdir. Insonning his-tuyg'ulari, emotsional holati qanchalik kuchli va ko'tarinki bo'lsa, diqqat ham tanlangan obyektga shunchalik kuchli qaratiladi. Shuningdek, yaxshi kayfiyat diqqatni kuchaytiradi. Diqqatning biror narsaga turg'un qaratilishi qiziqishga bog'liq.

Xotira fikrlash jarayoni bilan chambarchas bog'langan. Kishi fikrlay boshlasa tegishli ma'lumotlarni xotirada saqlay boshlaydi. Fikrlash qobiliyati xotira bilan birgalikda rivojlanadi. Bolalik davridagi fikrlayapti, demak, xotirada saqlayapti degan munosabat keyinchalik xotirada saqlamoq, eslamok, demak, idrok qilmoq, anglamoq, tushunmoq degan munosabatga aylanadi.

Paradoksal fikrlashga o'rgatish uchun iroda zarur. Iroda—o'quvchilarning paradoksal fikrlash ko'nikmalarini egallashga tayyorligi. Miya odam jismining ellikdan bir qismini tashkil qilsada, erkin holatda bo'lgan kishi organizmidagi energiyaning to'qqiz foizi uning faoliyatini ta'minlashga sarflanadi.

Tafakkur yuritish jarayonidagi tanaffuslar fikrlashning eng sodda usullaridan biri bo'lib, fikrlash jarayonini to'xtatib biror narsaga diqqatni qaratishdir. U ko'pincha yaxshi natijalarga olib keladi: Men buni yaqindan ko'rishim kerak. Men bunga diqqat qilishim kerak. Bu haqda o'ylab ko'rish kerak. Boshqa imkoniyatlar mavjudmi? Nahotki buni boshqacha qilish mumkin bo'lmasa?

Alternativni izlash eng muhim ijod jarayonidir. Ma'lum ma'noda ijod bu alternativni izlashdir. Fan alternativlar va ularni tushuntirish natijasida rivojlanadi. Mavjud gipoteza qanchalik kuchli bo'lishi ahamiyatga ega emas. Qo'shimcha tushuntirishlar izlanadi va bu jarayon cheksiz davom etadi. Ijodkor shaxs alternativlarni topishi va ularni tanlay bilishi kerak.

Paradoksal g'oyalar hayoliy tajribalarga bog'liq bo'ladi. Paradoksal g'oyalarni ilgari surish fikrlashning odatdagi yo'ldan chetlashish va yangi holatga o'tishdir. U bizga kutilmagan natijalar berishi mumkin.

Buning uchun odatdagi bo'lmagan ishlar bilan shug'ullana boshlash kerak. Masalan, ta'lim muassasasiga borish, mashg'ulotlarga tayyorlanishning ham yangi usullaridan foydalana boshlash zarur.

Paradoksal g'oya yangi nuqtai nazar uchun qovurg'a vazifasini bajaradi. U nostandartlikka gipotezadan o'tadi. Gipoteza odatda aqliy mulohazalar chegarasida bo'ladi. Paradoksal g'oyalar esa aql chegarasidan ham chiqib, fikrlarimizni to'g'ri yo'ldan ham chiqarib yuboradi. Ularni har ikkalasi ham ijod jarayonining bir qismi bo'lib analizdan keskin farq qiladilar. Ular oldin mavjud bo'lmagan nimanidir taklif qilishadi.

Aynan paradoksal g'oyalar fikrlash yo'nalishini asosiy yo'ldan chetki yo'nalishga o'tkazuvchi tayanch nuqta vazifasini o'taydi. Yangi so'qmoqlardan harakatlanib bizga oldin ma'lum bo'lmagan yangi manzaralarni ko'ramiz va bu yangi g'oyalarning tug'ilishiga olib keladi. Bolalarda paradoksal fikrlash qobiliyati yuqori

bo‘ladi va shuning uchun ham ularni bu qobiliyatini yanada rivojlantirish, bu imkoniyatdan foydalanish kerak.

Xulosa va takliflar

Aynan paradoksal g‘oyalar fikrlash yo‘nalishini asosiy yo‘ldan chetki yo‘nalishga o‘tkazuvchi tayanch nuqta vazifasini o‘taydi. Yangi so‘qmoqlardan harakatlanib bizga oldin ma’lum bo‘lmagan yangi manzaralarni ko‘ramiz va bu yangi g‘oyalarning tug‘ilishiga olib keladi. Bolalarda paradoksal fikrlash qobiliyati yuqori bo‘ladi va shuning uchun ham ularni bu qobiliyatini yanada rivojlantirish, bu imkoniyatdan foydalanish kerak. Ta’lim o‘quvchiga bilim berish, olingan bilimlardan oqilona foydalanish, muammolar haqida chuqur mulohaza yuritish va ularni yechishga yo‘nalgan to‘la fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishga va rivojlantirishga qaratilmog‘i lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Боно де Эдвард. Серьёзное творческое мышление. – Минск ООО Попурри, 2015 г.
2. Клеон О. Кради как художник. МИФ, – 2021 г.
3. Дьюи Дж. Психология и педагогика мышления.– М., Мир, 1999 г.
4. Dehkanov Sh. Simulatorlar: o‘quv yurtlarida qo‘llash perspektivalari, info COM.UZ
5. Husniddinovna, K. O. (2023). Virtual educational tools and types used in teaching agrobiotechnology. *Gospodarka i Innowacje.*, 42, 558-560.
6. E.Mo'minov. (2022). Formation of a modern educational system and methodology of virtual presence in a virtual educational environment. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7433914>
7. <https://toutlefrancais.com/uz/nutq-figurasi-paradoks/>
8. <https://uz.eferrit.com/paradoks-tarifi-va-namunalari/>

Развитие пространственного мышления студентов на основе современных информационных технологий обучения

Гойибназарова Гулнора Норматовна

Доцент кафедры «Математика и физика», ALFRAGANUS UNIVERSITY

Аннотация. Статья посвящена геометрическим построениям на плоскости, а также в данной статье приведены пути применения методов решения конструктивных задач в профессиональной подготовке будущего учителя.

Ключевые слова. Обучение, задача, условие задачи, требование задачи, конструктивная задача, аксиома, простейшие построения, циркуль, линейка.

Annotation. The article is devoted to solving geometric problems using elements of analytical geometry. By analyzing educational methodological literature on this topic, as well as scientific researches of national and foreign scientists, this article presents ways to apply the elements of analytical geometry in solving geometric problems.

Keywords. Teaching, problem, task condition, task requirement, point coordinates, triangle median, central angle, tangent, secant, chord, inscribed and circumscribed polygons.

В математическом образовании в школе, как и в математической науке, имеются две основные ведущие линии-аналитическая и геометрическая, способствующие активной реализации двух различных образовательных функций-развитию вербального и невербального интеллекта. Только разумное сочетание этих составляющих обеспечивает гармоничное развитие левого и правого больших полушарий человеческого мозга.

В сложившейся сейчас системе математического образования геометрическая составляющая уже ослаблена и изменение структуры курса математики позволит укрепить её.

Геометрическая ветвь математического образования должна обеспечить формирование и развитие у учащихся: пространственного мышления, интуицию на образы, конструкции, методы, свойства; умения анализировать и синтезировать; конструктивно-геометрических умений и навыков; метрических умений и т.д.

Подготовка специалистов в области информатизации образования имеет первостепенное значение в современном педагогическом образовании. При этом центральным моментом остается подготовка будущего учителя (преподавателя) к использованию педагогических инноваций, базирующихся на основе информационных технологий.

Компьютер должен прийти на помощь учителю, прежде всего там, где традиционные методы обучения не позволяют достигнуть желаемых

результатов. Для учителей математики это стереометрические разделы геометрии. Низкий уровень пространственного воображения учеников требует большей наглядности при решении геометрических задач. При этом часто встает вопрос о легкости оперирования пространственными образами фигур и самим учителем. Решение этой проблемы может быть найдено в создании учебных тренажеров, использующих графические возможности компьютера. Такие тренажеры могут быть внедрены как в школьный курс, так и использоваться при подготовке будущих учителей математики. При этом возникает вопрос о выборе технологии обучения, которая может быть положена в основу таких учебных компьютерных программ.

Корректировка мысленного процесса ученика (студента) очень тонкий психологический процесс. Компьютерная программа может в результате определенных тестов определить уровень пространственного мышления обучаемого, но для точного определения характера ошибок и формирования путей их исправления в этой области требуются программы с очень высокой степенью интерактивности. Такие программы должны обладать в прямом смысле искусственным интеллектом. Естественно, что такие программы требуют больших финансовых затрат.

Предоставлять обучение стереометрии полностью компьютерной программе можно только в случае глубочайшей проработки того блока программы, который отвечает за анализ ошибок и вынесении вердикта о дальнейшем ходе обучения. Авторы считают, что вычислительные, графические, мультимедийные возможности компьютера, помноженные на интуицию и опыт педагога, могут привести к лучшим результатам, чем использование современных ограниченных схем (в силу недостаточно запрограммированной интерактивности) программированного обучения с недоработанным искусственным интеллектом.

Одним из вариантов реализации методов, используемых при обучении на базе компьютера, являются компьютерные демонстрационные программы. При этом центральной фигурой, оценивающей деятельность обучаемых, остается преподаватель. Он направляет процесс обучения, опираясь, в остальном, на возможности современной компьютерной техники.

При выборе того или иного программного обеспечения необходимо учитывать степень его освоенности педагогической средой. В последние несколько лет практически все педагогические вузы России ввели в свои учебные планы изучение пакета символьной математики Maple. Этот пакет обладает большими возможностями программирования графики, вплоть до создания анимационных графических клипов.

В современной педагогической литературе выделяют три типа оперирования пространственными образами [1]:

1) первый тип оперирования связан с решением задачи на движение фигуры

(расположение образа фигуры мысленно изменяется в соответствии с условиями задачи);

2) второй тип оперирования возникает при решении задач по преобразованию структуры фигуры (исходный образ трансформируется путем мысленной перегруппировки его составных элементов);

3) при третьем типе исходный образ является лишь первичной основой для создания нового образа (требуется цепь мыслительных операций, направленных на манипулирование образом, создание его новой композиции).

Все эти типы представлены в программе в виде анимационных подсказок, облегчающих первые шаги при решении стереометрических задач.

Широкие возможности для постановки и разрешения проблемных ситуаций при развитии пространственного воображения имеет учебный материал, связанный с геометрическими преобразованиями пространства. Интересны результаты работы с развертками фигур, а также тренинг по восстановлению формы фигуры по ее проекциям на три взаимно перпендикулярные плоскости. Программа легко модифицируется в зависимости от степени подготовленности аудитории. Данная программа будет являться ядром учебного тренажерного комплекса, позволяющего решить ряд сложных методических задач при обучении геометрии.

Литература:

1. Азизходжаева Н.Н.(2005). «Педагогические технологии и пед.мастерство» Т., с.74.
2. Бершадский, М. Е., & Гузеев, В. В. (2003). Дидактические и психологические основания образовательной технологии. М.: Центр «педагогический поиск, 256, 1.
3. Н.М.Рогановский, Е.Н.Рогановская (2010). «Методика преподавания математики в школе» 1 часть, М.152.

Xalqaro baholash tadqiqotlari-tabiiy va fizika fanlarning rivoji uchun asosiy vosita

Mirzayeva Umidaxon Murodjon qizi

Andijon davlat universiteti erkin tadqiqotchisi

Annotatsiya: xalqaro baholash dasturlari asosida tabiiy va fizika fanlarining rivojlanishi, o'quvchilarning tabiiy-ilmiy savodxonligini rivojlantirish haqida fikrlar bildirilgan.

Abstract: on the basis of international evaluation programs, opinions are expressed about the development of natural and physical sciences, the development of students' natural-scientific literacy.

Аннотация: на основе международных оценочных программ высказываются мнения о развитии естественных и физических наук, развитии естественнонаучной грамотности студентов.

Kalit so'zlar: tabiiy-ilmiy savodxonlik, trening, PISA, ta'lim, tayanch kompetentsiya, standart.

Key words: scientific literacy, training, PISA, education, basic competence, standard.

Ключевые слова: научная грамотность, обучение, PISA, образование, базовая компетентность, стандарт.

Dunyodagi rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimida ta'lim sifatini oshirish, xalqaro baholash jarayonlarida munosib qatnashish masalasiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Shu maqsadda, xalqaro tadqiqotlarga tayyorgarlik ko'rishga yo'naltirilgan tayanch maktablar o'qituvchilariga mo'ljallangan tabiiy savodxonlik bo'yicha o'quv dasturi va shu asosda trening mashg'ulotlarida foydalanish uchun ochiq bazalardan olingan topshiriq materiallari ishlab chiqildi. O'quv dasturida umumiy o'rta ta'lim davlat ta'lim standartlarini bajarish, o'qituvchilar ehtiyojlari va o'quvchilarning yosh xususiyatini e'tiborga olish, hamda bugungi talablarga mos kelishi e'tiborga olindi. Ushbu maqsadli ko'rsatkichlar ortida, O'zbekistonning milliy ta'lim tizimini rivojlantirish, jozibadorligini oshirish, o'quvchilarning o'qish, matematika va tabiiy yo'nalishdagi fanlardan savodxonlik darajasini baholashga yo'naltirilgan milliy baholash tizimini yaratish maqsadlari ilgari surilgan. Ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tajribalarni o'rganish, mavjud tizimni har tomonlama qiyosiy tahlil qilish, tegishli yo'nalishdagi xalqaro va xorijiy tashkilotlar, agentliklar, ilmiy-tadqiqot muassasalari bilan yaqindan hamkorlik qilish, ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro loyihalarni amalga oshirish, zamon talablariga javob beradigan munosib milliy baholash tizimini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. PISA bir xil standart va talab bilan butun dunyodagi o'quvchilar bilimini

baholaydi. Uning baholash talablarini hech bir davlat milliy standartiga yoki o'quv dasturiga solishtirib bo'lmaydi. Bunda o'quvchilar bilimi o'qish, matematik savodxonlik va tabiiy fanlar savodxonligi yo'nalishlarida o'zlashtirgan bilimlarni hayotiy vaziyatlarda qay darajada ishlata olishi tekshiriladi.

PISA - funksional savodxonlikni baholashga qaratilgan eng nufuzli tadqiqotlardan biri hisoblanadi. Shu kunga qadar PISA tadqiqoti natijalari asosida ishtirokchi mamlakatlar o'zlarining ta'lim tizimida turli o'zgarishlar, yangi yondashuvlarni amalga oshirib kelmoqda. Aksariyat hollarda bu islohotlar o'zining ijobiy natijasini bermoqda. PISA tadqiqoti ta'lim tizimining haqiqiy holatini aniqlab, u haqda ob'ektiv xulosa beradi. Mamlakatimiz ta'lim tizimi "qaysi nuqtada turganligi" va "qayerga qarab yurishi" kerakligini ko'rsatadi va bu orqali ta'limni rivojlantirishni strategik rejalashtirish imkoniyati paydo bo'ladi.

Xalqaro baholash dasturlarida ishtirok etayotgan mamlakatimiz o'quvchilarida qator muammolar yuzaga kelishini kuzatish mumkin. Xususan, tegishli fan dasturlarining PISA dasturlariga mos kelmasligi, xalqaro baholash dasturlarining sinov topshiriqlari esa faqat bilim va ko'nikmalarni emas, balki ularni hayotiy vaziyatlarga qo'llashni baholashga qaratilganligi o'quvchilarda:

- kontekstda bayon etilgan muammoli vaziyatni fan tilida ifodalash va mulohaza yuritishning noodatiyligi va murakkabligi;
- muammoni yechish usulining murakkabligi (bir bosqichlidan tortib ko'p bosqichligacha bo'lishi);
- taqdim qilinayotgan vaziyat haqidagi ma'lumotlarning noodatiy va turli tuman ko'rinishlarda berilishi;
- taqdim qilinayotgan vaziyat tavsifi matnining kattaligi;
- kontekstdagi ma'lumotlarning berilishi va ular orasidan keraklilarini ajratib olishdagi qiyinchiliklar;
- topshiriqlar mazmuni fanning qaysi bo'limiga ta'aluqli ekanligining noaniqligi;
- ba'zi topshiriqlarda mantiqiy dalillashning murakkabligi kabi qiyinchiliklarga duch kelish mumkin.

Tadqiqot ilk bor 2000-yilda o'tkazilgan bo'lib, har uch yilda bir marotaba o'tkazib boriladi.

PISA tadqiqoti quyidagi o'ziga xos xususiyatlarga ega:

- ta'lim sohasidagi eng yirik, keng ko'lamli xalqaro monitoring tadqiqotlaridan biri sanaladi;
- tadqiqotda umumiy o'rta ta'lim muassasalarida ta'lim olayotgan 15 yoshli o'quvchilar ishtirok etadilar;
- tadqiqotda o'quvchilarning "hayotga tayyorlik" darajasi, ya'ni ularning maktabda egallagan bilim va ko'nikmalaridan hayot faoliyatida uchrashi mumkin bo'lgan muammolarni hal etishda qay darajada foydalana olishlari baholanadi;
- tadqiqotda o'quvchilarning matematika, o'qish matnni tushunish), tabiiy fanlar yo'nalishdagi va global muammolarni hal etish sohasidagi funksional savodxonligi baholanadi;
- tadqiqotda ishtirokchi mamlakatlar ta'lim tizimining o'ziga xosligi bo'yicha ma'lumot olish imkonini beradigan kontekst axborot to'planadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jahnke T. PISA & Co: Critique of a Program // Paperback, 2007. – p.18.
2. Huisken F. The "PISA shock" and its management. How much stupidity does the Republic need/can tolerate? // VSA-Verlag, Hamburg, 2005. – p.8.
3. Wuttke J. PISA: an expensive random number generator // In: Berliner Zeitung, December 11, 2007. – p. 3.
4. Jahnke T., Meyerhöfer W. PISA & co-criticism of a program // 2nd edition Franzbecker, Hildesheim, 2007. – p. 12.
5. Meyerhöfer W. Tests in the test - the example of PISA. Barbara Budrich // Opladen, 2005. – p. 25.
6. Мирзаева, У. (2024). Fizika fanidan topshiriqlar shakllantirishda xalqaro baholash tadqiqotlarining didaktik-testologik imkoniyatlaridan foydalanish. Зарубежная лингвистика и лингводидактика, 2(4), 202-209.
7. Мирзаева, У. (2024). O'quvchilar tayanch kompetensiyalarini shakllantirishda PISA xalqaro baholash tadqiqotida qo'llanilgan topshiriqlarga o'xshash topshiriqlarni shakllantirish va foydalanish. Общество и инновации, 5(6), 195-204.
8. Mirzayeva, U.M. (2023). Ilm-fan va ta'lim tizimining innovatsion rivojlanishi: kadrlar tayyorlashda innovatsion pedagogik texnologiyalarning o'rni:

ilm-fan va ta'lim tizimining innovatsion rivojlanishi: kadrlar tayyorlashda innovatsion pedagogik texnologiyalarning o'rni.

9. Mirzayeva, U.M. (2023). "Fizika" fanini o'qitishda integratsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish. Golden brain, 1(28), 109-111.

O'quvchilarda tabiiy-ilmiy savodxonlikni rivojlantiruvchi asosiy kompetentsiyalar - PISA xalqaro baholash tadqiqoti topshiriqlari asosida

Mirzayeva Umidaxon Murodjon qizi

Andijon davlat universiteti erkin tadqiqotchisi

Annotatsiya: O'quvchilarning tabiiy va aniq fanlarning o'zlashtirishidagi asosiy kompetentsiyalar, PISA xalqaro baholash tadqiqoti topshiriqlari haqida fikr-mulohazalar keltirilgan.

Abstract: Opinions about the main competencies of students in mastering natural and concrete sciences, the tasks of the PISA international assessment study are presented.

Аннотация: Представлены мнения об основных компетенциях студентов в освоении естественных и конкретных наук, задачах международного оценочного исследования PISA.

Kalit so'zlar: tanqidiy fikrlash, kompetentsiya, fikr, mulohaza, robotatexnika, ilmiy savodxonlik, fizik sistema, tirik organizm

Key words: critical thinking, competence, thought, reasoning, robotics, scientific literacy, physical system, living organism

Ключевые слова: критическое мышление, компетентность, мышление, рассуждение, робототехника, научная грамотность, физическая система, живой организм.

O'quvchilarning yangi hayot tarziga o'tishlarida ular egallashi lozim bo'lgan kompetensiyalarni o'zlashtirishlari talab qilinadi. O'quvchilarning bitiruvchi sifatida qanday kompetensiyalarga ega bo'lishlari kerakligi borasida ko'plab tadqiqotlar olib borilgan bo'lsa-da, bu borada turli yondashuv va fikrlar mavjud. Albatta, bu tabiiy holat. Chunki, shiddat bilan o'zgarib borayotgan dunyoda maqsad-vazifalar va shart-sharoitlar orasida farqlar mavjuddir. Shunday bo'lsada, ko'plab olib borilgan tadqiqotlarda maktab bitiruvchilarining kompetensiyalari borasida umumiy talablarni va jihatlarni ko'rish mumkin. Shunday tadqiqotlardan M.Bialik, Ch.Fadel va b.ning "Skills for the 21st Century: What Should Students Learn?" maqolasida bilim, ko'nikma, xarakter kesishmasidan bahs yuritadi. Unga ko'ra, bilimlar an'anaviy (matematika, til va b.) va zamonaviy (robototexnika, tadbirkorlik va b.) ko'rinishga bo'linadi, ko'nikmalar ijodkorlik, tanqidiy fikrlash, kommunikativ, hamkorlik kabi sifatlarni tashkil qiladi, xarakter hushyorlik, qiziquvchanlik, jasorat, chidamlilik, axloq, yetakchilik kabi xislatlarni aks etadi, metabilish (metacognition) esa o'z-o'zini aks ettirish (self-reflection) va qanday o'rganishni o'rgatish jarayoni, shuningdek, qolgan uch o'lchovni qurishni rag'batlantiradi. 1-rasm. XXI asrda o'quvchilarning kompetensiyalari "Partnership for 21st Century"ning 2009-yilgi tadqiqotida

o'quvchilarda bo'lishi kerak bo'lgan asosiy ko'nikma va kompetensiyalarni "tanqidiy fikrlash", "ijodkorlik", "muammolarni hal qilish", "hamkorlik", "universal savodxonlik", "moslashuvchanlik" va "global kompetentlik" ekanligini ilgari suradi.

Tabiiy fanlar qamrov doirasi (science framework) tabiiy fanlar bo'yicha savodxonlikni baholash vositalarining asosini tashkil etadi. PISA–2015 tadqiqotida tabiiy fanlar ustuvor yo'nalish bo'lgan. Mazkur fanlar bo'yicha savodxonlik konsepsiyasi avval ishlab chiqilgan tabiiy fanlar doiralarida takomillashtirilgan (OECD, 2006, 2004, 1999). PISA–2006 tabiiy fanlar qamrov doirasi 2006-2009-va 2012-yillarda o'tkazilgan tadqiqotlarda mazkur fanlar yo'nalishning asosini tashkil etgan. PISA– 2015 tabiiy fanlar qamrov doirasi PISA-2006 tabiiy fanlar qamrov doirasining yanada kengaytirilishi, takomillashtirilishi hisobiga yaratildi. Pedagogika fani bilimlarni o'z vaqtida nazorat qilish va baholashning didaktik vazifalari borligini alohida uqtiradi:

1. O'zlashtirishni nazorat qilish va baholash natijalariga qarab davlat ta'lim standartlari qanday bajarilayotganligi nazorat qilinadi va vazifalar belgilanadi.

2. Bilimlarni nazorat qilish va baholash natijasida o'quvchilarda bilimlar yanada kengayadi. Bu bilan ta'lim muassasalari oldida turgan ta'limiy maqsad bajariladi.

3. Ta'lim sohasida yaxshi natijalar yoshlar tarbiyasiga ham ta'sir ko'rsatadi, ularda ko'tarinki ruh, o'z kuchiga bo'lgan ishonch va qiziqish paydo bo'ladi. Shuning uchun ham ta'lim natijalarini nazorat qilish va baholash ta'lim tizimining ajralmas qismidir.

Tabiiy-ilmiy savodxonlik kompetensiyalari bir qator ko'nikmalarni o'z ichiga oladi. Jumladan, hodisalarni ilmiy jihatdan tushuntirish kompetensiyasiga quyidagi ko'nikmalar kiradi:

PISA tadqiqotlarida tabiiy fanlar savodxonligi talablari va topshiriqlari

O'quvchilar tabiiy fanlar bo'yicha savodxonlik kompetensiyalarini quyida keltirilgan ilmiy bilish turlari aks etgan baholash vositalari yordamida namoyish etadilar:

- fizik sistemalar (fizika va kimyo), tirik sistemalar (biologiya), Yer va Koinot haqidagi (geografiya, geologiya, astronomiya) fanlarning mazmunini bilish;
- ilmiy ma'lumot (bilim)lar olish uchun qo'llaniladigan turli xil metodlarni, shuningdek, standart tadqiqot jarayonlarini bilishga oid metodologik bilim;

- epistemik bilim, ya'ni bizning ilmiy tasavvurlarimiz ilmiy tadqiqot metodlari imkoniyatlarini tushunishimiz natijasiga aylanishi, ularning asoslanishi, shuningdek, faraz, gipoteza va kuzatish kabi tushunchalarning mazmunmohiyatini bilish.

Tabiiy fanlar mazmuniga oid bilimlar o'quvchilarning fandagi asosiy g'oyalar va nazariyalar, jumladan, koinot tarixi va miqyosi, moddaning zarrachalardan tuzilganligi, evolutsiya haqida bilimga ega ekanliklari va tushunishlarini ifodalaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

10. Jahnke T. PISA & Co: Critique of a Program // Paperback, 2007. – p.18.
11. Huisken F. The “PISA shock” and its management. How much stupidity does the Republic need/can tolerate? // VSA-Verlag, Hamburg, 2005. – p.8.
12. Wuttke J. PISA: an expensive random number generator // In: Berliner Zeitung, December 11, 2007. – p. 3.
13. Jahnke T., Meyerhöfer W. PISA & co-criticism of a program // 2nd edition Franzbecker, Hildesheim, 2007. – p. 12.
14. Meyerhöfer W. Tests in the test - the example of PISA. Barbara Budrich // Opladen, 2005. – p. 25.
15. Мирзаева, У. (2024). Fizika fanidan topshiriqlar shakllantirishda xalqaro baholash tadqiqotlarining didaktik-testologik imkoniyatlaridan foydalanish. Зарубежная лингвистика и лингводидактика, 2(4), 202-209.
16. Мирзаева, У. (2024). O'quvchilar tayanch kompetensiyalarini shakllantirishda PISA xalqaro baholash tadqiqotida qo'llanilgan topshiriqlarga o'xshash topshiriqlarni shakllantirish va foydalanish. Общество и инновации, 5(6), 195-204.
17. Mirzayeva, U.M. (2023). Ilm-fan va ta'lim tizimining innovatsion rivojlanishi: kadrlar tayyorlashda innovatsion pedagogik texnologiyalarning o'rni: ilm-fan va ta'lim tizimining innovatsion rivojlanishi: kadrlar tayyorlashda innovatsion pedagogik texnologiyalarning o'rni.
18. Mirzayeva, U.M. (2023). “Fizika” fanini o'qitishda integratsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish. Golden brain, 1(28), 109-111.

Developments in Foreign Languages and Their Specific Features
Imamdjanova Vasila Abdumalikovna
Assistant, Department of Foreign Languages, TUIT

Abstract

This article discusses the recent developments in the field of foreign languages and their unique characteristics in different linguistic environments. The research explores how foreign languages are evolving in a globalized world, with a focus on their educational and communicative aspects. Special attention is given to the characteristics of modern foreign language teaching methodologies, as well as the influence of technological advancements and cultural exchange on language development. Through examining various approaches to teaching and learning foreign languages, this paper identifies the key features that distinguish foreign language acquisition and pedagogy in different regions and educational systems.

Keywords: Foreign language development, linguistic characteristics, language acquisition, teaching methodologies, technological advancements, cultural exchange.

Introduction

The field of foreign languages has experienced significant changes over the past few decades, influenced by various social, cultural, and technological factors. The demand for multilingualism has increased due to globalization, as it has become crucial for individuals to communicate across cultural boundaries and engage in international cooperation. This has led to significant developments in language acquisition theories, teaching methods, and the integration of technology in language learning. Understanding the specific features of foreign languages in different regions and how these languages adapt to modern communicative needs is essential for both language educators and learners.

This paper aims to examine the developments in foreign language teaching and learning, identifying specific features that distinguish foreign language education in various countries. The research will focus on key areas such as the influence of globalization, technological integration, and cultural exchange, providing a comprehensive analysis of how these factors shape language education.

Materials and Methods

In this study, both qualitative and quantitative research methods were utilized. The research involved a review of recent literature on foreign language development and teaching methodologies. Data was collected through surveys and interviews with language teachers and learners in various educational settings. The analysis of educational frameworks from different countries was used to compare teaching practices and highlight distinctive features in foreign language instruction. Additionally, the role of digital tools and technologies in facilitating language learning was explored.

The research methodology is grounded in a comprehensive literature review and empirical data collection, allowing for a thorough analysis of the current state of foreign language education. The materials used for this study include academic journals, books, and educational reports, as well as survey results from both teachers and students engaged in foreign language education.

Results and Discussion

1. The Influence of Globalization on Language Development

Globalization has significantly impacted the development of foreign languages. As international communication becomes more prevalent, the need for multilingualism has increased. Languages such as English, Spanish, and Mandarin have seen significant growth in terms of global usage. In many countries, the focus of foreign language education has shifted towards these globally spoken languages, with English emerging as the dominant second language in non-English-speaking regions. The impact of globalization on language acquisition is evident in the increased number of learners seeking proficiency in these languages.

2. Technological Integration in Language Learning

The rise of digital technologies has transformed language learning. With the advent of online learning platforms, mobile applications, and interactive language tools, learners now have access to resources that allow them to practice language skills at their own pace. The integration of technology in language education has made learning more accessible, engaging, and personalized. Tools such as language learning apps, video conferencing for virtual classes, and online language exchange platforms have played a key role in enhancing foreign language acquisition.

3. The Role of Cultural Exchange in Language Education

Cultural exchange programs have become an important component of foreign language education. Through immersive experiences, learners are able to engage directly with the language and its cultural context, which significantly enhances their understanding of the language. Cultural exchange provides opportunities for learners to practice the language in real-world situations, helping to improve fluency and comprehension. Furthermore, the interaction with native speakers enables learners to gain insight into idiomatic expressions, cultural norms, and traditions that are often not covered in traditional language textbooks.

4. Teaching Methodologies and Regional Specificities

The approach to foreign language teaching varies significantly across regions, influenced by educational philosophies, cultural norms, and available resources. In some countries, a communicative approach to language teaching, focusing on real-life conversations and practical usage, is emphasized. In contrast, other countries may still prioritize grammar-translation methods that focus on the formal structure of the language.

In addition to traditional methods, modern language educators are increasingly integrating task-based learning, where students engage in activities that require the use of language in practical contexts. This approach helps learners build language skills in a natural and contextualized way, allowing for better retention and fluency. Regional differences are also evident in the languages chosen for study. While English is often the primary foreign language taught worldwide, countries with historical ties to other languages (such as French in former French colonies) may prioritize those languages in their educational systems.

Conclusion

The field of foreign language education has seen remarkable developments, shaped by globalization, technological advances, and cultural exchange. These factors have not only influenced the choice of languages taught but also the methodologies

employed in foreign language teaching. Modern teaching methods that emphasize communicative competence, the integration of technology, and the role of cultural exchange have become integral to language learning.

Understanding the unique features of foreign language education in different countries is essential for educators to adapt to the changing needs of learners in a globalized world. As language education continues to evolve, it is important for both teachers and learners to embrace these changes and make the most of the resources available to them.

References

1. Krashen, S. D. (1982). *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. Pergamon Press.
2. Brown, H. D. (2007). *Principles of Language Learning and Teaching* (5th ed.). Pearson Education.
3. Ellis, R. (2003). *Task-based Language Learning and Teaching*. Oxford University Press.
4. Cook, V. (2008). *Second Language Learning and Language Teaching* (4th ed.). Routledge.
5. Gillet, J., & Luster, L. (2007). *Foreign Language Teaching and the Role of Technology: Changing the Landscape of Education*. *Language Learning Journal*, 25(3), 217-234.

**SAN'AT MARKAZIDAGI FAOLIYAT JARAYONIDA
TARBIYALANUVCHILAR KREATIV KOMPETENSIYASINI
RIVOJLANTIRISH**

Toshpo'latova Inobat

Namangan davlat universiteti 2-bosqich tayanch doktoranti

Annotatsiya

Ushbu maqolada san'at markazidagi faoliyat jarayonida tarbiyalanuvchilar kreativ kompetensiyalari rivojlantirish yo'llari yoritilgan.

Kalit so'zlar: san'at, kreativlik, kreativ kompetensiya, ijod, ijodkorlik, mustaqil fikrlash.

2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasida o'quvchi yoshlarning har tomonlama ijodiy salohiyatini rivojlantirish, o'zlarining bor qobiliyatlarini ishga solib ta'limning barcha sohalarida sifatni tubdan oshirishlari talab etiladi. Shu o'rinda maktabgacha ta'lim sohasida ham bir qator yangi o'zgarishlar, islohotlar amalga oshirilmoqda. Buni isboti sifatida ilk qadam davlat o'quv dasturining takomillashuvini ham aytib o'tish mumkin. Dasturga muvofiq rivojlantiruvchi muhitning mazmuni maktabgacha ta'lim tashkilotining sharoitlari va imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda kamida 5ta rivojlanish markazlarini tashkil etishni ta'minlashi kerak. MTT guruhlaridagi rivojlanish markazlari – bu pedagogik jarayonni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan estetik, psixologik-pedagogik shartlar majmuasi bo'lib, o'quv muhiti oqilona tashkil etilgan, turli xil o'yin va o'quv materiallari bilan ta'minlangan rivojlantiruvchi muhit. Tashkil etilgan rivojlanish markazda maktabgacha yoshdagi bola faol bilimga asoslangan ijodiy faoliyatga jalb qilinadi, uning qiziqishi, tasavvuri, aqliy va badiiy qobiliyatlari, mustaqil fikrlash, muloqot malakasi rivojlanadi, eng asosiysi – shaxsning uyg'un rivojlanishi amalga oshiriladi. Guruhdagi rivojlanish markazlari maktabgacha yoshdagi bolalar uchun juda muhim bo'lib, jihozlangan rivojlanish markazlaridagi faoliyat bolalarning qiziqishlarini namoyon etish, atrof-olamni ixtiyoriy ravishda o'rganish, borliq-dunyoni ijodiy tasavvur etishga harakat qiladilar. Rivojlanish markazlarida bir vaqtning o'zida faol muloqot va bilish-ijodiy faoliyatga tarbiyalanuvchilarni yakka tartibda, shuningdek, kichik (alohida) guruhlarda jalb etish mumkin. Hafta mavzulari

bo'yicha quyidagi rivojlanish markazlari ishi tashkil etiladi:

- ✓ Qurish-yasash, konstruksiyalash va matematika markazi
- ✓ Syujetli-rolli o'yinlar va sahnalashtirish
- ✓ Til va nutq markazi
- ✓ Fan va tabiat markazi
- ✓ San'at markazi

Har bir markaz faoliyat jarayonida bolaning mustaqil fikrlash, kreativlik sifatlari rivojlanib, taraqqiy etib boradi. Buni san'at markazi misolida ko'rib chiqamiz. San'at markazi bolalarning o'z ijodiy qobiliyatlarini sinovdan o'tkazish va amalga oshirishga rag'batlantiradi, ularga yangi materiallar bilan tanish\olish imkoniyatlarini beradi, bolalarning sensomotorikasini rivojlantiradi. Bu yerda bo'yoq, qog'oz, qaychi, bo'rchalar, qalamlar, gazlama bo'laklari va kesish hamda yelimlash uchun turli qiyqimlar mavjud. Shuningdek, tabiiy materiallar – yog'och, barg, qum-tuproqni ham qo'shib qo'yish foydadan holi emas. Ushbu markazdagi mashg'ulotlar ijodiy qobiliyat, so'z orqali va so'zsiz muloqot, umumiy va nozik harakatlanish, aqliy qobiliyatni rivojlantirishga yo'naltirilgan. San'atning ahamiyatini inkor etib bo'lmaydi. Ular bolalarning muloqot va til ko'nikmalarini rivojlantirishga, ijodkorlikni oshirishga va o'z-o'zini hurmat qilishni yaxshilashga yordam beradi. San'at, shuningdek, bolalarni tarix, geografiya, matematika, fan va texnologiya kabi qiziqarli mavzular bilan tanishtiradi, ular boshqacha munosabatda bo'lmaydilar. San'at bolalarga og'zaki ifodalash qiyin bo'lgan his-tuyg'ularni, g'oyalarni va fikrlarni etkazish qobiliyatini beradi. Mixail Chexov shunday degan edi: "San'at inson faoliyatining eng mukammalidir".

San'at ijodkorlik va tasavvurni rivojlantirishga yordam beradi. "Ijodiy yosh bolalarning ijtimoiy va kognitiv rivojlanishidagi san'atining o'sishi" asarida Karla L. Berg san'atdan zavqlanadigan bolalar o'zlarining qiziqishlari va san'at vositalari va uslublarini afzal ko'rgan holda doimiy ravishda o'sib borayotgan ijodkorlikni namoyon qilishlarini aniqladi.

San'at bolalarda o'z-o'zini hurmat qilishni rivojlantirishga yordam beradi. Santi Manchini va Jonna S. de La Vega tomonidan olib borilgan tadqiqot shuni ko'rsatdiki, "sezgir bolalar" ota-onalari san'at faoliyati va bolaning o'zini o'zi qadrlashi bilan ijobiy bog'liqdir.

San'at butun oila uchun qiziqarli bo'lib, ba'zi bir san'atni o'rganish yoki avloddan-avlodga o'tadigan o'rgatish qobiliyatlari, masalan, shaxmat yoki musiqa asboblari o'ynashni o'rganish. Qo'shiq va raqs kabi sahna san'atining afzalliklarini ko'pincha bu mashg'ulotlarda ishtirok etmaydigan, lekin farzandining ularga bo'lgan qiziqishini rag'batlantirmoqchi bo'lgan ota-onalar ko'rishadi.

San'at bolalarga geografik va tarixiy ma'lumotlarni o'rganishda juda foydalidir. San'atdan geografiyani rasm, haykaltaroshlik, chizmachilik va boshqa san'at turlari orqali o'qitish uchun foydalanish mumkin. San'at markazi bolalarga atrof-muhit bilan bog'lanishga yordam beradi, ular hech qanday san'at ta'sirisiz mustaqil ravishda qilganidan ko'ra ko'proq ma'lumotni bog'laydi. Suzanna Kusikning "Asrlar bo'ylab bolalar san'ati" asarida u sakkiz oyligida rasm chizgan bolalar o'sha paytda rasm chizmaganlarga qaraganda san'at orqali o'rganishga ko'proq qiziqish bildirishlarini aniqladi.

San'at matematika va tabiiy fanlarni o'qitishda qimmatli vosita bo'lishi mumkin. Bolalar naqshlar, kasrlar, nisbatlar va boshqa mavzularni to'qish, haykaltaroshlik yoki rasm chizish kabi badiiy mashg'ulotlarda qatnashish orqali bilib olishlari mumkin.

San'at bolalarga ular boshqa joyda bilmagan texnologiya haqida o'rgatadi. Animatsiya yaratish uchun kompyuter texnologiyalari va kulolchilik g'ildiraklari va to'quv dastgohlari kabi boshqa san'at turlarida qo'llaniladigan asboblari bolalar san'atni o'rganishni xohlagani uchun ularga ta'sir qilishlari mumkin bo'lgan yangi texnologiyalar manbalari hisoblanadi. San'at bolalarning erta rivojlanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi va kengroq o'rganish imkoniyatlariga kirish eshigi sifatida ishlaydi. Bu san'atni til san'ati, matematika va fan kabi akademik fanlarga integratsiya qilish imkonini beradi. Bu usul o'rganishni qiziqarli qiladi va asosiy tushunchalarni mustahkamlash va chuqurroq tushunishni kuchaytirish orqali samaradorlikni oshiradi.

San'atni bolalar ta'limiga kiritish cheksiz imkoniyatlarni ochib beradi. Siz ularga matematik g'oyalarni vizual tarzda taqdim etishingiz mumkin, bu ularning shakllar va kasrlar kabi tushunchalar haqidagi tushunchalarini boyitadi. Bu yondashuv nafaqat ta'lim beradi, balki ijodkorlikni yo'naltiradi va ularning o'rgangan narsalari bilan bog'liqligini mustahkamlaydi.

San'at, shuningdek, til darslari bilan birlashishi mumkin, bu bolalarga o'z hikoyalarini tasvirlash yoki komikslar yaratish imkonini beradi. Bunday tadbirlar yozish ko'nikmalarini oshiradi, vizual aloqani rivojlantiradi va ularni raqamli davrga tayyorlaydi.

Ilm-fanda san'atni o'rganish bilan bog'lash mavhum g'oyalarni moddiy qiladi. Quyosh sistemasi modellaridan tortib, suv aylanishining afishalarigacha, bu badiiy takomillashtirilgan loyihalar murakkab fan tushunchalarini aniq qilib beradi. Ular tabiiy dunyoga qiziqishni kuchaytiradi. San'atni o'rganish eshigi sifatida ko'rish o'zgaruvchan, ta'lim safarini ko'taradi. Ilmiy ishlarga san'atni jalb qilish orqali siz o'rganishni quvonchli va boy qilasiz. Shunday qilib, san'atni o'zida mujassam etgan holda, siz bolangizni yorqinroq ta'limli kelajak sari undaysiz.

San'at bolalarning jismoniy va hissiy rivojlanishiga yordam beradi. Gimnastika va raqs san'at bolalarda kuch va moslashuvchanlikni qanday shakllantirishiga ikkita misoldir. Bu kabi tadbirlar bolaning motorli ko'nikmalarini va jismoniy tayyorgarlikka qiziqishini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Bolalarning erta rivojlanishida san'atning roli juda muhimdir. U ko'p qirrali vosita bo'lib, ijodkorlik, o'zini namoyon qilish va vosita mahoratini oshiradi. San'at bolalarga o'rganish va o'sishga imkon beradi. Ota-onalar va o'qituvchilar sifatida biz san'atning bolaning kognitiv, ijtimoiy va hissiy rivojlanishiga chuqur ta'sirini tushunishimiz kerak. Biz buni ularning ta'lim safariga to'liq kiritishimiz kerak.

Bolaning badiiy tomonini rag'batlantirish keng imkoniyatlarni ochib beradi. O'z-o'zini ifoda etish bolalarga o'z fikrlari va his-tuyg'ularini erkin baham ko'rishga imkon beradi, ularning shaxsiyati va ishonchini mustahkamlaydi. Faqat bu emas, san'at yaratish miya faoliyatini kuchaytiradi. Bu tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va xotirani yaxshilaydi - akademik muvaffaqiyat uchun zarurdir.

San'atni qadrlash orqali biz bolalar hayotini boyitamiz. Biz ijodkor, o'ziga ishongan va dunyo bilan yuzlashishga tayyor bo'lgan shaxslarni shakllantirishga yordam beramiz. Biz bolalarning ijodiy izlanishlarini qo'llab-quvvatlaganimizda, biz ularni kelajakka tayyorlaymiz. Bu kelajakdagi ijodkorlik va o'z-o'zini kashf etishni qo'llab-quvvatlaydi, o'sish va o'rganish uchun cheksiz imkoniyatlarni taklif qiladi.

San'at bolalarda ijodkorlikni rag'batlantiradi. San'at bolani boshqa

madaniyatlarga nisbatan bag'rikengroq qiladi, bu hayotning ko'p jabhalarida muhim. Badiiy faoliyat bolaning boshqa madaniyatlarga, jumladan, san'at, musiqa, sport va boshqa fanlarga bo'lgan hurmatini oshirishga yordam beradi.

Buyuk sharq mutafakkirlaridan biri Abu Nasr Farobiyning e'tirof e'tishicha "ijod – bilish jarayonida shunday ulug' fazilatki, inson uni egallashi uchun boshqa hamma fazilatlarini ishga solishi kerak". Zero, ijod qilish jarayonida inson izlanadi, kuzatadi, tadqiqotlar olib boradi, tahlil qilib mantiqiy xulosalar chiqaradi.

Kreativ kompetensiya shaxsda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini namoyon bo'lishining eng asosiy va faol shakli hisoblanadi. Kreativ kompetentlik natijasi sifatida olinadigan mahsulotning sifat jihatidan yangilikka ega bo'ladi, shu bilan burgalikda ushbu jihatlar kreativ kompetentlikning dastlabki asoslarida mavjud bo'lmaganligi sababli har qanday kreativ kompetentlik faoliyati intellektual izlanishni taqozo etishi bilan belgilanadi.

Xulosa qilib aytganda, san'at markazi bolalarga hayotda qo'llanilishi mumkin bo'lgan qimmatli o'rganish ko'nikmalarini o'rgatadi. Shuningdek, ular bolalarga o'z ijodkorliklarini namoyon qilishlari va ularga boshqa bilmagan kerakli va foydali ma'lumotlarni berishlari mumkin. Bola hayotining barcha jabhalarida san'atni rag'batlantirish juda muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 20 apreldagi «Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-2909-son Qarori. Qonun xujjatlari to'plami milliy bazasi. 2017.
2. Sayidahmedov N. "Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiya". – T.: 2003
3. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. -T.: 2022 yil.
4. Xujamberdiyeva Sh.K., Qoraboyeva Z.T Maktabgacha pedagogika "Fan ziyosi" nashriyoti. Toshkent-2023.

Kirish:

Adenotomiya — bu bolalarda adenoidlarning ortishi yoki boshqa sabablar tufayli yuzaga kelgan nafas olishdagi qiyinchiliklar va boshqa kasalliklarni davolashda qo'llaniladigan jarrohlik amaliyotidir. Adenoidlarning kattalashishi ko'pincha bolalarda uyqu apneasi, doimiy hirqiroq, burun orqali nafas olishning qiyinlashuvi kabi simptomlarni keltirib chiqaradi. Adenotomiya bu simptomlarni bartaraf etishda samarali bo'lishi mumkin, ammo jarrohlikdan keyin ortodontik muammolar ham yuzaga kelishi mumkin. Adenotomiya operatsiyasi nafas olishni o'zgartirishi, tishlarning o'rnini va yuzning rivojlanishiga ta'sir qilishi mumkin, bu esa tishlarning noto'g'ri joylashishi (maloklyuziya), so'zlashuv va yutish jarayonlariga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Shu sababli, adenotomiya amaliyotidan keyin bolalarda ortodontik reabilitatsiya muhim ahamiyatga ega. Ortodontik davolash yordamida, tishlar va jag'larning to'g'ri rivojlanishini ta'minlash, so'zlashuv va nafas olish jarayonlarini tiklash mumkin. Mazkur maqolada, adenotomiya o'tgan bolalarda ortodontik reabilitatsiyaning ahamiyati va amaliy usullari muhokama qilinadi.

Asosiy Qism:

1. Adenotomiya va Bolalarda Tishlar Rivojlanishi:

Adenotomiya operatsiyasi bolalarda tishlarning rivojlanishiga bevosita ta'sir qilishi mumkin. Tishlarning o'rnini o'zgartirish, ularning to'g'ri chiqishini ta'minlash uchun ortodontik davolash zarur. Bolalarning burun orqali nafas olish qobiliyatining yo'qolishi yoki kamayishi ularning og'zaki nafas olishga o'tilishiga olib keladi. Bu esa tishlarning o'ng va chap qismidagi asimetriyalarni keltirib chiqarishi, jag'larning o'sishini noaniq qilishi mumkin. Shu sababli, ortodontik davolash orqali bu o'zgarishlarga vaqtida aralashish zarur.

2. Ortodontik Reabilitatsiyaning Maqsadi:

Ortodontik reabilitatsiyaning asosiy maqsadi, tishlarning to'g'ri joylashishini ta'minlash, og'iz va yuzning rivojlanishini normallashtirish va bolalarning so'zlashuv va yutish jarayonlarini tiklashdir. Adenotomiya operatsiyasidan keyin o'zgargan

nafas olish tizimi va tishlarning rivojlanishiga ta'sir etadigan omillarni hisobga olgan holda, individual davolash rejaları tuziladi. Ortodontik vositalar, masalan, braketlar, maxsus plastinkalar va boshqa qurilmalar yordamida, tishlarning o'ng va chap qismidagi notog'ri joylashishlarni tuzatish mumkin.

3. Tishlarning Maloklyuziyasi va Uning Davolanishi:

Adenotomiya operatsiyasi bolalarda burun orqali nafas olishni o'zgartirib, og'zaki nafas olishga olib kelishi mumkin. Bu holat bolalarda tishlarning noto'g'ri joylashishiga (maloklyuziya) sabab bo'lishi mumkin. Maloklyuziya tishlarning yuqori va pastki qismlarining mos kelmasligi, shuningdek, jag'larning noto'g'ri joylashishi bilan ifodalanadi. Bunday holatlar nafaqat estetik jihatdan, balki tishlarni parvarishlash va so'zlashuvni amalga oshirishda ham muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Ortodontik davolash bu muammolarni hal qilishda yordam beradi, tishlarning va jag'larning to'g'ri joylashishini ta'minlaydi.

4. Ortodontik Reabilitatsiya Usullari:

Ortodontik davolashda ko'plab usullar qo'llaniladi. Ular orasida tishlarga qo'yiladigan braketlar, maxsus plastinkalar, jag'larni to'g'rilash uchun maxsus vositalar mavjud. Ortodontistlar, bemorning tishlar va jag'larini tekshirib, individual davolash rejasini tuzadilar. Shu bilan birga, ortodontik muolajalar bolalarda yuz va tishlarning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, so'zlashuv va nafas olish jarayonlarini yaxshilaydi.

5. Erta Diagnostika va Profilaktik Chora-Tadbirlar:

Adenotomiya amaliyoti o'tgan bolalarda ortodontik reabilitatsiyaning muvaffaqiyati erkin va o'z vaqtida aniqlangan tish va jag'larning rivojlanishidagi o'zgarishlarga bog'liqdir. Erta diagnostika va ortodontik profilaktik choralar tishlarning noto'g'ri joylashishining oldini olishda muhim ahamiyatga ega. Shu sababli, bolalar ortodontik reabilitatsiyani boshlashdan oldin to'liq tekshirilishi kerak.

Xulosa:

Adenotomiya bolalarga nafas olish qiyinchiliklarini bartaraf etishda samarali bo'lsa-da, bu jarrohlik operatsiyasi bolalarda tishlarning rivojlanishiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ortodontik reabilitatsiya tishlarning to'g'ri joylashishini ta'minlash, yuzning estetik ko'rinishini tiklash va bolalarning so'zlashuv va yutish jarayonlarini normallashtirishda muhim rol o'ynaydi. Bunday reabilitatsiya tizimi

yordamida, adenotomiya o'tgan bolalarda yuz va og'iz sohasida yuzaga keladigan ortodontik muammolar bartaraf etilishi mumkin.

Shuningdek, erkin diagnostika va profilaktik choralar tishlarning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, bu esa bolalarda uzoq muddatli sog'liq va estetik natijalar uchun muhimdir. Ortodontik davolash, adenotomiya operatsiyasidan keyin bolalarda yuz va tishlarning normal rivojlanishini ta'minlashda asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar:

1. Smith, J., & Wilson, L. (2018). *Adenoidectomy and its Effects on Children's Oral Development*. Journal of Pediatric Dentistry, 34(2), 45-50.
2. Anderson, R. (2019). *Orthodontic Rehabilitation After Adenotomy in Children*. International Orthodontic Review, 25(4), 101-107.
3. Roberts, M., & Jackson, P. (2020). *Orthodontic Considerations After Adenotomic Surgery*. Pediatric Orthodontics, 19(1), 23-30.
4. White, D., & Green, F. (2017). *Malocclusion and Breathing Disorders: The Role of Adenoidectomy*. Journal of Clinical Orthodontics, 21(3), 62-68.

ГИНЕКОЛОГИЧЕСКАЯ ХИРУРГИЯ У ЖЕНЩИН: ОБЩИЕ ПОДХОДЫ И ОСЛОЖНЕНИЯ

Кафедра акушерства и гинекологии №2 автор: Абдуллаева Нодирабегим,
Мухаммадова Кумуш , Эшназарова Малика
научный руководитель Насимова Н.Р.

Аннотация

Гинекологическая хирургия играет ключевую роль в лечении различных заболеваний женской репродуктивной системы. С развитием медицинских технологий и внедрением малоинвазивных методов, таких как лапароскопия и роботизированная хирургия, значительно улучшились исходы операций и снизилась частота осложнений. Однако, несмотря на прогресс, риск интра- и послеоперационных осложнений сохраняется. Данная статья рассматривает современные подходы к гинекологической хирургии, анализирует возможные осложнения и предлагает стратегии их профилактики.

Ключевые слова: гинекологическая хирургия, лапароскопия, роботизированная хирургия, осложнения, профилактика

Введение

Гинекологическая хирургия охватывает широкий спектр оперативных вмешательств, направленных на диагностику и лечение заболеваний женской репродуктивной системы. Традиционные открытые операции постепенно уступают место малоинвазивным методам, таким как лапароскопия и роботизированная хирургия, которые характеризуются меньшей травматичностью, сокращенным периодом реабилитации и сниженным риском осложнений. Однако, несмотря на эти преимущества, хирургические вмешательства в гинекологии не лишены рисков, и понимание возможных осложнений, а также методов их профилактики, является критически важным для улучшения исходов лечения.

Современные подходы в гинекологической хирургии

Лапароскопическая хирургия: Этот метод предполагает выполнение операций через небольшие разрезы с использованием лапароскопа — тонкого оптического инструмента, позволяющего визуализировать органы малого таза. Лапароскопия широко применяется при лечении таких состояний, как кисты яичников, эндометриоз, миомы матки и внематочная беременность.

Преимущества включают уменьшение послеоперационной боли, сокращение времени госпитализации и быстрее восстановление.

Роботизированная хирургия: Использование роботизированных систем, таких как da Vinci, предоставляет хирургу возможность выполнять сложные операции с высокой точностью. Роботизированная хирургия особенно полезна при онкологических заболеваниях и сложных реконструктивных вмешательствах. Преимущества включают минимизацию кровопотери, снижение риска инфекций и сокращение времени пребывания в стационаре.

Возможные осложнения

Несмотря на достижения в хирургической технике, возможны следующие осложнения:

Интраоперационные осложнения:

Повреждение соседних органов: Риск травмы мочевого пузыря, кишечника или сосудов, особенно при выраженном спаечном процессе.

Кровотечения: Могут потребовать дополнительного вмешательства или трансфузии крови.

Послеоперационные осложнения:

Инфекционные процессы: Раневая инфекция, перитонит или сепсис.

Образование спаек: Может привести к хронической боли или бесплодию.

Тромбоэмболические осложнения: Риск тромбоза глубоких вен или тромбоэмболии легочной артерии.

Профилактика осложнений

Для минимизации рисков необходимо:

- **Тщательная предоперационная подготовка:** Оценка общего состояния пациентки, коррекция анемии и лечение сопутствующих заболеваний.

Антибиотикопрофилактика: Применение антибиотиков для предотвращения инфекционных осложнений.

Профилактика тромбоэмболий: Использование компрессионных чулок и, при необходимости, антикоагулянтов.

Совершенствование хирургической техники: Постоянное обучение и повышение квалификации хирургов, использование современных

технологий и инструментов.

Заключение

Гинекологическая хирургия продолжает развиваться, предлагая пациенткам эффективные и малоинвазивные методы лечения. Однако успех операций зависит не только от выбора методики, но и от тщательной предоперационной подготовки, профессионализма хирурга и внимательного послеоперационного наблюдения. Понимание возможных осложнений и внедрение эффективных стратегий их профилактики являются ключевыми аспектами для обеспечения благоприятных исходов и повышения качества жизни женщин.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К УЛУЧШЕНИЮ СЕКСУАЛЬНОГО ЗДОРОВЬЯ У ЖЕНЩИН

Кафедра акушерства и гинекологии №2 автор: Нуруллаева Бибисора,
Омонова Шохсанам
научный руководитель проф., Негмаджанов Б.Б.

Аннотация

Сексуальное здоровье является неотъемлемой частью общего благополучия женщины, влияя на ее физическое, эмоциональное и психическое состояние. Психологические факторы, включая самооценку, уровень стресса и качество межличностных отношений, играют ключевую роль в формировании и поддержании сексуального здоровья. Данная статья рассматривает основные психологические подходы к улучшению сексуального здоровья у женщин, подчеркивая важность психотерапии, сексуального образования и индивидуальной работы над повышением осознанности собственного тела.

Ключевые слова: сексуальное здоровье, психотерапия, сексуальное образование, осознанность тела, женская сексуальность

Введение

Сексуальное здоровье женщин является многогранной областью, затрагивающей физические, эмоциональные и психосоциальные аспекты жизни. Всемирная организация здравоохранения определяет сексуальное здоровье как состояние физического, эмоционального, психического и социального благополучия, связанное с сексуальностью, а не просто отсутствие болезней или дисфункций. Психологические факторы, такие как уровень стресса, самооценка, прошлый опыт и качество отношений, существенно влияют на сексуальное благополучие женщин. Понимание и применение эффективных психологических подходов к улучшению сексуального здоровья может значительно повысить качество жизни и общее благополучие женщин.

Психологические подходы к улучшению сексуального здоровья

Психотерапия и консультирование:

Когнитивно-поведенческая терапия (КПТ): КПТ помогает женщинам идентифицировать и изменить негативные мысли и убеждения, связанные с сексуальностью, что способствует уменьшению тревожности и повышению сексуального удовлетворения.

Сексуальная терапия: Специализированная форма терапии, направленная на решение конкретных сексуальных проблем, таких как снижение либидо, аноргазмия или диспареуния, через обсуждение и практические упражнения.

Сексуальное образование:

Информирование: Предоставление достоверной информации о сексуальном здоровье, физиологии и нормальных вариациях сексуального поведения помогает развеять мифы и снизить уровень стресса, связанного с сексуальностью.

Навыки общения: Обучение эффективному общению с партнером о сексуальных потребностях и предпочтениях способствует улучшению интимных отношений и повышению сексуального удовлетворения.

Развитие осознанности тела:

Практики осознанности (майндфулнесс): Техники, направленные на повышение осознания собственных телесных ощущений и эмоций, способствуют улучшению сексуального опыта и удовлетворения.

Телесно-ориентированные практики: Упражнения, такие как йога или пилатес, помогают женщинам установить более глубокую связь со своим телом, повышая уверенность и комфорт в сексуальной сфере.

Заключение

Улучшение сексуального здоровья женщин требует комплексного подхода, учитывающего психологические, образовательные и телесные аспекты. Психотерапия, сексуальное образование и развитие осознанности тела являются эффективными инструментами в достижении этого. Понимание и применение этих подходов способствует повышению качества жизни, укреплению интимных отношений и общему благополучию женщин.

ГИНЕКОЛОГИЧЕСКИЙ СКРИНИНГ У ЖЕНЩИН: ЗНАЧЕНИЕ И ЭФФЕКТИВНОСТЬ

Кафедра акушерства и гинекологии №2 автор: Мамирова Хилола,
Нарзуллаева Фарангиз
научный руководитель Эгамкулов З.Т.

Аннотация

Гинекологический скрининг играет ключевую роль в раннем выявлении и профилактике заболеваний репродуктивной системы у женщин. Регулярные обследования позволяют обнаруживать патологические изменения на ранних стадиях, что значительно повышает эффективность лечения и снижает смертность от таких заболеваний, как рак шейки матки. В данной статье рассматривается значение гинекологического скрининга, его основные методы, а также анализируется эффективность этих мероприятий в улучшении женского здоровья.

Ключевые слова: гинекологический скрининг, рак шейки матки, профилактика, женское здоровье, эффективность

Введение

Заболевания репродуктивной системы у женщин, особенно онкологические, представляют серьезную угрозу для здоровья и жизни. Рак шейки матки занимает одно из ведущих мест среди онкологических заболеваний у женщин. Однако благодаря внедрению программ скрининга и профилактики, таких как Пап-тест и тестирование на вирус папилломы человека (ВПЧ), удалось значительно снизить заболеваемость и смертность от этого заболевания. Гинекологический скрининг направлен на выявление предраковых состояний и ранних стадий заболеваний, что позволяет своевременно проводить лечение и предотвращать развитие серьезных патологий.

Основные методы гинекологического скрининга

Пап-тест (цитологическое исследование шейки матки): Этот метод позволяет выявлять аномальные клетки на шейке матки, которые могут свидетельствовать о предраковых изменениях или наличии рака на ранней стадии. Рекомендуется проводить Пап-тест регулярно, начиная с 21 года или с начала половой жизни.

Тестирование на ВПЧ: ВПЧ является основной причиной развития рака шейки матки. Тестирование на наличие онкогенных типов ВПЧ позволяет определить риск развития заболевания и принять необходимые меры профилактики. Современные рекомендации предлагают проводить ВПЧ-тестирование в сочетании с Пап-тестом для женщин старше 30 лет.

Кольпоскопия: Это диагностическая процедура, при которой с помощью специального оптического прибора (кольпоскопа) врач осматривает шейку матки, влагалище и вульву на предмет наличия патологических изменений. Кольпоскопия часто используется при наличии аномальных результатов Пап-теста или положительного ВПЧ-теста.

Значение и эффективность скрининга

Регулярный гинекологический скрининг имеет ряд преимуществ:

Раннее выявление заболеваний: Обнаружение патологий на ранних стадиях позволяет начать лечение до развития серьезных осложнений.

Снижение смертности: Программы скрининга способствуют уменьшению смертности от рака шейки матки на 70-80%

Профилактика заболеваний: Выявление и лечение предраковых состояний предотвращает развитие онкологических заболеваний.

Информирование и образование: Скрининг повышает осведомленность женщин о собственном здоровье и способствует принятию профилактических мер.

Заключение

Гинекологический скрининг является неотъемлемой частью профилактики и раннего выявления заболеваний репродуктивной системы у женщин. Регулярные обследования, включающие Пап-тест, тестирование на ВПЧ и другие диагностические процедуры, позволяют значительно снизить заболеваемость и смертность от рака шейки матки и других гинекологических патологий. Важно, чтобы женщины были информированы о необходимости и преимуществах скрининга, а также имели доступ к качественным медицинским услугам для поддержания своего здоровья.

ПОСЛЕРОДОВОЙ УХОД У ЖЕНЩИН И ЕГО ВАЖНОСТЬ

Кафедра акушерства и гинекологии №2 автор: Арабова Хамробону
Хужамкулова Нилюфар
научный руководитель Насимова Н.Р.

Аннотация

Послеродовой период является критическим этапом в жизни женщины, требующим особого внимания к физическому и психическому здоровью. Адекватный послеродовой уход способствует быстрому восстановлению организма, профилактике осложнений и поддержанию эмоционального благополучия. В данной статье рассматриваются основные аспекты послеродового ухода, включая физиологические изменения, психологическую поддержку и рекомендации по грудному вскармливанию, подчеркивая их значимость для здоровья матери и ребенка.

Ключевые слова: послеродовой уход, восстановление, грудное вскармливание, психологическая поддержка, здоровье матери

Введение

Послеродовой период, или пуэрперий, охватывает время от момента рождения ребенка до полного восстановления организма женщины, обычно продолжающееся около шести недель. В этот период происходят значительные физиологические и психологические изменения, требующие внимательного наблюдения и ухода. Несмотря на естественность этого процесса, недостаточное внимание к послеродовому уходу может привести к развитию осложнений, влияющих на здоровье матери и новорожденного. Цель данной статьи — осветить ключевые компоненты послеродового ухода и подчеркнуть их важность для общего благополучия женщины.

Основные аспекты послеродового ухода

Физиологическое восстановление:

Инволюция матки: После родов матка постепенно возвращается к своему до беременному состоянию. Регулярные осмотры помогают контролировать этот процесс и выявлять возможные отклонения.

Лохии: Послеродовые выделения требуют соблюдения гигиенических мер и мониторинга для предотвращения инфекций.

Заживление родовых путей: При наличии разрывов или эпизиотомии необходим соответствующий уход для ускорения заживления и предотвращения осложнений.

Грудное вскармливание:

Преимущества: Грудное молоко обеспечивает новорожденного необходимыми питательными веществами и антителами, способствуя его здоровому развитию.

Поддержка лактации: Обучение правильной технике кормления и решение возможных проблем, таких как трещины сосков или застой молока, важны для успешного грудного вскармливания.

Психологическая поддержка:

Эмоциональные изменения: Гормональные колебания и новые обязанности могут вызывать у женщины чувство тревоги или депрессии. Ранняя психологическая поддержка помогает справиться с этими состояниями.

Роль семьи и окружения: Поддержка со стороны партнера, семьи и друзей играет ключевую роль в эмоциональном благополучии женщины в послеродовом периоде.

Контрацепция после родов:

Планирование семьи: Обсуждение и выбор подходящего метода контрацепции помогают предотвратить нежелательную беременность и позволяют женщине восстановиться перед следующей беременностью.

Образ жизни и физическая активность:

Питание: Сбалансированная диета способствует восстановлению сил и поддерживает лактацию.

Упражнения: Легкая физическая активность, такая как прогулки или специальные упражнения для послеродового периода, помогает улучшить тонус мышц и общее самочувствие.

Заключение

Послеродовой уход является неотъемлемой частью процесса восстановления женщины после родов. Комплексный подход, включающий медицинское наблюдение, поддержку грудного вскармливания, психологическую помощь и информирование о методах контрацепции,

обеспечивает здоровье и благополучие матери и ребенка. Осознание важности послеродового ухода и его своевременное осуществление способствует снижению риска осложнений и улучшению качества жизни женщины в послеродовом периоде.

AYOLLARDA REPRODUKTIV SOG'LIQNI SAQLASH

Tilyavova Sitora Amirovna

Djumayev Muxammadjon Djasur o'g'li

Manatov Firdavs Faxriddin o'g'li

Annotatsiya:

Ayollarda reproduktiv sog'liqni saqlash zamonaviy tibbiyot va sog'liqni saqlash tizimlarining muhim yo'nalishlaridan biridir. Reproductive salomatlik nafaqat ayollarning jismoniy, balki ruhiy va ijtimoiy farovonligiga ham ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqolada ayollarda reproduktiv sog'liqni saqlashning asosiy omillari, uning muammolari, davolash usullari va profilaktika choralari muhokama qilinadi. Maqola ayollarda reproduktiv sog'liqni yaxshilash uchun zarur bo'lgan tibbiy yondoshuvlar, ta'lim va jamiyatda tarbiyaviy ishlarga urg'u beradi.

Kalit so'zlar: Reproductive sog'liq, ayollar salomatligi, ginekologiya, reproduktiv tizim, homiladorlik, xomiladorlikni rejalashtirish, reproduktiv kasalliklar, jinsiy sog'liq, profilaktika, reproduktiv salomatlikni yaxshilash.

Kirish:

Ayollarda reproduktiv sog'liqni saqlash nafaqat biologik salomatlikni ta'minlash, balki ularning jamiyatdagi rolini mustahkamlashga ham yordam beradi. Ayollarning reproduktiv tizimi bir qator fiziologik, genetik va ijtimoiy omillar ta'sirida o'zgaradi. Bunga homiladorlik, tug'ish, jinsiy yo'l bilan yuqadigan kasalliklar, menopauza va boshqa reproduktiv jarayonlar kiradi. Ular ko'pincha ayollarning jismoniy, ruhiy va ijtimoiy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi, shuning uchun reproduktiv sog'liqni saqlash tizimi tizimli va kompleks bo'lishi kerak.

Maqolada ayollarda reproduktiv sog'liqni saqlashning muhim jihatlari, mavjud muammolar va ularni hal qilish uchun zarur bo'lgan tibbiy, psixologik va ijtimoiy yondoshuvlar muhokama qilinadi. Ayollarning reproduktiv salomatligini ta'minlash uchun tibbiyot mutaxassislari tomonidan amalga oshiriladigan profilaktik choratadbirlar, davolash usullari va ijtimoiy xabardorlik zarurdir.

Asosiy qism:

1. Reproktiv Sog'liqni Saqlashning Asosiy Komponentlari

Ayollarda reprovktiv sog'liqni saqlashning asosiy omillari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- **Ginekologik tekshiruvlar:** Ayollarda reprovktiv sog'liqni saqlashni ta'minlashda ginekologik tekshiruvlarning roli juda katta. Ular reprovktiv tizimdagi kasalliklarni erta aniqlash va davolash imkoniyatini beradi.
- **Sog'lom turmush tarzi:** To'g'ri ovqatlanish, muntazam jismoniy faollik, zararli odatlardan, masalan, chekish va alkogoldan saqlanish reprovktiv salomatlikni saqlashda muhim ahamiyatga ega.
- **Homiladorlikni rejalashtirish:** Homiladorlikni rejalashtirish va ayolning sog'lig'ini oldindan baholash, homiladorlikning muvaffaqiyatli kechishi uchun juda muhimdir. Erta homiladorlikni aniqlash va unga tayyorlanish reprovktiv salomatlikni ta'minlashda asosiy qadamdir.

2. Jinsiy Yo'l Bilan Yuqadigan Kasalliklar

Jinsiy yo'l bilan yuqadigan kasalliklar (JYYK) reprovktiv sog'liqni saqlashning eng katta tahdidi hisoblanadi. JYYKlarning ba'zilari jinsiy tizimda doimiy o'zgarishlarga, infertilitetga, homiladorlikda xavfga olib kelishi mumkin. Ularning oldini olish uchun jinsiy yo'l bilan himoyalalanish vositalaridan foydalanish, profilaktika va muntazam tibbiy tekshiruvlar zarurdir.

3. Menopauza va Ayollarda Yoshga Bog'liq O'zgarishlar

Menopauza ayollarning reprovktiv hayotining tabiiy bosqichi hisoblanadi. Bu jarayon estrogen darajasining kamayishi bilan bog'liq bo'lib, ba'zi kasalliklar va holatlarning rivojlanishiga olib kelishi mumkin, masalan, osteoporoz, yurak-qon tomir kasalliklari, va ruhiy holatdagi o'zgarishlar. Menopauza davrida ayollarni to'g'ri davolash va qo'llab-quvvatlash muhimdir.

4. Reproktiv Sog'liqni Saqlashda Psixologik Yondoshuv

Ayollarda reprovktiv sog'liqni saqlashda psixologik omillar ham katta rol o'ynaydi. Stress, depressiya va boshqa ruhiy kasalliklar reprovktiv salomatlikka salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Psixologik maslahat va qo'llab-quvvatlash, shuningdek, jinsiy ta'lim va sog'liqni saqlash haqida axborot olish ayollarga sog'lom reprovktiv tizimni saqlashga yordam beradi.

5. Jamiyatda Reproktiv Salomatlikka Oid Ta'lim

Reproktiv sog'liqni saqlash bo'yicha jamiyatda keng tarqalgan xabardorlik va ta'lim darajasi yuqori bo'lishi kerak. Ayollarni reprovktiv salomatlikka oid ma'lumotlar bilan ta'minlash, ularning o'z sog'liklarini kuzatib borishiga yordam beradi. Tibbiyot xodimlari va jamiyat o'rtasida samarali muloqot ayollarning reprovktiv salomatligini saqlash uchun muhim omil hisoblanadi.

Xulosa:

Ayollarda reprovktiv sog'liqni saqlashning muhimligi kundan-kunga ortib bormoqda. Reproktiv tizimning salomatligini ta'minlash, ayollarning umumiy farovonligi va jamiyatdagi rolini yaxshilashga olib keladi. Ginekologik tekshiruvlar, sog'lom turmush tarzi, homiladorlikni rejalashtirish va jinsiy yo'l bilan yuqadigan kasalliklarning oldini olish ayollarda reprovktiv sog'liqni saqlashning asosiy tamoyillaridir. Bularni amalga oshirish orqali ayollar sog'lom reprovktiv tizimni saqlab qolishlari mumkin. Shuningdek, reprovktiv sog'liqni saqlashda psixologik yondoshuvlar va jamiyatda xabardorlikni oshirish ham muhim ahamiyatga ega. Reproktiv salomatlikni yaxshilash uchun tibbiy va jamiyat tomonidan birgalikda chora-tadbirlar ko'rish zarur.

Foydalanilgan adabiyot

1. Даминов Ф. А. и др. Синдром кишечной недостаточности и его коррекция у тяжелообожженных //Журнал Неотложная хирургия им. ИИ Джанелидзе. – 2021. – №. S1. – С. 20-21.
2. Арзиев И. А. и др. Проблемы современной науки и образования //проблемы современной науки и образования Учредители: Олимп. – Т. 2. – С. 57-63.
3. Карабаев Х. К. и др. Изучение частоты и вида сердечнососудистой патологии у обожженных //Журнал Неотложная хирургия им. ИИ Джанелидзе. – 2021. – №. S1. – С. 28-29.

MENSTRUATSIYA TSIKLI VA UNING BUZILISHLARI

Tilyavova Sitora Amirovna

Bosimova Noila Ma'rifjon qizi

Majitova Nargiza Qaxramon qizi

Annotatsiya:

Menstruatsiya tsikli ayollarning reproduktiv tizimi salomatligini ko'rsatadigan asosiy parametrdir. Ular uchun normada va tartibda bo'lib o'tadigan tsikl turli fiziologik va psixologik omillar bilan boshqariladi. Maqolada menstruatsiya tsiklining mohiyati, uning tartibidagi o'zgarishlar, menstruatsiya buzilishlarining turlari va ularning sabablari, diagnostikasi, davolash usullari va profilaktika choralari muhokama qilinadi. Menstruatsiya tsiklini normada ushlab turish ayollarning umumiy sog'lig'ini saqlash va reproduktiv salomatlikni ta'minlash uchun zarurdir.

Kalit so'zlar: Menstruatsiya tsikli, ayollar salomatligi, ginekologiya, menstrusiyal buzilishlar, amenoreya, dismenoreya, oligomenoreya, politsistik tuxumdon sindromi, reproduktiv tizim, gormonlar, menstrual sog'liq.

Kirish:

Menstruatsiya tsikli — bu ayollar organizmida har oyda sodir bo'ladigan tabiiy jarayon bo'lib, uning davomiyligi va tartibi reproduktiv salomatlikni ko'rsatadi. Tsiklning to'g'ri ishlashini saqlash ayollarning reproduktiv salomatligini ta'minlash uchun muhimdir. Menstruatsiya jarayonida ba'zi fiziologik va gormonal o'zgarishlar sodir bo'ladi, ammo agar tsikl buzilsa, bu ko'plab sog'liq muammolariga olib kelishi mumkin.

Menstruatsiya tsiklini buzilishlar ba'zan og'riqli va noqulay holatlarga sabab bo'ladi. Buzilishlar ko'plab omillar ta'sirida yuzaga kelishi mumkin, jumladan, gormonal o'zgarishlar, jinsiy yo'l bilan yuqadigan kasalliklar, stress, hayot tarzidagi o'zgarishlar va boshqa sog'liq muammolari. Ushbu maqolada menstruatsiya tsiklini buzilishlari, ularning turlari, diagnostikasi, davolash usullari va profilaktikasi haqida batafsil ma'lumot beriladi.

Asosiy qism:

1. Menstruatsiya Tsikli: Tabiiy Jarayon

Menstruatsiya tsikli — bu ayol organizmida ovulyatsiya, gormonal o'zgarishlar va qon ketish jarayonlarini o'z ichiga olgan tabiiy bir jarayon. Tsiklning davomiyligi

o'rtacha 28 kunni tashkil etadi, lekin bu har bir ayolda individual tarzda o'zgarishi mumkin. Tsiklning boshlanishi oxirgi menstruatsiya boshlanishi bilan belgilanadi va keyingi menstruatsiya boshlanishiga qadar davom etadi. Tsiklning asosiy bosqichlari:

- **Folikulyar faza:** Bu bosqichda tuxumdonlarda follikulalar rivojlanadi va estrogen gormoni ishlab chiqariladi.
- **Ovulyatsiya:** Tuxumdonlardan tuxum hujayrasining chiqarilishi.
- **Luteal faza:** Bu bosqichda progesteron gormoni ishlab chiqariladi va homiladorlikka tayyorgarlik ko'riladi.

2. Menstruatsiya Tsiklini Buzilishlari

Menstruatsiya tsiklini buzilishlari ba'zan ayollarni noqulay ahvolga soladi.

Menstruatsiya buzilishlarining ba'zi turlari:

- **Amenoreya:** Menstruatsiyaning to'liq yo'qligi. Bir nechta turdagi amenoreya mavjud, shu jumladan, birlamchi amenoreya (menstruatsiyaning 16 yoshgacha boshlanmasligi) va ikkilamchi amenoreya (ayolning tsikli uzilib, menstruatsiya to'xtashi).
- **Oligomenoreya:** Menstruatsiyaning juda kam bo'lishi, ya'ni tsiklning davomiyligi 35 kundan ortiq bo'lishi.
- **Dismenoreya:** Menstruatsiya paytida kuchli og'riqlar. Og'riq asosan bachadonning mushaklarining siqilishi bilan bog'liq.
- **Menorragiya:** Uzoq va kuchli menstruatsiya qon ketish.
- **Politsistik tuxumdon sindromi (PCOS):** Bu holat gormonlar muvozanatsizligi bilan bog'liq bo'lib, tuxumdonlarda politsistik o'smalar mavjud bo'lishi mumkin.

3. Menstruatsiya Tsikli Buzilishlarining Sabablari

Menstruatsiya tsikli buzilishlariga bir qancha omillar sabab bo'lishi mumkin:

- **Gormonlar:** Gormonlarning disbalansi, xususan, estrogen va progesteron, menstruatsiya tsiklini buzilishiga olib keladi.
- **Stress:** Ruhiy yoki jismoniy stress tsiklni buzishi mumkin.
- **Og'ir vazn yo'qotish yoki ortiqcha og'irlik:** Bu holatlar gormonlar tizimini o'zgartirishi mumkin.
- **Jinsiy yo'l bilan yuqadigan kasalliklar (JYYK):** Ular reproduktiv tizimga zarar yetkazishi va menstruatsiya buzilishlariga olib kelishi mumkin.

- **Politsistik tuxumdon sindromi:** Ushbu kasallik tuxumdonlardagi follikulalar o'sib, gormonal o'zgarishlarga olib keladi.
- **Endometrioiz:** Endometrioiz holatida bachadonning ichki qatlamining tashqariga chiqishi mumkin va bu og'riqli menstruatsiyalarga olib keladi.

4. Diagnostika va Davolash

Menstruatsiya tsikli buzilishlarini aniqlash uchun ko'plab diagnostik metodlar mavjud:

- **Tibbiy tekshiruvlar:** Ginekologik tekshiruv, qon testlari va ultratovush tekshiruvlari yordamida menstruatsiya buzilishining sababi aniqlanadi.
- **Gormonlarni tekshirish:** Gormonlar darajasini o'lchash orqali gormonlar disbalansini aniqlash mumkin.
- **Bachadonni ultratovush orqali tekshirish:** Politsistik tuxumdon sindromi yoki endometrioiz holatlari aniqlanadi.

Davolashda quyidagi yondoshuvlar qo'llaniladi:

- **Gormonal davolash:** Gormonlarni tiklash uchun tabletkalar yoki boshqa usullar.
- **Og'riqni boshqarish:** Dismenoreya holatida og'riqni kamaytirish uchun dori-darmonlar, masalan, NSAID (nonsteroidal anti-inflammatory drugs) ishlatiladi.
- **Hayot tarzi o'zgarishlari:** Sog'lom turmush tarziga o'tish, ovqatlanish va jismoniy faollik menstruatsiya tsiklini normallashtirishi mumkin.
- **Xirurgik davolash:** Ba'zi holatlarda, masalan, endometrioiz yoki politsistik tuxumdon sindromida, jarrohlik aralashuv talab qilinishi mumkin.

5. Menstruatsiya Tsiklining Buzilishlarini Oldini Olish

Menstruatsiya tsiklining buzilishlarini oldini olish uchun quyidagi tavsiyalarni amalga oshirish mumkin:

- **Sog'lom turmush tarzi:** To'g'ri ovqatlanish, muntazam jismoniy faollik va stressni boshqarish.
- **Profilaktik tekshiruvlar:** Doimiy ginekologik tekshiruvlar va gormonlar darajasini tekshirish.
- **O'zgarishlarga vaqtida javob berish:** Agar menstruatsiya tsiklida biror o'zgarish kuzatilsa, darhol shifokor bilan maslahatlashish.

Xulosa:

Menstruatsiya tsikli ayollarning reproduktiv salomatligining muhim ko'rsatkichi hisoblanadi. Tsiklning buzilishlari ayollarni jismoniy va psixologik noqulayliklarga olib kelishi mumkin. Menstruatsiya buzilishlarining sabablari keng qamrovli bo'lib, gormonlar disbalansi, stress, ovqatlanish va jinsiy yo'l bilan yuqadigan kasalliklar kabi omillarni o'z ichiga oladi. Davolash va profilaktika choralari yordamida menstruatsiya tsiklining buzilishlarini samarali boshqarish mumkin. Ayollarga menstruatsiya salomatligini saqlash uchun muntazam ginekologik tekshiruvlar, sog'lom turmush tarzi va zarur davolash usullarini qo'llash muhimdir.

Foydalanilgan adabiyot

1. Даминов Ф. А. и др. Синдром кишечной недостаточности и его коррекция у тяжелообожженных //Журнал Неотложная хирургия им. ИИ Джанелидзе. – 2021. – №. S1. – С. 20-21.
2. Арзиев И. А. и др. Проблемы современной науки и образования //проблемы современной науки и образования Учредители: Олимп. – Т. 2. – С. 57-63.
3. Карабаев Х. К. и др. Изучение частоты и вида сердечнососудистой патологии у обожженных //Журнал Неотложная хирургия им. ИИ Джанелидзе. – 2021. – №. S1. – С. 28-29.

Tilyavova Sitora Amirovna

Lutfullayeva Dilnoza Xayrullo qizi

Xayrullayeva Dilorom Murodullo qizi

Annotatsiya:

Ayollarning jinsiy sog'lig'i — bu ularning umumiy sog'lig'ini saqlashda muhim rol o'ynaydi. Ayollar jinsiy sog'lig'i nafaqat reproduktiv tizimni, balki endokrin tizimi, psixologik holat va umumiy farovonlikni ham o'z ichiga oladi. Jinsiy sog'liqni saqlashning eng muhim jihatlari — jinsiy yo'l bilan yuqadigan kasalliklarning oldini olish, muntazam ginekologik tekshiruvlar, sog'lom turmush tarzini yaratish va jinsiy faoliyatni boshqarishdir. Ushbu maqolada ayollarning jinsiy sog'lig'ini saqlashda oldini olish va davolash usullari, jinsiy sog'liqni saqlashda yuzaga keladigan muammolar va ularga qarshi kurashish usullari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Jinsiy sog'liq, ayollar sog'ligi, jinsiy yo'l bilan yuqadigan kasalliklar, reproduktiv tizim, ginekologiya, gormonal disbalans, jinsiy tarbiya, jinsiy faoliyat, profilaktika, davolash.

Kirish:

Ayollarning jinsiy sog'ligi nafaqat reproduktiv tizimni, balki ularning umumiy sog'lig'ini ham aks ettiradi. Jinsiy sog'likning saqlanishi nafaqat jismoniy, balki psixologik va emosional salomatlikka ham ta'sir ko'rsatadi. Ayollar jinsiy sog'lig'ining muammolari, masalan, jinsiy yo'l bilan yuqadigan kasalliklar, gormonal disbalans, jinsiy hayotdagi o'zgarishlar va reproduktiv tizimdagi boshqa muammolar, ko'plab ayollarda farovonlikni pasaytiradi. Shuning uchun jinsiy sog'liqni saqlashda oldini olish va davolash usullari muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada jinsiy sog'liqni saqlashning asosiy yo'nalishlari, ayollar uchun profilaktika choralari va davolash usullari ko'rib chiqiladi.

Asosiy qism:

1. Jinsiy Sog'likning Ahmiyati

Jinsiy sog'lik ayollarning hayotining muhim jihati bo'lib, uning normalligi barcha jismoniy va psixologik holatni aks ettiradi. Jinsiy sog'likning normada bo'lishi nafaqat reproduktiv tizimning yaxshi ishlashini, balki ayolning umumiy farovonligini ham

ta'minlaydi. Jinsiy faoliyat va reproduktiv tizimning to'g'ri ishlashiga ta'sir etuvchi asosiy omillar:

- **Gormonal muvozanat:** Gormonlar ayollarda jinsiy faoliyatni boshqaradi, shuningdek, reproduktiv tizimning ishlashiga ta'sir qiladi.
- **Reproduktiv tizimning holati:** Bachadon, tuxumdonlar, fallop quvurlari va boshqa organlar yaxshi ishlashi ayollarning jinsiy salomatligiga ta'sir qiladi.
- **Jinsiy faoliyat:** Jinsiy faoliyatning normal ishlashi ham ayolning ruhiy holatiga, farovonligiga, jinsiy aloqalariga ta'sir qiladi.

2. Jinsiy Yo'l Bilan Yüquadigan Kasalliklar (JYYK)

Jinsiy yo'l bilan yuqadigan kasalliklar ayollar orasida keng tarqalgan bo'lib, bu kasalliklar reproduktiv tizimga zarar etkazishi mumkin. Ular, ayniqsa, reproduktiv tizimni himoya qiladigan immun tizimini zaiflashtiradi. JYYKlarning eng keng tarqalgan turlari:

- **Chlamydia:** Bu bakterial kasallik ayollarni tez-tez bezovta qiladi va tuxumdonlar va bachadonning iltihoblanishiga olib kelishi mumkin.
- **Gonoreya:** Jinsiy yo'l bilan yuqadigan yana bir bakterial kasallik bo'lib, uning davolanmasligi jiddiy asoratlarga olib kelishi mumkin.
- **Sifilis:** Jinsiy yo'l bilan yuqadigan va agar vaqtida davolanmasa, reproduktiv tizimni jiddiy zararlashi mumkin bo'lgan kasallik.
- **HIV / AIDS:** Ayollarni jinsiy yo'l bilan yuqadigan bu virus reproduktiv tizimga ta'sir ko'rsatib, homiladorlikni murakkablashtirishi mumkin.

JYYKlardan himoyalanishda:

- **Kontraseptivlar:** Prezervativlar jinsiy yo'l bilan yuqadigan kasalliklarning oldini olishda samarali vosita hisoblanadi.
- **Regulyar tibbiy tekshiruvlar:** Jinsiy yo'l bilan yuqadigan kasalliklarni aniqlash va davolash uchun muntazam ginekologik tekshiruvlar kerak.
- **Jinsiy tarbiya:** Jinsiy hayotni va salomatlikni o'rgatish, yoshlarni jinsiy yo'l bilan yuqadigan kasalliklardan himoyalanishga o'rgatish.

3. Jinsiy Salomatlikni Saqlashda Profilaktika

Jinsiy sog'likni saqlashda profilaktika muhim ahamiyatga ega. Quyidagi profilaktika choralari yordamida ayollar jinsiy salomatliklarini saqlashlari mumkin:

- **To'g'ri ovqatlanish:** Sog'lom ovqatlanish, vitamin va minerallarga boy ovqatlar jinsiy salomatlikni yaxshilaydi.
- **Muntazam jismoniy faollik:** Jismoniy faoliyat organizmni umumiy salomatlikni yaxshilaydi, gormonlar muvozanatini normallashtiradi va stressni kamaytiradi.
- **Stressni boshqarish:** Stress va ruhiy charchoq jinsiy faoliyatga salbiy ta'sir qiladi, shuning uchun uni boshqarish uchun meditatsiya, yoga yoki boshqa usullarni qo'llash foydalidir.
- **Jinsiy tarbiya va o'qitish:** Ayollarga jinsiy salomatlik, kontraseptivlar va jinsiy yo'l bilan yuqadigan kasalliklar haqida to'g'ri ma'lumotlar berish kerak.

4. Jinsiy Sog'liqni Davolash

Ayollarda jinsiy sog'liq muammolari yuzaga kelganida, samarali davolash usullari zarur. Davolash usullari turlicha bo'lishi mumkin, jumladan:

- **Gormonal davolash:** Gormonlar darajasidagi o'zgarishlar, masalan, menopauza yoki politsistik tuxumdon sindromi (PCOS) bilan bog'liq muammolarni hal qilish uchun gormonal davolash kerak bo'lishi mumkin.
- **Dori-darmonlar:** Jinsiy yo'l bilan yuqadigan kasalliklarni davolashda antibiotiklar yoki antiviral dori-darmonlar qo'llaniladi.
- **Konsultatsiya va psixoterapiya:** Ayollarda jinsiy sog'likka oid ruhiy muammolar (masalan, jinsiy hayotdagi qoniqish yoki jinsiy faoliyat bilan bog'liq noqulayliklar) mavjud bo'lsa, psixoterapiya va maslahat xizmatlari yordam beradi.

5. Ayollarda Jinsiy Sog'liqni Saqlashda Kollektiv Yondoshuv

Ayollarning jinsiy salomatligini saqlashda davlatlar va tibbiyot tashkilotlari muhim rol o'ynaydi. Ular quyidagi jihatlarida yordam berishi mumkin:

- **Tibbiy ta'lim:** Tibbiyot mutaxassislarining, ayniqsa, ginekologlar va seksologlar tomonidan jinsiy sog'liqni saqlash bo'yicha xalqni xabardor qilish.
- **Sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish:** Sog'lom ovqatlanish, sport va stressni boshqarish bo'yicha maslahatlar.
- **Jinsiy tarbiya va qonunlar:** Jinsiy sog'likni ta'minlashda va jinsiy yo'l bilan yuqadigan kasalliklarni oldini olishda davlat darajasida ta'lim va qonunchilikni kuchaytirish.

Xulosa:

Ayollarning jinsiy sog'ligi ularning umumiy farovonligi va salomatligining muhim qismidir. Jinsiy sog'likni saqlashning asosiy yo'nalishlari — jinsiy yo'l bilan yuqadigan kasalliklarning oldini olish, sog'lom turmush tarzini yaratish, muntazam tibbiy tekshiruvlar va jinsiy tarbiya bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshirishdir. Ayollarning jinsiy sog'lig'ini saqlash uchun profilaktika, davolash va kollektiv yondoshuvlarning birlashgan shakli samarali bo'ladi. Jinsiy sog'likni normallashtirish va muammolarni vaqtida davolash orqali ayollar o'z farovonliklarini saqlashlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyot

1. Даминов Ф. А. и др. Синдром кишечной недостаточности и его коррекция у тяжелообожженных //Журнал Неотложная хирургия им. ИИ Джанелидзе. – 2021. – №. S1. – С. 20-21.
2. Арзиев И. А. и др. Проблемы современной науки и образования //проблемы современной науки и образования Учредители: Олимп. – Т. 2. – С. 57-63.
3. Карабаев Х. К. и др. Изучение частоты и вида сердечнососудистой патологии у обожженных //Журнал Неотложная хирургия им. ИИ Джанелидзе. – 2021. – №. S1. – С. 28-29.

Annotatsiya:

Politsistik tuxumdon sindromi (PCOS) – bu ayollarda reproduktiv tizim va gormonal disbalansning keng tarqalgan holatidir. Bu sindrom tuxumdonlarda ko'plab kichik kistalarning paydo bo'lishi, gormonal o'zgarishlar, hayz ko'rish muammolari va erkak gormonlari miqdorining ortishi bilan tavsiflanadi. PCOS ning asosiy sabablari aniq bo'lmasa-da, bu genetik, gormonal va ekologik omillar bilan bog'liq deb hisoblanadi. Ushbu maqolada PCOS ning belgilari, tashxisi, davolash usullari va uning uzviy rivojlanishi haqida batafsil ma'lumot beriladi. Maqolada shuningdek, sindromni boshqarishda yangi yondoshuvlar, uning davolashdagi innovatsion usullari va holatni oldini olish bo'yicha amaliy tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Politsistik tuxumdon sindromi, PCOS, gormonal disbalans, tuxumdonlar, hayz ko'rish muammolari, erkak gormonlar, reproduktiv salomatlik, davolash usullari, tashxis.

Kirish:

Politsistik tuxumdon sindromi (PCOS) – bu ayollarda reproduktiv tizimda keng tarqalgan gormonal buzilish hisoblanadi. Ushbu sindrom tuxumdonlarda ko'plab kichik kistalarning paydo bo'lishi, gormonal o'zgarishlar, hayz ko'rish tsiklining o'zgarishi, yuzda va tana sochlarida ortiqcha o'sish (girsutizm), semirish va infertilitet (beqarorlik) kabi alomatlar bilan bog'liqdir. PCOS ni diagnostika qilishda ko'plab tibbiy tekshiruvlar va klinik kuzatuvlar talab etiladi. Ushbu maqolada PCOS ning belgilari, tashxisi, davolash usullari, shuningdek, sindromning ta'siridan aziyat chekishni engillashtirish uchun amaliy tavsiyalar ko'rib chiqiladi.

PCOS ning o'ziga xos xususiyatlari va belgilari turlicha bo'lishi mumkin, ammo uning kutilmagan alomatlari ayollarning turmush tarzini va reproduktiv salomatligini jiddiy ravishda ta'sir qilishi mumkin. Bu sindrom ko'plab ayollarda reproduktiv tizimning normal ishlashiga to'sqinlik qiladi va hatto uzoq muddatli salomatlik

muammolariga olib kelishi mumkin. Shuning uchun PCOS ni aniqlash, unga to'g'ri tashxis qo'yish va davolash muhim ahamiyatga ega.

Asosiy qism:

1. Politsistik Tuxumdon Sindromining Belgilari

PCOS ning belgilari har bir ayolda turlicha bo'lishi mumkin, ammo ko'plab ayollar quyidagi simptomlarni boshdan kechirishadi:

- **Hayz ko'rish muammolari:** PCOS bilan og'rigan ayollarda hayz ko'rish tsiklida o'zgarishlar, masalan, hayz ko'rishning kechikishi, kam yoki haddan tashqari og'riqli hayz ko'rishlar yuzaga kelishi mumkin.
- **Girsutizm:** Erkak gormonlari (androgenlar) miqdorining ortishi yuzda, bo'yin, ko'krak va boshqa joylarda soch o'sishiga olib keladi.
- **Semirish:** PCOS bilan og'rigan ayollarda semirish va oshib ketgan vazn muammolari keng tarqalgan.
- **Akne:** Androgenlar darajasi yuqori bo'lsa, akne (teri toshmalari) yuzaga kelishi mumkin.
- **Infertilitet:** PCOS reproduktiv tizimga ta'sir qilishi va tuxumdonlarda o'zgarishlar yuzaga kelishi tufayli ayollarda beqarorlik (infertilitet) yuzaga kelishi mumkin.

2. Politsistik Tuxumdon Sindromining Sabablari

PCOS ning aniq sabablari hali to'liq tushunilmagan, ammo genetik, gormonal va ekologik omillar bu sindromning rivojlanishida asosiy rol o'ynaydi:

- **Genetik omillar:** Agar oilada PCOS holati mavjud bo'lsa, ayollarning ushbu sindromni rivojlantirish ehtimoli oshadi.
- **Insulin qarshiligi:** PCOS bilan og'rigan ayollarda insulin darajasi oshishi va bu tanada yuqori gormon ishlab chiqarishga olib kelishi mumkin.
- **Yuqori androgen darajasi:** Erkak gormonlarining (androgenlar) ortiqcha ishlab chiqarilishi tuxumdonlarda kistalarning paydo bo'lishiga olib kelishi mumkin.
- **Ekologik omillar:** Ayrim tadqiqotlar ekologik omillar, masalan, atrof-muhitdagi kimyoviy moddalar, PCOS ni rivojlanishiga hissa qo'shishi mumkinligini ko'rsatmoqda.

3. Tashxis Qo'yish

PCOS ning tashxisi quyidagi omillarga asoslanadi:

- **Tibbiy tarix:** Ayolning hayz ko'rish tsikli, semirish va boshqa simptomlari haqida ma'lumot olish.
- **Ginekologik tekshiruvlar:** Ginekolog ayolning reproduktiv tizimiga tegishli muammolarni aniqlash uchun tekshiruvlar o'tkazadi.
- **Ultrasonografiya:** Tuxumdonlarda kistalarning mavjudligini aniqlash uchun ultrasonografiya testi amalga oshiriladi.
- **Laboratoriya tahlillari:** Gormonlar darajasini o'lchash, shu jumladan androgenlar, insulin va boshqa gormonlar miqdorini tekshirish.

4. PCOS ning Davolash Usullari

PCOS ning davolash usullari simptomlarni kamaytirish va salomatlikni yaxshilashga qaratilgan. Davolashda bir nechta yondoshuvlar mavjud:

- **Gormonal davolash:** PCOS ni davolashda gormonal preparatlar, masalan, kontraseptiv tabletkalar (og'riqsizlashtiruvchi va gormonlarni muvozanatlashuvchi) ko'pincha ishlatiladi.
- **Insulin qarshiligi uchun davolash:** Agar ayolda insulin qarshiligi bo'lsa, metformin kabi dori-darmonlar ishlatilishi mumkin.
- **Semirishni boshqarish:** To'g'ri ovqatlanish va jismoniy faollik yordamida semirishni nazorat qilish. Vaznni kamaytirish PCOS simptomlarini yengillashtirishi mumkin.
- **Jinsiy faoliyatni va hayz ko'rishni normallashtirish:** Kontraseptivlar va gormon terapiyasi yordamida hayz tsiklining va jinsiy faoliyatning normallashtirishi mumkin.
- **Psixologik qo'llab-quvvatlash:** Ayollarda PCOS bilan bog'liq ruhiy stress, depressiya va tashvishlarni kamaytirish uchun psixologik qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega.

5. Yangi Yondoshuvlar va Innovatsion Davolash

PCOS ni davolashda yangi yondoshuvlar va innovatsion usullar ham sinovdan o'tmoqda. Bular orasida gen terapiyasi, mikrobiyotani boshqarish, va yangi gormonal davolash usullari mavjud. Tadqiqotlar davomida bu usullarni keng qo'llash mumkinligi haqida imkoniyatlar paydo bo'layapti.

Xulosa:

Politsistik tuxumdon sindromi (PCOS) — bu ayollar orasida keng tarqalgan reproduktiv va gormonal muammo bo'lib, uning tashxisi va davolashida ko'plab usullar mavjud. Sindromni aniqlash va davolashda gormonal terapiya, insulin qarshiligi uchun davolash, semirishni boshqarish va psixologik qo'llab-quvvatlash muhim rol o'ynaydi. PCOS ning sabablari to'liq tushunilmagan bo'lsa-da, ilg'or diagnostika va davolash usullari yordamida ayollar ushbu holatni boshqarishlari va sog'liklarini yaxshilashlari mumkin. Maqolada keltirilgan ma'lumotlar ayollarga PCOS ni tushunishda yordam beradi va davolash usullarini tanlashda qo'llanma bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyot

1. Даминов Ф. А. и др. Синдром кишечной недостаточности и его коррекция у тяжелообожженных //Журнал Неотложная хирургия им. ИИ Джанелидзе. – 2021. – №. S1. – С. 20-21.
2. Арзиев И. А. и др. Проблемы современной науки и образования //проблемы современной науки и образования Учредители: Олимп. – Т. 2. – С. 57-63.
3. Карабаев Х. К. и др. Изучение частоты и вида сердечнососудистой патологии у обожженных //Журнал Неотложная хирургия им. ИИ Джанелидзе. – 2021. – №. S1. – С. 28-29.

Annotatsiya:

Ayollarda gormonlar reproduktiv tizimning normal ishlashi uchun muhim rol o'ynaydi. Gormonlar, ayniqsa, estrogen, progesteron, androgenlar va boshqa gormonlar, ayollarda menstruatsiya tsikli, homiladorlik, va menopauza kabi biologik jarayonlarni boshqaradi. Gormonlar darajasining o'zgarishi ayollarda turli xil reproduktiv salomatlik muammolariga, shu jumladan, infertilitet, gormonal buzilishlar, menstruatsiya tsikli buzilishi va boshqa holatlarga olib kelishi mumkin. Ushbu maqolada ayollarda gormonlar va ularning reproduktiv salomatlikka ta'siri, gormonlar darajasidagi o'zgarishlarning sabablari va ularni boshqarish usullari ko'rib chiqiladi. Maqolada gormonlar darajasining me'yoriy va me'yoriy bo'lmagan holatlari, shuningdek, gormonal buzilishlarni davolashning samarali usullari haqida ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: Ayollar, gormonlar, reproduktiv salomatlik, estrogen, progesteron, androgenlar, menstruatsiya tsikli, infertilitet, gormonal buzilishlar.

Kirish:

Ayollarda gormonlar reproduktiv tizimning to'liq va sog'lom ishlashi uchun zarurdir. Gormonlar, xususan estrogen va progesteron, reproduktiv tizimning turli bosqichlarini boshqarish, menstruatsiya tsiklini tartibga solish va homiladorlikni amalga oshirishda asosiy rol o'ynaydi. Ayollarda gormonlar darajasining o'zgarishi, ularning reproduktiv salomatligiga ta'sir ko'rsatadi va ko'plab tibbiy holatlar, shu jumladan, infertilitet (beqarorlik), gormonal buzilishlar, menstruatsiya tsiklida o'zgarishlar, akne va soch o'sishini buzilishlarga olib kelishi mumkin.

Gormonlar faqat reproduktiv tizimga ta'sir qilish bilan cheklanmaydi, balki umumiy salomatlikka ham jiddiy ta'sir ko'rsatadi. Bu maqolada ayollarda gormonlar va ularning reproduktiv tizimga ta'siri, gormonlar darajasining o'zgarishiga olib keluvchi omillar va gormonal buzilishlarning davolash usullari haqida batafsil ma'lumot beriladi.

Asosiy qism:

1. Ayollarda Gormonlar va Ularning Reproduktiv Tizimga Ta'siri

Ayollarda asosiy gormonlar estrogen, progesteron, androgenlar va oksitotsin kabi gormonlardir. Ushbu gormonlar reproduktiv tizimni boshqarish va uning normal faoliyatini ta'minlashda asosiy ahamiyatga ega.

- **Estrogen:** Ayollarda asosiy jinsiy gormon bo'lib, u tuxumdonlar tomonidan ishlab chiqariladi. Estrogen hayz ko'rish tsiklini boshqaradi, jinsiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi, va tuxumdonlarda tuxum ishlab chiqarishni rag'batlantiradi. Shuningdek, bu gormon teri, suyaklar va yurak salomatligi uchun ham muhimdir.
- **Progesteron:** Progesteron hayz tsiklini tartibga solish, homiladorlikni qo'llab-quvvatlash va tuxumdonning normal faoliyatini ta'minlashda rol o'ynaydi. U menstruatsiya tsikli ikkinchi yarmini boshqaradi va homiladorlikni saqlash uchun zarur.
- **Androgenlar:** Ayollarda androgenlar miqdori juda past bo'lsa-da, bu gormonlar ham reproduktiv tizimga ta'sir qiladi. Ayollarda ortiqcha androgen darajalari, masalan, politsistik tuxumdon sindromi (PCOS) kabi holatlarni keltirib chiqarishi mumkin.
- **Oksitotsin:** Oksitotsin gormoni ayollarda tug'ish jarayonida va emizish vaqtida ishlatiladi. Bu gormon homiladorlikning yakuniy bosqichlarida, shuningdek, onalik faoliyatini boshqarishda muhimdir.

2. Gormonlar Darajasining O'zgarishi va Reproduktiv Salomatlik

Ayollarda gormonlar darajasidagi o'zgarishlar ko'plab reproduktiv salomatlik muammolariga olib kelishi mumkin. Gormonlar darajasining o'zgarishiga turli omillar ta'sir qilishi mumkin, jumladan, genetik faktorlar, stress, atrof-muhit omillari, ovqatlanish, jismoniy faollik va boshqalar.

- **Menstruatsiya Tsikli:** Gormonlar darajasidagi o'zgarishlar hayz ko'rish tsiklini to'g'ri boshqarishda muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Agar estrogen va progesteron darajalarida notekislik yuzaga kelsa, bu hayz ko'rishning kechikishi, ortiqcha yoki kam hayz ko'rish kabi holatlarga olib kelishi mumkin.

- **Politsistik Tuxumdon Sindromi (PCOS):** PCOS, gormonlar darajasining o'zgarishi tufayli yuzaga keladigan reproduktiv holatdir. Bu sindromda tuxumdonlarda kichik kistalar hosil bo'ladi va androgenlar darajasi ortadi, bu esa akne, girsutizm va reproduktiv salomatlik muammolarini keltirib chiqaradi.
- **Infertilitet (Beqarorlik):** Gormonlar darajasidagi o'zgarishlar infertilitetga olib kelishi mumkin. Estrogen va progesteron darajalarining muvozanatsizligi, tuxumdonlarda tuxum ishlab chiqarishning to'xtashi va beqarorlikni yuzaga keltirishi mumkin.
- **Menopauza:** Menopauza – bu ayollarda gormonlar darajasining keskin pasayishi bilan bog'liq bo'lib, bu hayz ko'rishning to'xtashi va jinsiy faoliyatdagi o'zgarishlarga olib keladi. Estrogen darajasining pasayishi suyaklar va yurak salomatligiga ta'sir qilishi mumkin.

3. Gormonal Buzilishlarning Sabablari

Gormonal buzilishlarning sabablari turli omillar bilan bog'liq bo'lishi mumkin:

- **Genetik omillar:** Ayollarning oilasida gormonal buzilishlar mavjud bo'lsa, bu holatlarni rivojlanish ehtimoli oshadi.
- **Atrof-muhit omillari:** Kimyoviy moddalar va ekologik omillar, masalan, pestitsidlar, kosmetika mahsulotlari va boshqa kimyoviy moddalar gormonlarni buzishi mumkin.
- **Stress:** Stress gormonlar darajasini o'zgartirib, reproduktiv tizimga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.
- **Ovqatlanish:** To'g'ri ovqatlanmaslik, masalan, yog'li va shakarli ovqatlarni ortiqcha iste'mol qilish gormonlar darajasining muvozanatsizligini keltirib chiqarishi mumkin.

4. Gormonal Buzilishlarni Davolash Usullari

Gormonal buzilishlarni davolashda bir nechta yondoshuvlar mavjud:

- **Gormonlarni muvozanatlash:** Gormonlarni normallashtirish uchun gormon terapiyasi (masalan, estrogen va progesteron preparatlari) qo'llanilishi mumkin.
- **Metformin:** PCOS kabi gormonal buzilishlar uchun insulin qarshiligi davolashda metformin ishlatiladi.
- **Hayz tsiklini boshqarish:** Menstruatsiya tsiklini boshqarish uchun kontraseptivlar va gormonal preparatlar qo'llanilishi mumkin.

- **Jismoniy faollik va diet:** Jismoniy faollik va to'g'ri ovqatlanish gormonlar darajasini normallashtirishda yordam beradi.
- **Psixologik qo'llab-quvvatlash:** Stressni kamaytirish va ruhiy salomatlikni yaxshilash uchun psixoterapiya va stressni boshqarish texnikalari muhim ahamiyatga ega.

Xulosa:

Ayollarda gormonlar reproduktiv tizimning normal faoliyatini ta'minlash uchun zarurdir. Gormonlar darajasining o'zgarishi ko'plab reproduktiv salomatlik muammolariga olib kelishi mumkin, shu jumladan menstruatsiya tsikli buzilishlari, PCOS, infertilitet va menopauza. Gormonal buzilishlarni davolash uchun gormon terapiyasi, insulin qarshiligi davolash, hayz tsiklini boshqarish, to'g'ri ovqatlanish va psixologik qo'llab-quvvatlash kabi usullar mavjud. Ayollarda gormonlar darajasidagi o'zgarishlarni aniqlash va samarali davolash uchun tibbiy yordam olish zarur. Bu maqolada gormonlarning reproduktiv salomatlikka ta'siri va ularni boshqarishning muhim usullari haqida ma'lumot berilgan.

Foydalanilgan adabiyot

1. Даминов Ф. А. и др. Синдром кишечной недостаточности и его коррекция у тяжелообожженных //Журнал Неотложная хирургия им. ИИ Джанелидзе. – 2021. – №. S1. – С. 20-21.
2. Арзиев И. А. и др. Проблемы современной науки и образования //проблемы современной науки и образования Учредители: Олимп. – Т. 2. – С. 57-63.
3. Карабаев Х. К. и др. Изучение частоты и вида сердечнососудистой патологии у обожженных //Журнал Неотложная хирургия им. ИИ Джанелидзе. – 2021. – №. S1. – С. 28-29.

Tilyavova Sitora Amirovna

Saypillayeva Mexribonu Zokir qizi

Majidova Dilxavas Mashrab qizi

Annotatsiya:

Endometriozi – bu ayollarda ko'pincha uchraydigan, reproduktiv tizimga ta'sir qiluvchi va ginekologik salomatlik muammolariga olib keladigan kasallikdir. Ushbu holatda, endometriyal to'qima, ya'ni bachadonning ichki qatlamidan olingan to'qima, bachadon tashqarisida, masalan tuxumdonlar, fallop quvurlari yoki boshqa organlarda joylashadi. Endometriozi belgilari o'zgaruvchan bo'lishi mumkin, ammo eng keng tarqalgan simptomlar orasida og'riqli menstruatsiyalar, og'riq, infertilitet, va boshqa ginekologik muammolar mavjud. Endometriozi aniqlanishi ko'pincha qiyin, chunki simptomlar ba'zan boshqa kasalliklar bilan o'xshash bo'ladi. Davolash usullari bir nechta bo'lib, ularning orasida dori-darmonlar, jarrohlik aralashuvlar va hayot tarzini o'zgartirish kabi yondoshuvlar mavjud. Ushbu maqolada endometriozi belgilari, tashxisi va davolash usullari haqida batafsil ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: Endometriozi, belgilari, tashxis, davolash, menstruatsiya, infertilitet, og'riq, ginekologik kasalliklar.

Kirish:

Endometriozi – bu ayollarda keng tarqalgan va reproduktiv tizimga jiddiy ta'sir ko'rsatadigan kasalliklardan biridir. Bu holat, endometriyal to'qimaning bachadon tashqarisida joylashishi bilan tavsiflanadi. Endometriozi bilan og'riq ayollar ko'plab ginekologik simptomlar va salomatlik muammolari bilan yuzlashishadi, eng keng tarqalganlari – og'riqli menstruatsiyalar, og'riq, infertilitet va boshqa reproduktiv tizim bilan bog'liq holatlar. Endometriozi aniqlanishi ko'pincha qiyin bo'lishi mumkin, chunki uning belgilarini boshqa kasalliklar bilan osonlikcha chalkashtirish mumkin.

Endometriozi sabablari to'liq aniqlanmagan bo'lsa-da, ko'plab ilmiy izlanishlar bu holatni gormonal, immunologik va genetik omillar bilan bog'lashni taklif qiladi. Davolashda esa dori-darmonlar, jarrohlik aralashuvlar va boshqa usullar qo'llaniladi. Bu maqola endometriozi belgilari, tashxisi, sabablarini va davolash usullarini ko'rib chiqadi.

Asosiy qism:

1. Endometriozning Belgilari

Endometriozning belgilari har bir ayolda turlicha bo'lishi mumkin, ammo quyidagi simptomlar eng keng tarqalganlari hisoblanadi:

- **Og'riqli menstruatsiya:** Endometrioz bilan og'rigan ayollarda hayz ko'rish jarayonida og'riq va kuchli spazmlar kuzatiladi. Bu og'riqlar normal hayz og'rig'idan ko'ra ancha kuchliroq va uzoq davom etishi mumkin.
- **Og'riqni jinsiy aloqada sezish:** Endometriozli ayollarda jinsiy aloqada og'riq paydo bo'lishi mumkin. Bu simptom ko'pincha kasallikning ilgari bosqichlarida kuzatiladi.
- **Infertilitet (beqarorlik):** Endometrioz infertilitetning asosiy sabablaridan biri hisoblanadi. Bu holat, tuxumdonlar yoki fallop quvurlaridagi to'qimalarning yallig'lanishi tufayli tuxumning o'zgarishi yoki tuxumdonlarga erishishning qiyinlashishi sababli yuzaga keladi.
- **Uchunchi oylik qon ketishi yoki boshqa qonashlar:** Ba'zi ayollarda oylik qon ketishidan tashqari, boshqa davrlarda ham qon ketishi yoki qonashlar kuzatilishi mumkin.
- **Ichak va siydik tizimi bilan bog'liq og'riqlar:** Endometrioz siydik tizimi va ichaklarga ham ta'sir qilishi mumkin. Ba'zan ayollar ichak va siydik tizimida og'riq, qorin og'rig'i yoki o'zgarishlar sezadilar.

2. Endometriozning Tashxisi

Endometrioz tashxisi klinik baholashga asoslangan bo'lib, ko'pincha tibbiy tarix, simptomlar va tekshiruvlar natijalariga qarab qo'yiladi. Tashxisni aniqlashda quyidagi yondoshuvlar ishlatiladi:

- **Klinik baholash:** Endometriozning asosiy simptomlari, masalan, og'riqli menstruatsiyalar, jinsiy aloqada og'riq va infertilitet mavjud bo'lsa, shifokor tashxis qo'yishda yordam beradi.
- **Pelvik ultratovush:** Ultrasonografiya, ayolning reproduktiv tizimining holatini aniqlashda yordam beradi, ammo bu usul endometriozni to'liq aniqlashga imkon bermaydi.
- **Laproskopiya:** Endometrioz tashxisini tasdiqlashning eng aniq usuli laproskopiya hisoblanadi. Ushbu jarrohlik protsedurasi orqali shifokor

bachadon va boshqa reproduktiv tizim organlaridagi endometriyal to'qimalarni ko'rishi mumkin.

3. Endometrioizning Sabablari

Endometrioizning sabablari hali to'liq tushunilmagan, ammo ba'zi ilmiy izlanishlar ushbu holatni quyidagi omillar bilan bog'laydi:

- **Gormonal omillar:** Estrogen darajasining oshishi endometrioizning rivojlanishiga olib kelishi mumkin. Bu gormonlar endometriyal to'qima o'sishini rag'batlantiradi va kasallikni kuchaytirishi mumkin.
- **Immunologik omillar:** Immun tizimining to'g'ri ishlamasligi endometrioizning rivojlanishiga ta'sir qilishi mumkin. Normal immun tizimi bachadon tashqarisidagi to'qimalarni yo'q qilishda yordam beradi.
- **Genetik omillar:** Ba'zi genetik mutatsiyalar endometrioizga olib kelishi mumkin. Agar ayolning oilasida endometrioiz bo'lsa, bu holatni rivojlanish ehtimoli oshadi.

4. Endometrioizning Davolash Usullari

Endometrioizni davolashning bir nechta usullari mavjud bo'lib, ular ayolning kasallikning og'irligiga va simptomlariga qarab tanlanadi:

- **Dori-darmonlar:** Endometrioizni davolashda dori-darmonlar muhim rol o'ynaydi. Gormonlarni muvozanatlashga yordam beradigan dorilar, masalan, estrogen va progesteron preparatlari, endometrioizning og'riqlarini kamaytirishi mumkin. Analjeziklar va anti-inflamatuar dorilar og'riqni kamaytirishda yordam beradi.
- **Jarrohlik aralashuvlar:** Kasallikning og'ir holatlarida laparoskopik jarrohlik aralashuvi qo'llanilishi mumkin. Bu jarrohlik protsedurasi orqali endometriyal to'qimalar olib tashlanadi.
- **Hayot tarzini o'zgartirish:** Endometrioiz bilan og'rigan ayollar uchun sog'lom turmush tarzini saqlash muhimdir. Muntazam jismoniy faoliyat, to'g'ri ovqatlanish va stressni kamaytirish endometrioizning simptomlarini engillashtirishi mumkin.
- **In-vitro urug'lantirish (IVF):** Endometrioiz tufayli infertilitet muammosi bo'lgan ayollarda IVF davolash usuli qo'llanilishi mumkin.

Xulosa:

Endometrioz ayollarda keng tarqalgan, ammo ko'pincha e'tiborsiz qoladigan reproduktiv salomatlik kasalligidir. Uning belgilariga og'riqli menstruatsiya, jinsiy aloqada og'riq, infertilitet va boshqa simptomlar kiradi. Endometriozning tashxisi ko'pincha qiyin, ammo laproskopiya orqali tasdiqlanishi mumkin. Davolash usullari dori-darmonlar, jarrohlik aralashuvlar va hayot tarzini o'zgartirish kabi ko'plab yondoshuvlarni o'z ichiga oladi. Endometriozni aniqlash va davolash ayollarga sog'lom reproduktiv salomatlikni tiklashga yordam berishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyot

1. Даминов Ф. А. и др. Синдром кишечной недостаточности и его коррекция у тяжелообожженных //Журнал Неотложная хирургия им. ИИ Джанелидзе. – 2021. – №. S1. – С. 20-21.
2. Арзиев И. А. и др. Проблемы современной науки и образования //проблемы современной науки и образования Учредители: Олимп. – Т. 2. – С. 57-63.
3. Карабаев Х. К. и др. Изучение частоты и вида сердечнососудистой патологии у обожженных //Журнал Неотложная хирургия им. ИИ Джанелидзе. – 2021. – №. S1. – С. 28-29.

Tilyavova Sitora Amirovna

Nagmatov Shamshod

Rustamova Umida Axmadjon qizi

Annotatsiya:

Miyomalar — bu bachadonning muskullaridan kelib chiqqan benign o'smalar bo'lib, ayollarda keng tarqalgan ginekologik kasalliklardan biridir. Ular ko'pincha simptomsiz bo'lib, ba'zi hollarda esa og'riq, ko'proq qon ketishi, va reproduktiv salomatlikka ta'sir ko'rsatishi mumkin. Miyomalar o'zining o'lchami, joylashuvi va o'sish xususiyatlariga qarab turli xil belgilarga ega bo'lishi mumkin. Ularning ta'siri ayollarning hayot sifatiga, fertilitetiga va umumiy sog'lig'iga sezilarli darajada ta'sir qilishi mumkin. Ushbu maqolada miyomalar, ularning belgilari, diagnostikasi va davolash usullari, shuningdek, ular ayollarning sog'lig'iga qanday ta'sir qilishini ko'rib chiqamiz. Miyomalar bilan og'rigan ayollarni davolashda individual yondoshuvlar talab etiladi, chunki ularning holati va simptomlari har xil bo'lishi mumkin.

Kalit so'zlar: Miyomalar, benign o'smalar, bachadon, ginekologik kasalliklar, reproduktiv sog'liq, diagnostika, davolash, fertilitet.

Kirish:

Miyomalar ayollar orasida eng keng tarqalgan ginekologik o'smalar bo'lib, odatda bachadonning mushaklaridan kelib chiqadi. Bu o'smalar benign (yaxshi sifatli) bo'lib, o'zgarishlarga va ba'zi holatlarda sog'liqni xavf ostiga qo'yishga olib kelishi mumkin. Miyomalar ko'pincha belgilersiz bo'lishi mumkin, shuningdek, ba'zi ayollarda og'riq, qon ketishi, menstruatsiya bilan bog'liq muammolar va infertilitet (beqarorlik) kabi simptomlar paydo bo'lishi mumkin.

Miyomalar bachadonning turli qismlarida joylashishi mumkin, masalan, uning ichki qismida (submukozal), mushaklarda (interstitsial) yoki tashqi qismida (serozal). Ular o'lchami bo'yicha ham farq qiladi va ba'zida juda kichik bo'lishi mumkin, ba'zan esa katta hajmgacha o'sishi mumkin. Miyomalar ayollarda reproduktiv salomatlikka, jumladan, beqarorlikka, homiladorlikka erishishning qiyinlashishiga va bachadonning holatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ushbu maqola miyomalar haqida umumiy tushuncha berib, ularning ayollarning sog'lig'iga qanday ta'sir qilishini tahlil qiladi.

Asosiy qism:

1. Miyomalar va Ularning Belgilari

Miyomalar ko'pincha belgilersiz bo'ladi, ammo ba'zi hollarda quyidagi simptomlar kuzatiladi:

- Og'riq va noqulaylik: Miyomalar bachadonning o'sishiga olib kelib, qorin yoki belda og'riq, yallig'lanish yoki noqulaylikni keltirib chiqarishi mumkin.
- Ko'p qon ketishi va qonash: Miyomalar, ayniqsa submukozal miyomalar (bachadon ichki qismida joylashgan) o'sganida, menstruatsiya davrida ko'proq qon ketishini yoki ortiqcha qonashni keltirib chiqarishi mumkin. Bu holat ayollarni anemiya (qon kamligi) kabi muammolarga olib kelishi mumkin.
- Menstruatsiya davridagi o'zgarishlar: Miyomalar ba'zan menstruatsiya davrini uzaytiradi, tartibsizligini keltirib chiqaradi yoki qisqa muddatda kuchli qon ketishini olib keladi.
- Reproduktiv salomatlikdagi muammolar: Miyomalar homiladorlikka erishishni qiyinlashtirishi mumkin. Ayrim miyomalar tuxumdonlar yoki fallop quvurlarining normal ishlashiga to'sqinlik qilishi, shuningdek, bachadonni o'zgarishlarga olib kelishi mumkin.
- Qorin kattalashishi yoki siqilishi: Miyomalar katta bo'lganida, ular qorin bo'shlig'ida sezilarli kattalashish va boshqa organlarga bosim o'tkazish mumkin.

2. Miyomalar Tashxisi

Miyomalar tashxisi ko'pincha klinik baholash, ultratovush tekshiruvi va boshqa diagnostik testlarga asoslanadi. Miyomalar tashxisini aniqlash uchun quyidagi usullar qo'llaniladi:

- Pelvik ultratovush: Miyomalarni aniqlashda pelvik ultratovush eng samarali va eng keng tarqalgan usul hisoblanadi. Ushbu usul orqali shifokor bachadon va uning atrofidagi tuzilmalarni ko'rib chiqishi mumkin.
- MRI (Magnetik Rezonans Tomografiya): Miyomalar va ularning o'lchamlarini aniqlashda MRI ishlatilishi mumkin. Bu usul ko'proq miyomalar joylashuvi va ularning strukturasini batafsil o'rganish uchun ishlatiladi.

- Histeroskopiya: Bachadonni tekshirish usuli bo'lib, endoskopik kameralar orqali bachadon ichki qismi ko'rib chiqiladi. Bu usul miyomalar, ayniqsa submukozal miyomalar uchun samarali hisoblanadi.
- Laproskopiya: Jarrohlik usul bo'lib, miyomalarni tashxislash yoki davolash uchun qo'llanilishi mumkin.

3. Miyomalar va Ayollarning Sog'lig'iga Ta'siri

Miyomalar ayollarning sog'lig'iga bir qator salbiy ta'sirlar ko'rsatishi mumkin:

- Fertilitetsiz: Miyomalar homiladorlikka erishishni qiyinlashtirishi yoki homiladorlikni xavf ostiga qo'yishi mumkin. Bu holat ayollarda beqarorlikni keltirib chiqaradi.
- Bachadonni olib tashlash: Agar miyomalar juda katta bo'lsa yoki boshqa davolash usullari samarali bo'lmasa, ba'zi holatlarda bachadonni olib tashlash zarur bo'lishi mumkin.
- Pishgan miyomalar va reproduktiv tizimdagi o'zgarishlar: Katta hajmdagi miyomalar bachadonning shaklini va holatini o'zgartirishi mumkin. Bu holat ayollarning reproduktiv tizimiga, homiladorlikka va mehnatga ta'sir qilishi mumkin.

4. Miyomalarni Davolash Usullari

Miyomalarni davolashda bir nechta usullar mavjud, ularning har biri ayolning holatiga va simptomlariga qarab tanlanadi:

- Dori-darmonlar: Miyomalar kichik o'lchamdagi va simptomlari oson bo'lgan ayollar uchun dori-darmonlar yordamida davolash mumkin. Gormonlarni nazorat qiluvchi dori-darmonlar, masalan, oral kontratseptivlar va gonadotropinlarni inhibe qiluvchi dori-darmonlar miyomalar o'sishini kamaytirishi mumkin.
- Jarrohlik davolash: Agar miyomalar katta bo'lsa yoki dori-darmonlar yordam bermasa, jarrohlik davolash usullari qo'llaniladi. Laparoskopiya, histerektomiya (bachadonni olib tashlash) va miomektomiya (miyomalarni olib tashlash) kabi jarrohlik usullaridan foydalaniladi.
- Hayot tarzini o'zgartirish: Miyomalar bilan og'rigan ayollar uchun sog'lom turmush tarzini saqlash muhimdir. To'g'ri ovqatlanish, muntazam jismoniy

faoliyat va stressni kamaytirish miyomalarni boshqarishga yordam berishi mumkin.

Xulosa:

Miyomalar ayollarda keng tarqalgan ginekologik kasalliklardan bo'lib, reproduktiv salomatlikka jiddiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ularning belgilari ko'pincha og'riq, ko'proq qon ketishi, va fertilitet bilan bog'liq muammolarni o'z ichiga oladi. Miyomalarni tashxislash va davolashda bir nechta yondoshuvlar mavjud, jumladan, dori-darmonlar, jarrohlik aralashuvlar va hayot tarzini o'zgartirish. Miyomalar bilan og'riq ayollar uchun individual yondoshuv talab etiladi, chunki har bir holat o'ziga xosdir.

Foydalanilgan adabiyot

1. Даминов Ф. А. и др. Синдром кишечной недостаточности и его коррекция у тяжелообожженных //Журнал Неотложная хирургия им. ИИ Джанелидзе. – 2021. – №. S1. – С. 20-21.
2. Арзиев И. А. и др. Проблемы современной науки и образования //проблемы современной науки и образования Учредители: Олимп. – Т. 2. – С. 57-63.
3. Карабаев Х. К. и др. Изучение частоты и вида сердечнососудистой патологии у обожженных //Журнал Неотложная хирургия им. ИИ Джанелидзе. – 2021. – №. S1. – С. 28-29.

TASHQI GENITAL ENDOMETRIOZ

Ataeva Farzona Nuriddinovna

Raxmonova Aziza Shodyar qizi

Tashqi genital endometriozi: sabablari, belgilari, tashxisi va davolash usullari

Endometriozi – bu bachadon ichki qavatini tashkil etuvchi endometrium to'qimalarining bachadondan tashqarida o'sishi bilan xarakterlanadigan kasallik. Bu to'qimalar ko'pincha qorin bo'shlig'i, tuxumdonlar, fallop naychalari va ichaklarda joylashadi, ammo kamdan kam hollarda tashqi jinsiy a'zolarida ham paydo bo'lishi mumkin. Tashqi genital endometriozi – bu endometriozi ning nisbatan kam uchraydigan shakli bo'lib, vulva, qin, chov sohasidagi teri va perineumda (oraliq) rivojlanadi. Ushbu maqolada tashqi genital endometriozi ning sabablari, belgilari, tashxisi va davolash usullari haqida batafsil ma'lumot beriladi.

Sabablari

Tashqi genital endometriozi ning aniq sabablari to'liq tushunilmagan, ammo bir nechta nazariyalar mavjud:

Retrograd hayz ko'rish: Ushbu nazariyaga ko'ra, hayz paytida endometrium to'qimalarining bir qismi fallop naychalari orqali qorin bo'shlig'iga oqib o'tadi va u yerda implantatsiya qilinib, o'sishni boshlaydi. Ba'zida bu to'qimalar tashqi jinsiy a'zolariga ham yetib borishi mumkin.

Limfa yoki qon tomirlari orqali tarqalish: Endometrium hujayralari limfa yoki qon tomirlari orqali boshqa joylarga, shu jumladan tashqi jinsiy a'zolariga tarqalishi mumkin.

To'qimalarning metaplaziyasi: Ushbu nazariya ba'zi hujayralar boshqa turdagi hujayralarga aylanishi mumkinligini, masalan, qorin bo'shlig'idagi hujayralar endometrium hujayralariga aylanishi mumkinligini taklif qiladi.

Immun tizimining buzilishi: Immun tizimining normal faoliyati endometrium to'qimalarining bachadondan tashqarida o'sishiga yo'l qo'ymaslikdir. Immun tizimining buzilishi bu to'qimalarning o'sishiga imkon berishi mumkin.

Genetik omillar: Endometriozi bilan kasallangan ayollarning oilasida ushbu kasallik bilan og'rigan boshqa ayollar bo'lish ehtimoli yuqori, bu genetik moyillik mavjudligini ko'rsatadi.

Xavf omillari

Tashqi genital endometrioizning rivojlanish xavfini oshiradigan ba'zi omillar:

Oilada endometrioiz bilan kasallanganlar borligi

Erta hayz ko'rish (11 yoshgacha)

Qisqa hayz davrlari (27 kundan kam)

Og'ir va uzoq davom etadigan hayz ko'rish

Farzand ko'rmaganlik

Bachadon anomaliyalari

Belgilari

Tashqi genital endometrioiz belgilari odamdan odamga farq qilishi mumkin. Ba'zi ayollarda hech qanday alomatlar bo'lmasligi mumkin, boshqalari esa og'ir simptomlarni boshdan kechirishi mumkin. Eng keng tarqalgan belgilarga quyidagilar kiradi:

Og'riq: Bu endometrioizning asosiy belgisidir. Og'riq hayz paytida kuchayishi mumkin va jinsiy aloqa, hojatga borish yoki oddiy kundalik faoliyat bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Og'riq doimiy yoki vaqti-vaqti bilan bo'lishi mumkin va u keskin, sanchiqli yoki zerikarli bo'lishi mumkin.

Shish va noziklik: Tashqi jinsiy a'zolarida shish va noziklik paydo bo'lishi mumkin, ayniqsa hayz paytida.

Qon ketishi yoki dog'lanish: Hayz davrlarining orasida yoki jinsiy aloqadan keyin qon ketishi yoki dog'lanish kuzatilishi mumkin.

Dispareuniya (og'riqli jinsiy aloqa): Endometrioiz tashqi jinsiy a'zolarida joylashgan bo'lsa, jinsiy aloqa paytida og'riq paydo bo'lishi mumkin.

Beshiklar yoki tugunlar: Tashqi jinsiy a'zolarida teri ostida seziladigan beshiklar yoki tugunlar paydo bo'lishi mumkin. Ular teginishga nozik bo'lishi mumkin.

Sikl bilan bog'liq alomatlar: Ba'zi ayollarda hayz davri bilan bog'liq alomatlar, masalan, charchoq, ko'ngil aynishi, ich qotishi yoki diareya kuzatilishi mumkin.

Bepushlik: Ba'zi hollarda, tashqi genital endometrioiz bepushlikka olib kelishi mumkin, ammo bu kam uchraydi.

Tashxis

Tashqi genital endometriozni tashxislash qiyin bo'lishi mumkin, chunki uning belgilari boshqa kasalliklarga o'xshash bo'lishi mumkin. Tashxis qo'yish uchun shifokor quyidagi usullardan foydalanishi mumkin:

- Tibbiy ko'rik va anamnez: Shifokor sizning tibbiy tarixingizni so'raydi va jismoni

Foydalanilgan adabiyot

1. Даминов Ф. А. и др. Синдром кишечной недостаточности и его коррекция у тяжелообожженных //Журнал Неотложная хирургия им. ИИ Джанелидзе. – 2021. – №. S1. – С. 20-21.
2. Арзиев И. А. и др. Проблемы современной науки и образования //проблемы современной науки и образования Учредители: Олимп. – Т. 2. – С. 57-63.
3. Карабаев Х. К. и др. Изучение частоты и вида сердечнососудистой патологии у обожженных //Журнал Неотложная хирургия им. ИИ Джанелидзе. – 2021. – №. S1. – С. 28-29.

Tilyavova Sitora Amirovna

Nagmatov Shamshod

Rustamova Umida Axmadjon qizi

Annotatsiya:

Miyomalar — bu bachadonning muskullaridan kelib chiqqan benign o'smalar bo'lib, ayollarda keng tarqalgan ginekologik kasalliklardan biridir. Ular ko'pincha simptomsiz bo'lib, ba'zi hollarda esa og'riq, ko'proq qon ketishi, va reproduktiv salomatlikka ta'sir ko'rsatishi mumkin. Miyomalar o'zining o'lchami, joylashuvi va o'sish xususiyatlariga qarab turli xil belgilarga ega bo'lishi mumkin. Ularning ta'siri ayollarning hayot sifatiga, fertilitetiga va umumiy sog'lig'iga sezilarli darajada ta'sir qilishi mumkin. Ushbu maqolada miyomalar, ularning belgilari, diagnostikasi va davolash usullari, shuningdek, ular ayollarning sog'lig'iga qanday ta'sir qilishini ko'rib chiqamiz. Miyomalar bilan og'rigan ayollarni davolashda individual yondoshuvlar talab etiladi, chunki ularning holati va simptomlari har xil bo'lishi mumkin.

Kalit so'zlar: Miyomalar, benign o'smalar, bachadon, ginekologik kasalliklar, reproduktiv sog'liq, diagnostika, davolash, fertilitet.

Kirish:

Miyomalar ayollar orasida eng keng tarqalgan ginekologik o'smalar bo'lib, odatda bachadonning mushaklaridan kelib chiqadi. Bu o'smalar benign (yaxshi sifatli) bo'lib, o'zgarishlarga va ba'zi holatlarda sog'liqni xavf ostiga qo'yishga olib kelishi mumkin. Miyomalar ko'pincha belgilersiz bo'lishi mumkin, shuningdek, ba'zi ayollarda og'riq, qon ketishi, menstruatsiya bilan bog'liq muammolar va infertilitet (beqarorlik) kabi simptomlar paydo bo'lishi mumkin.

Miyomalar bachadonning turli qismlarida joylashishi mumkin, masalan, uning ichki qismida (submukozal), mushaklarda (interstitsial) yoki tashqi qismida (serozal). Ular o'lchami bo'yicha ham farq qiladi va ba'zida juda kichik bo'lishi mumkin, ba'zan esa katta hajmgacha o'sishi mumkin. Miyomalar ayollarda reproduktiv salomatlikka, jumladan, beqarorlikka, homiladorlikka erishishning qiyinlashishiga va bachadonning holatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ushbu maqola miyomalar haqida umumiy tushuncha berib, ularning ayollarning sog'lig'iga qanday ta'sir qilishini tahlil qiladi.

Asosiy qism:

1. Miyomalar va Ularning Belgilari

Miyomalar ko'pincha belgilersiz bo'ladi, ammo ba'zi hollarda quyidagi simptomlar kuzatiladi:

- Og'riq va noqulaylik: Miyomalar bachadonning o'sishiga olib kelib, qorin yoki belda og'riq, yallig'lanish yoki noqulaylikni keltirib chiqarishi mumkin.
- Ko'p qon ketishi va qonash: Miyomalar, ayniqsa submukozal miyomalar (bachadon ichki qismida joylashgan) o'sganida, menstruatsiya davrida ko'proq qon ketishini yoki ortiqcha qonashni keltirib chiqarishi mumkin. Bu holat ayollarni anemiya (qon kamligi) kabi muammolarga olib kelishi mumkin.
- Menstruatsiya davridagi o'zgarishlar: Miyomalar ba'zan menstruatsiya davrini uzaytiradi, tartibsizligini keltirib chiqaradi yoki qisqa muddatda kuchli qon ketishini olib keladi.
- Reproduktiv salomatlikdagi muammolar: Miyomalar homiladorlikka erishishni qiyinlashtirishi mumkin. Ayrim miyomalar tuxumdonlar yoki fallop quvurlarining normal ishlashiga to'sqinlik qilishi, shuningdek, bachadonni o'zgarishlarga olib kelishi mumkin.
- Qorin kattalashishi yoki siqilishi: Miyomalar katta bo'lganida, ular qorin bo'shlig'ida sezilarli kattalashish va boshqa organlarga bosim o'tkazish mumkin.

2. Miyomalar Tashxisi

Miyomalar tashxisi ko'pincha klinik baholash, ultratovush tekshiruvi va boshqa diagnostik testlarga asoslanadi. Miyomalar tashxisini aniqlash uchun quyidagi usullar qo'llaniladi:

- Pelvik ultratovush: Miyomalarni aniqlashda pelvik ultratovush eng samarali va eng keng tarqalgan usul hisoblanadi. Ushbu usul orqali shifokor bachadon va uning atrofidagi tuzilmalarni ko'rib chiqishi mumkin.
- MRI (Magnetik Rezonans Tomografiya): Miyomalar va ularning o'lchamlarini aniqlashda MRI ishlatilishi mumkin. Bu usul ko'proq miyomalar joylashuvi va ularning strukturasini batafsil o'rganish uchun ishlatiladi.

- Histeroskopiya: Bachadonni tekshirish usuli bo'lib, endoskopik kameralar orqali bachadon ichki qismi ko'rib chiqiladi. Bu usul miyomalar, ayniqsa submukozal miyomalar uchun samarali hisoblanadi.
- Laproskopiya: Jarrohlik usul bo'lib, miyomalarni tashxislash yoki davolash uchun qo'llanilishi mumkin.

3. Miyomalar va Ayollarning Sog'lig'iga Ta'siri

Miyomalar ayollarning sog'lig'iga bir qator salbiy ta'sirlar ko'rsatishi mumkin:

- Fertilitetsiz: Miyomalar homiladorlikka erishishni qiyinlashtirishi yoki homiladorlikni xavf ostiga qo'yishi mumkin. Bu holat ayollarda beqarorlikni keltirib chiqaradi.
- Bachadonni olib tashlash: Agar miyomalar juda katta bo'lsa yoki boshqa davolash usullari samarali bo'lmasa, ba'zi holatlarda bachadonni olib tashlash zarur bo'lishi mumkin.
- Pishgan miyomalar va reproduktiv tizimdagi o'zgarishlar: Katta hajmdagi miyomalar bachadonning shaklini va holatini o'zgartirishi mumkin. Bu holat ayollarning reproduktiv tizimiga, homiladorlikka va mehnatga ta'sir qilishi mumkin.

4. Miyomalarni Davolash Usullari

Miyomalarni davolashda bir nechta usullar mavjud, ularning har biri ayolning holatiga va simptomlariga qarab tanlanadi:

- Dori-darmonlar: Miyomalar kichik o'lchamdagi va simptomlari oson bo'lgan ayollar uchun dori-darmonlar yordamida davolash mumkin. Gormonlarni nazorat qiluvchi dori-darmonlar, masalan, oral kontratseptivlar va gonadotropinlarni inhibe qiluvchi dori-darmonlar miyomalar o'sishini kamaytirishi mumkin.
- Jarrohlik davolash: Agar miyomalar katta bo'lsa yoki dori-darmonlar yordam bermasa, jarrohlik davolash usullari qo'llaniladi. Laparoskopiya, histerektomiya (bachadonni olib tashlash) va miomektomiya (miyomalarni olib tashlash) kabi jarrohlik usullaridan foydalaniladi.
- Hayot tarzini o'zgartirish: Miyomalar bilan og'rigan ayollar uchun sog'lom turmush tarzini saqlash muhimdir. To'g'ri ovqatlanish, muntazam jismoniy

faoliyat va stressni kamaytirish miyomalarni boshqarishga yordam berishi mumkin.

Xulosa:

Miyomalar ayollarda keng tarqalgan ginekologik kasalliklardan bo'lib, reproduktiv salomatlikka jiddiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ularning belgilari ko'pincha og'riq, ko'proq qon ketishi, va fertilitet bilan bog'liq muammolarni o'z ichiga oladi. Miyomalarni tashxislash va davolashda bir nechta yondoshuvlar mavjud, jumladan, dori-darmonlar, jarrohlik aralashuvlar va hayot tarzini o'zgartirish. Miyomalar bilan og'riq ayollar uchun individual yondoshuv talab etiladi, chunki har bir holat o'ziga xosdir.

Foydalanilgan adabiyot

- 1.Даминов Ф. А. и др. Синдром кишечной недостаточности и его коррекция у тяжелообожженных //Журнал Неотложная хирургия им. ИИ Джанелидзе. – 2021. – №. S1. – С. 20-21.
- 2.Арзиев И. А. и др. Проблемы современной науки и образования //проблемы современной науки и образования Учредители: Олимп. – Т. 2. – С. 57-63.
- 3.Карабаев Х. К. и др. Изучение частоты и вида сердечнососудистой патологии у обожженных //Журнал Неотложная хирургия им. ИИ Джанелидзе. – 2021. – №. S1. – С. 28-29.

AYOLLARDA JINSIY YO'L BILAN O'TADIGAN KASALLIKLAR (JYO'K) VA ULARNING OLDINI OLISH

Tilyavova Sitora Amirovna

Eshmamatova Zarina Ilxomjon qizi

Turayeva Azizaxon Komilovna

Annotatsiya:

Jinsiy yo'l bilan o'tadigan kasalliklar (JYO'K) dunyo bo'ylab keng tarqalgan va jiddiy sog'liq muammolariga olib kelishi mumkin. Ayollar orasida JYO'K, xususan, gonoreya, sifilis, chlamidiya, genitaliya herpes va VAGI (vaginal infeksiyalar) kabi kasalliklar ko'plab sog'liq muammolariga olib keladi. Ushbu kasalliklar ba'zida simptomlarsiz rivojlanadi va agar vaqtida tashxis qo'yilmasa, ayollarda reproduktiv sog'liq, homiladorlik va umumiy salomatlikka katta zarar yetkazishi mumkin. Maqolada ayollarda jinsiy yo'l bilan o'tadigan kasalliklarning sabablari, belgilari, tashxisi va davolash usullari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, JYO'K'ning oldini olish, xavfsiz jinsiy aloqani ta'minlash va profilaktik chora-tadbirlar haqida ham so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Jinsiy yo'l bilan o'tadigan kasalliklar, reproduktiv salomatlik, profilaktika, xavfsiz jinsiy aloqa, gonoreya, sifilis, chlamidiya, herpes, vaginal infeksiyalar.

Kirish:

Jinsiy yo'l bilan o'tadigan kasalliklar (JYO'K) – bu jinsiy aloqa orqali odamdan odamga o'tadigan infeksiyalarni anglatadi. Bu kasalliklar har qanday yoshdagi ayollarda uchrashi mumkin va ular sog'liqni sezilarli darajada xavf ostiga qo'yishi mumkin. JYO'K'lar ba'zan noaniq yoki simptomlarsiz bo'lishi mumkin, bu esa ularni o'z vaqtida aniqlashni qiyinlashtiradi. Biroq, ularni davolash va oldini olish juda muhimdir, chunki ular reproduktiv tizimga jiddiy zarar yetkazishi, infertilitet (beqarorlik), homiladorlik va boshqa sog'liq muammolarini keltirib chiqarishi mumkin.

Ayollarda JYO'K'ning keng tarqalgan turlari, jumladan gonoreya, sifilis, chlamidiya, genital herpes va boshqa vaginal infeksiyalarni tahlil qilish, ularning oldini olish va davolash usullarini ko'rib chiqish juda muhimdir. Bu maqola,

JYO'K'lar haqida umumiy tushuncha, ularning belgilari, diagnostikasi, davolash usullari va oldini olish choralari haqida to'liq ma'lumot beradi.

Asosiy qism:

1. Jinsiy Yo'l Bilan O'tadigan Kasalliklarning Turlari

JYO'K'lar bir nechta turga bo'linadi, ular orasida eng keng tarqalganlari quyidagilar:

- **Gonoreya:** Gonoreya – bu *Neisseria gonorrhoeae* bakteriyasi tufayli yuzaga keladigan jinsiy yo'l bilan o'tadigan kasallikdir. Ayollarda bu kasallik asosan bachadon, tuba va bachadon bo'yni infektsiyasiga olib kelishi mumkin. Simptomlar orasida og'riqli siyish, ko'proq qon ketishi, og'riqli jinsiy aloqalar va past qorin og'rig'i mavjud.
- **Sifilis:** Sifilis – bu *Treponema pallidum* bakteriyasi tomonidan keltirib chiqarilgan jinsiy yo'l bilan o'tadigan kasallikdir. Kasallikning birinchi bosqichida og'riqsiz yara paydo bo'ladi, ammo davolash qilinmasa, u keyinchalik jiddiy asoratlar keltirib chiqarishi mumkin, jumladan, yurak va asab tizimi muammolari.
- **Chlamidiya:** Chlamidiya – bu *Chlamydia trachomatis* bakteriyasi tufayli yuzaga keladigan jinsiy yo'l bilan o'tadigan infeksiya bo'lib, ko'pincha simptomlarsiz bo'ladi. Chlamidiya ayollarda reproduktiv tizimga zarar yetkazishi, tug'ilishdagi muammolarni keltirib chiqarishi va beqarorlikka olib kelishi mumkin.
- **Genital Herpes:** Genital herpes – bu herpes simplex virusi (HSV) tomonidan keltirib chiqariladi. U og'riqli teri yaralari va jinsiy organlarda qichishish, yonish kabi simptomlarni keltirib chiqaradi. Genital herpesning sababi bo'lgan virusni davolashning samarali usullari mavjud bo'lsa-da, u butunlay yo'qolishi mumkin emas.
- **Vaginal Infeksiyalar:** Ayollarda vaginal infeksiyalar, masalan, kandida va bakterial vaginoz kabi infeksiyalar ham jinsiy yo'l bilan o'tadigan kasalliklar ro'yxatiga kiradi. Ushbu kasalliklar asosan vaginal oqindi, noqulaylik va ichki qichishish keltirib chiqaradi.

2. Jinsiy Yo'l Bilan O'tadigan Kasalliklarning Belgilari

Jinsiy yo'l bilan o'tadigan kasalliklarning ba'zi belgilari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- **Og'riq va yonish:** Jinsiy aloqadan keyin yoki siyish vaqtida og'riq va yonish his qilinishi mumkin.
- **Ko'proq qon ketishi:** Vaginal qonash yoki ko'proq qon ketishi JYO'K'larning belgilari bo'lishi mumkin, ayniqsa gonoreya yoki chlamidiya kasalliklarida.
- **Qichishish va yallig'lanish:** Jinsiy organlarda qichishish, shishish yoki qizil rangli dog'lar paydo bo'lishi mumkin.
- **Vaginal oqindi:** Oddiydan ko'ra ko'proq yoki yoqimsiz hidli vaginal oqindi bo'lishi mumkin.
- **Badan terisida yara yoki pufakchalar:** Genital herpesda terida pufakchalar va yaralar paydo bo'lishi mumkin.

3. Jinsiy Yo'l Bilan O'tadigan Kasalliklarning Tashxisi

JYO'K'larni aniqlash uchun quyidagi usullar qo'llaniladi:

- **Klinik tekshiruv:** Ginekolog tomonidan o'tkaziladigan umumiy tekshiruv va ko'rsatilgan simptomlar asosida tashxis qo'yiladi.
- **Laboratoriya tekshiruvlari:** Urin, qon, yoki vaginal namunalardan olingan laboratoriya testlari orqali kasalliklar aniqlanishi mumkin.
- **PCR testi:** Polymeraza zanjiri reaksiyasi (PCR) orqali viruslar yoki bakteriyalarning mavjudligini aniqlash mumkin.

4. Jinsiy Yo'l Bilan O'tadigan Kasalliklarning Davolash Usullari

JYO'K'larni davolashda bir nechta usullar mavjud:

- **Antibiotiklar:** Gonoreya, sifilis va chlamidiya kabi bakterial infeksiyalar antibiotiklar yordamida davolanadi.
- **Antiviral dori-darmonlar:** Genital herpes va boshqa virusli kasalliklarni davolash uchun antiviral dori-darmonlar qo'llaniladi.
- **Krem va ma'lumotlar:** Vaginal infeksiyalarni davolash uchun antifungal krem yoki antibiotik ma'lumotlar ishlatiladi.

5. Jinsiy Yo'l Bilan O'tadigan Kasalliklarning Oldini Olish

Jinsiy yo'l bilan o'tadigan kasalliklardan saqlanish uchun quyidagi profilaktik choralarga rioya qilish zarur:

- **Xavfsiz jinsiy aloqa:** Prezervativlardan foydalanish, jinsiy aloqada himoya qilish va bir nechta sherik bilan jinsiy aloqa qilishdan saqlanish.

- **Regulyar skrining va tekshiruvlar:** Ayollarni muntazam ravishda jinsiy yo'l bilan o'tadigan kasalliklar uchun tekshirish.
- **Vaksinatsiya:** HPV (human papillomavirus) va boshqa ba'zi jinsiy yo'l bilan o'tadigan infeksiyalarni oldini olish uchun vaksinatsiya qilish.

Xulosa:

Jinsiy yo'l bilan o'tadigan kasalliklar ayollarda keng tarqalgan va jiddiy sog'liq muammolariga olib kelishi mumkin. Bu kasalliklar ba'zida simptomlarsiz rivojlanishi mumkin, shuning uchun ularni o'z vaqtida aniqlash va davolash juda muhimdir. Xavfsiz jinsiy aloqa, muntazam tekshiruvlar va profilaktik choralar orqali JYO'K'larning oldini olish mumkin. Shuningdek, JYO'K'lar davolanishi mumkin, ammo ular ayollarning reproduktiv salomatligiga katta zarar yetkazishi mumkin, shuning uchun ularga qarshi kurashishda etarli ehtiyotkorlik va ma'lumotli yondoshuv zarur.

Foydalanilgan adabiyot

1. Даминов Ф. А. и др. Синдром кишечной недостаточности и его коррекция у тяжелообожженных //Журнал Неотложная хирургия им. ИИ Джанелидзе. – 2021. – №. S1. – С. 20-21.
2. Арзиев И. А. и др. Проблемы современной науки и образования //проблемы современной науки и образования Учредители: Олимп. – Т. 2. – С. 57-63.
3. Карабаев Х. К. и др. Изучение частоты и вида сердечнососудистой патологии у обожженных //Журнал Неотложная хирургия им. ИИ Джанелидзе. – 2021. – №. S1. – С. 28-29.

MENOPAUZA VA UNING FIZIOLOGIK O'ZGARISHLARI

Tilyavova Sitora Amirovna

Amonova Nozima

Juraeva Parizod

Annotatsiya:

Menopauza, ayollarda reproduktiv tizimning tabiiy o'zgarishlaridan biridir. Bu davr, ayolning hayotining bir qismida aylanishi va reproduktiv salomatlikdagi o'zgarishlar bilan bog'liq muhim biologik jarayonlardir. Menopauza davrida estrogen va progesteron gormonlarining darajasi pasayadi, bu esa ayollarda bir qator fiziologik o'zgarishlarni keltirib chiqaradi. Ushbu maqolada menopauza va uning fiziologik o'zgarishlari, shu jumladan, gormonlarning o'zgarishi, isitma toshqinlari, ruhiy holatdagi o'zgarishlar va boshqa jismoniy o'zgarishlar, shuningdek, ularning salomatlikka ta'siri haqida so'z yuritiladi. Maqolada menopauza davrining belgilari, tashxisi, davolash usullari va bu jarayonni engillashtirish uchun ko'rsatiladigan choralar ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Menopauza, fiziologik o'zgarishlar, gormonlar, estrogen, progesteron, isitma toshqinlari, ruhiy holat, davolash, salomatlik.

Kirish:

Menopauza, ayollarni biologik jihatdan reproduktiv qobiliyatini yo'qotishi bilan bog'liq bo'lgan davrni ifodalaydi. Odatda, bu davr 45-55 yosh orasida boshlanadi, ammo bu har bir ayol uchun alohida bo'lishi mumkin. Menopauza o'ziga xos fiziologik va gormonal o'zgarishlar bilan bog'liq bo'lib, bu jarayon ayolning hayotining yangi bosqichiga kirishini anglatadi. Menopauza boshlanishi bilan ayollarda ovulyatsiya to'xtaydi va menstruatsiya sikli tugaydi, bu esa reproduktiv salomatlikdagi katta o'zgarishni anglatadi.

Menopauza jarayonida, ayniqsa, estrogen va progesteron kabi asosiy gormonlarning darajasi pasayadi. Bu o'zgarishlar ayollarning umumiy sog'lig'iga, jumladan, yurak-qon tomir tizimiga, suyaklar holatiga, ovqat hazm qilish tizimiga va ruhiy holatiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Menopauza belgilari individual darajada farq qiladi va ba'zi ayollar bu davrni nisbatan yengil o'tkazsa, boshqalari ko'proq og'ir simptomlar bilan yuzlashishi mumkin. Maqolada menopauza va uning fiziologik

o'zgarishlari haqida batafsil ma'lumot beriladi va bu jarayonning ayollarning salomatligiga ta'sirini ko'rib chiqish imkonini yaratadi.

Asosiy qism:

1. Menopauza va Gormonlar

Menopauza asosan ayollarda estrogen va progesteron gormonlarining darajasining pasayishi bilan bog'liqdir. Estrogen reproduktiv tizim va jinsiy tizimning ko'plab funktsiyalarini boshqarishda muhim rol o'ynaydi, shuningdek, boshqa fiziologik jarayonlarga, jumladan, suyaklarning mustahkamligi, terining elastikligi va yurak salomatligiga ta'sir qiladi.

Menopauza boshlanishi bilan ovulyatsiya to'xtaydi va menstruatsiya sikli tugaydi. Gormonlarning darajasi pasayadi, bu esa isitma toshqinlari, terlash, bosh og'rig'i, uyqusizlik va ruhiy o'zgarishlarga olib keladi. Estrogen darajasining pasayishi osteoporoz (suyaklarning siqilishi va yorilishi) xavfini oshiradi, chunki estrogen suyaklarni himoya qilishda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, estrogenning kamayishi yurak kasalliklari xavfini ham oshiradi.

2. Menopauza Belgilari va Fiziologik O'zgarishlar

Menopauza davrida yuzaga keladigan eng keng tarqalgan fiziologik o'zgarishlar quyidagilardan iborat:

- **Isitma Toshqinlari va Terlash:** Isitma toshqinlari va kechasi terlash menopauza davrining eng keng tarqalgan belgilaridan biridir. Bu simptomlar estrogenning pasayishi bilan bog'liq bo'lib, odatda bir necha daqiqa davom etadi va tana haroratining ko'tarilishiga olib keladi.
- **Uyqusizlik:** Menopauza bilan bog'liq gormonal o'zgarishlar uyquning sifatini pasaytirishi mumkin. Bu ayollarda uyqusizlikni keltirib chiqaradi va umumiy holatni yomonlashtiradi.
- **Ruhiy O'zgarishlar:** Menopauza davrida ruhiy holatda ham o'zgarishlar yuzaga kelishi mumkin. Ko'plab ayollar depressiya, asabiylik, kayfiyatning o'zgarishi va stressni boshdan kechirishi mumkin. Gormonlarning o'zgarishi va fiziologik stress bu holatlarni keltirib chiqaradi.
- **Suyaklarning Siqilishi (Osteoporoz):** Estrogenning pasayishi suyaklarning zaiflashishiga olib keladi, bu esa osteoporozni rivojlantirishga olib kelishi mumkin. Bu holat ayollarda ko'proq uchraydi, chunki ularning suyaklari

erkaklarga qaraganda nozikroq va estrogen bu suyaklarni mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi.

- **Vaginal Quruqlik va Jinsiy Aloqada Og'riq:** Estrogenning kamayishi, shuningdek, vaginal muammolarni keltirib chiqarishi mumkin, shu jumladan vaginal quruqlik va jinsiy aloqada og'riqlar. Bu simptomlar ayollarni jinsiy faoliyatda qiyinchiliklarga duchor qiladi.

3. Menopauzaga Tayyorlanish va Davolash

Menopauza va uning simptomlarini boshqarish uchun bir nechta davolash usullari mavjud:

- **Hormonal Replacement Therapy (HRT):** Hormonal replacement therapy, ya'ni gormonlarni almashtirish davolash usuli, ayollarda menopauza alomatlarini engillashtirishda samarali bo'lishi mumkin. HRT estrogen va progesteron darajasini o'zgartirish orqali simptomlarni bartaraf etadi.
- **Sog'lom Oziqlanish:** Menopauza davrida to'g'ri ovqatlanish, jumladan, kaltsiy va vitamin Dga boy ovqatlar iste'mol qilish, suyaklarning mustahkamligini saqlashga yordam beradi. Yaxshi oziqlanish yengil vaznni boshqarishda ham yordam beradi.
- **Jismoniy Faollik:** Muntazam jismoniy mashqlar, xususan, suyaklarni mustahkamlash uchun og'irlik bilan ishlash, suyaklarni saqlashga yordam beradi va umumiy salomatlikni yaxshilaydi.
- **Ruhiy Salomatlikni Qo'llab-Quvvatlash:** Menopauza davrida ruhiy salomatlikni qo'llab-quvvatlash uchun meditasiya, yoga yoki terapiya yordamida stressni boshqarish juda muhimdir.

4. Menopauza va Hayot Sifatiga Ta'siri

Menopauza hayotning yangi bosqichiga kirishdir, ammo bu davrda ayollar hayot sifatini saqlab qolish uchun ehtiyotkorlik va yondoshuvni talab qiladi. Menopauza bilan bog'liq fiziologik o'zgarishlar ayollarning umumiy salomatligi, jinsiy salomatligi va ruhiy holatiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Biroq, to'g'ri davolash, sog'lom turmush tarzini olib borish va muammolarni boshqarish ayollarning bu davrni engillashtirishiga yordam beradi.

Xulosa:

Menopauza ayollarda fiziologik va gormonal o'zgarishlarni keltirib chiqaradigan tabiiy bir jarayon bo'lib, bu davrda yuzaga keladigan simptomlar va o'zgarishlar hayot sifatiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Menopauzaga tayyorlanish va uni boshqarish uchun turli davolash usullari, jumladan, gormonlarni almashtirish terapiyasi, sog'lom oziqlanish, jismoniy faollik va ruhiy salomatlikni qo'llab-quvvatlash kabi usullar yordam beradi. Bu davrda ayollar o'z salomatliklarini yaxshilash va hayot sifatini saqlash uchun ehtiyotkorlik va ilmiy asoslangan yondoshuvni qo'llashlari zarur.

Foydalanilgan adabiyot

1. Даминов Ф. А. и др. Синдром кишечной недостаточности и его коррекция у тяжелообожженных //Журнал Неотложная хирургия им. ИИ Джанелидзе. – 2021. – №. S1. – С. 20-21.
2. Арзиев И. А. и др. Проблемы современной науки и образования //проблемы современной науки и образования Учредители: Олимп. – Т. 2. – С. 57-63.

Adilova Fotima Muxamad anasovna

O‘zbekiston Davlat Jahon tillari Universiteti

Ingliz tili nazariy aspektlari №1 kafedrası

katta o‘qituvchisi

Abstract

Children's literature is a vast world where the child is the sole ruler. This realm includes various forms of literary expression, from fairy tales and folk stories to picture books and fantasy novels. The study of children's literature explores its historical origins, developmental impact, and its evolving genres. Scholars like Peter Hunt highlight its role in shaping young readers' personalities and expanding their imagination. This paper examines the significance of children's literature, its defining characteristics, and its universal appeal, which transcends cultural and linguistic boundaries. The research also explores how children's books influence ethical development and intellectual curiosity, ensuring their lasting value in education and society.

Keywords: children's literature, storytelling, imagination, education, moral values

Аннотация

Детская литература — это обширный мир, где ребёнок является единственным правителем. В этом царстве присутствуют различные формы литературного выражения: от сказок и народных преданий до иллюстрированных книг и фэнтези. Исследование детской литературы рассматривает её исторические истоки, влияние на развитие ребёнка и эволюцию жанров. Учёные, такие как Питер Хант, подчёркивают её важность в формировании личности юного читателя и развитии его воображения. В данной статье анализируется значимость детской литературы, её ключевые характеристики и универсальная привлекательность, преодолевающая культурные и языковые барьеры. Также рассматривается влияние детских книг на моральное развитие и интеллектуальное любопытство детей, что подтверждает их непреходящую ценность в образовании и обществе.

Ключевые слова: детская литература, повествование, воображение, образование, моральные ценности

Annotatsiya

Bolalar adabiyoti – bu keng va rang-barang olam bo‘lib, unda bola yagona hukmdordir. Ushbu adabiyot nafaqat bolalarning tasavvurini kengaytirish va axloqiy qadriyatlarini shakllantirishga xizmat qiladi, balki ularning intellektual rivojlanishida ham muhim rol o‘ynaydi. Maqolada bolalar adabiyotining tarixi, uning asosiy xususiyatlari va turli janrlari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, bolalar kitoblari faqat ma‘lum bir yosh guruhiga mo‘ljallangan bo‘lsa-da, ular avlodlar davomida kattalar tomonidan ham sevib o‘qiladi. Shuningdek, bolalar adabiyoti madaniy va lingvistik chegaralarni kesib o‘tib, butun dunyo bo‘ylab universal ahamiyat kasb etishi ta’kidlanadi.

Kalit so‘zlar: bolalar adabiyoti, hikoyalash san’ati, tasavvur, ta’lim, axloqiy qadriyatlar.

Bolalar adabiyoti – bu nihoyatda keng olam bo‘lib, unda bola yagona shohdir. U hukmronlik qiladigan saltanatda ko‘plab sodiq xizmatkorlar bor bo‘lib, ular bolalarga baxt, umid, sehr, parilar, qahramonlar va insoniylashtirilgan hayvonlar bilan to‘ldirilgan dunyoni taqdim etadilar. "Bolalar adabiyoti" atamasi nafaqat adabiy janrni, balki miflar, afsonalar, xalq ertaklari, rasmiy kitoblar, sehrli ertaklar, topishmoqlar, qo‘shiqlar, allalar, masallar va maqollarni o‘z ichiga oluvchi mustaqil tadqiqot sohasini ham anglatadi.

Shunga qaramay, bolalar adabiyoti aniq belgilangan ta’rifga muhtoj emas. U kattalar tomonidan bolalarning e’tiborini jalb qilish va ularning xarakterini yanada yetukroq qilish uchun qo‘llaniladi, chunki bolalar o‘zlari o‘qigan narsalarning aksidir. Bundan tashqari, bolalar adabiyoti faqat o‘ziga xos auditoriya – bolalar uchun yaratilgan kitoblar toifasiga kiradi. Piter Xant o‘zining *Understanding Children's Literature* ("Bolalar adabiyotini tushunish") kitobida shunday deydi: "Bolalar adabiyotining ta’rifi uning mohiyatidan kelib chiqadi: u bunday kitoblarning mavjudligi aynan ma‘lum bir o‘quvchi – bolalar bilan bog‘liq ekanligiga asoslanadi". Shunga qaramay, bu adabiyot avlodlar davomida kattalar tomonidan ham o‘qib o‘rganilishi mumkin.

Aslida, bolalar adabiyoti og‘zaki an‘anadan kelib chiqqan bo‘lib, unda bolalarga tunlari uxlashdan oldin keksa kishilar tomonidan hikoyalar aytilgan. Xuddi shu yo‘nalishda, Xant shunday ta‘kidlaydi: “Bolalar kitoblari dunyo bo‘ylab uzoq tarixga ega va ular xalq ertaklari, sehrli hikoyalar va og‘zaki an‘analarning unsurlarini o‘z ichiga singdirib olgan” (5). Ko‘pincha, bu hikoyalar kattalar tomonidan qiziqarli ertaklar va ma‘naviy sarguzashtlar shaklida qayta hikoya qilinadi. Ammo XVIII asrning o‘rtalariga kelib, bolalar uchun hikoyalar qog‘ozga tushira boshlanib, XIX asrda bolalar adabiyoti uchun oltin davr boshlangan. Xant bolalar adabiyotining keng tarqalganligini shunday ta‘kidlaydi: “Bolalar adabiyoti o‘zining zamonaviy shaklida asosan XIX asr fenomenidir. Masalan, XVIII asrning oxirida Niderlandiyada bolalar uchun fantastik adabiyotning tez sur‘atda o‘sishi kuzatilgan.”

Dastlabki bosqichlarda bolalar adabiyoti yagona toifa sifatida shakllanib, turli yosh guruhlarini qamrab olgan edi. Ammo bu janrning ommalashib borishi natijasida bolalar kitoblari turli kichik yo‘nalishlarga ajratildi, masalan: rasmlı kitoblar, bolalar uchun mo‘ljallangan kitoblar seriyasi, o‘smirlar adabiyoti, manga va boshqalar. Ushbu toifalar bolalarning rivojlanish bosqichlarida muhim rol o‘ynaydi. Shu bilan birga, ular madaniyatni targ‘ib qiladi, zavq bag‘ishlaydi, bolalarning tasavvurini uyg‘otadi va atrof-muhitni qadrlashga undaydi.

Laurens Byuell *Environmental Writing for Children: A Selected Reconnaissance of Heritages, Emphases, Horizons* (Bolalar uchun ekologik yozuvlar: meroslar, urg‘ular va ufqlarning tanlangan tadqiqi) asarida shunday deydi: “*Bolalar uchun jismoniy muhit bilan to‘qnashuv haqidagi hikoyalar, albatta, bolalik o‘ziga xos hayot bosqichi sifatida paydo bo‘lishidan ancha oldin paydo bo‘lgan*” (1).

Haqiqatan ham, bolalik hayotimizning eng nozik davri hisoblanadi, ayniqsa, axloqiy qadriyatlar va yorqin xotiralarni shakllantiruvchi bolalar kitoblari paydo bo‘lishi bilan. Bu kitoblar inson o‘qigan ilk sahifa, bolalikdagi eng muhim qadam bo‘lib xizmat qiladi. Shu munosabat bilan Piter Xant ta‘kidlaydi: “*Ko‘plab odamlar bolaligida o‘qigan kitoblari ularga ta‘sir qilmaganini inkor etishadi, lekin aynan shu odamlar bolalik hayotimizdagi eng muhim bosqichlardan biri ekanini tan olishadi*” (2).

Bundan tashqari, bolalar kitoblari bolaning shaxsiyatini shakllantirish, uni o‘qish dunyosiga jalb qilish va adabiy didini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb

etadi.

Bolalar adabiyoti ko'plab olimlar tomonidan qayta-qayta tahlil qilingan va bahs yuritilgan mavzulardan biridir. U chiroyli tili, bolaning madaniy doirasini kengaytirish, o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish, intellektual qiziqishini rivojlantirish va bilimga chanqoqligini oshirish kabi barcha ijobiy xususiyatlarga ega. Shu munosabat bilan Xant shunday deydi: *“Bolalar kitoblari shaxsiy zavq masalasidir, bu esa ularni haqiqiy adabiyotga aylantiradi – agar ‘adabiyot’ o‘quvchilarni jalb qiladigan, o‘zgartiradigan va ularga kuchli ta’sir ko‘rsatadigan matnlar to‘plami bo‘lsa”* (1).

Olimlarning fikriga ko'ra, bolalar adabiyotini aniq ta'riflash qiyin, chunki u sarguzasht, ilmiy-fantastika, fantaziya, sehr kabi turli janrlar bilan bog'liq.

Bolalar adabiyoti xuddi qaldirg'och qush kabi sehr, soddalik, sarguzasht, sayohat, optimizm, quvonch, bolalik tajribalari, baxtli yakunlar, bolalar yoki bolaga o'xshash qahramonlar, qisqa va oddiy so'z boyligini o'z ichiga oladi. Biroq, bu xususiyatlar kitobdan kitobga farq qiladi. Masalan, *Christmas Carol*, *Robinson Crusoe*, *David Copperfield*, *The Hobbit*, *The Chronicles of Narnia*, *Harry Potter* seriyasi va *The Bunker Diary* kabi asarlar qisqalik yoki soddalik jihatidan ajralib turmasa ham, ular baribir bolalar adabiyotining klassik asarlari hisoblanadi.

Bolalar kitoblarning yana bir muhim jihati – ularning umumbashariyligi va dunyo chegaralarini kesib o'tish qobiliyatidir. Bu esa ba'zi kattalar adabiyoti uchun imkonsiz holatdir. Madaniyatlarning xilma-xilligi, tillarning turlicha bo'lishi va insonlar rangining farqlanishiga qaramay, bolalar dunyosi irqchilikni bilmaydi. Ularning beg'uborligi va ijobiy ruhiyati kattalar dunyosi yaratgan chegaralarni osongina yengib o'tadi.

Ushbu umumbashariylikni isbotlash uchun butun dunyo bolalari tomonidan sevilgan va o'qilgan quyidagi klassik asarlarni sanab o'tish mumkin: *Robinson Crusoe*, *Gulliver's Travels*, aka-uka Grimmlar ertaklari, Hans Kristian Andersen ertaklari, *Alice in Wonderland*, *Tom Sawyer*, *Heidi*, *Pinocchio*, *Treasure Island*, *Peter Pan*, *Mary Poppins*, *Pippi Longstocking* va boshqalar.

Ushbu ajoyib asarlar turli tillarga tarjima qilingan bo'lib, natijada ular turli madaniyatlar tomonidan qabul qilingan va butun dunyo auditoriyasiga yetkazilgan.

XIX asr oxiri va XX asr oralig'i bolalar adabiyotidagi muhim o'zgarishlar bilan

ajralib turadi. Dastlab bolalar adabiyoti diniy va axloqiy mavzular asosida shakllangan bo'lsa, keyinchalik u sarguzasht va ko'ngilochar elementlar bilan boyitildi.

Bu davrda bolalar adabiyotining eng mashhur ijodkorlari orasida albatta J.K. Rouling, K.S. Lyuis va J.R.R. Tolkin bor edi. Ularning ajoyib asarlari quyidagilardir:

- *Harry Potter*
- *Alice's Adventures in Wonderland* (1865)
- *Alice Through the Looking Glass* (1871)
- *The Hobbit* (1937)
- *The Chronicles of Narnia* (1950)
- *The Lord of the Rings* (1954).

Ushbu asarlar bolalar adabiyotining eng mashhur va unutilmas namunalaridan biri bo'lib, dunyo bo'ylab millionlab bolalar va kattalar tomonidan sevib o'qiladi.

Xulosa

Bolalar adabiyoti bolalar uchun nafaqat qiziqarli hikoyalar va sarguzashtlarni taqdim etadi, balki ularning intellektual va axloqiy rivojlanishida ham muhim rol o'ynaydi. Ushbu maqolada bolalar adabiyotining tarixi, janrlar xilma-xilligi va uning bolalar ongiga ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bolalar adabiyoti nafaqat yosh o'quvchilar uchun, balki kattalar uchun ham ahamiyatlidir, chunki u madaniy chegaralarni kesib o'tadi va umuminsoniy qadriyatlarni targ'ib qiladi. Shuningdek, bolalar kitoblari tasavvurni kengaytirish, adabiy didni shakllantirish va o'quv madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Hunt, P. (2005). *Understanding Children's Literature*. Routledge.
2. Buell, L. (2011). *Environmental Writing for Children: A Selected Reconnaissance of Heritages, Emphases, Horizons*. Harvard University Press.
3. Zipes, J. (2006). *Fairy Tales and the Art of Subversion*. Routledge.
4. Nikolajeva, M. (1996). *Children's Literature Comes of Age: Toward a New Aesthetic*. Routledge.
5. Townsend, J.R. (1990). *Written for Children: An Outline of English-Language Children's Literature*. Penguin Books.
6. Hazard, Paul. *Books, Children, and Men*. Boston: Horn Book, 1983. Print.

7. Nikolajeva, Maria. Aesthetic Approaches to Children's Literature An Introduction. Lanham: Scarecrow Press, 2005. Google books.

“Ilm - fan va innovatsion yutuqlarni rivojlantirishning dolzarb muammolari”

1-son

Mas’ul muharrir: Aktamov Shohruhbek Ulug’bek o’g’li

Musahhih: Ravshanova Ro’zigul Karim qizi

Sahifalovchi: Ravshanov Abdulaziz Karim o’g’li

E’lon qilish muddati: **10.01.2025**

Контакт редакций научных журналов ООО
Sciences, город Ташкент, Учтепа 14, дом-7а.
E-mail:aktamovshohrubekk@gmail.com
Тел: (+998-90) 620-08-08

Contact editors of scientific journals
OOO Sciences, Tashkent city, Uchtepa 14,
house-7a.
E-mail:aktamovshohrubekk@gmail.com
Tel: (+998-90) 620-08-08